

XVI ♦ LETNIK ♦ 1935

MLADIKA

DRUŽINSKI ♦ LIST ♦ S ♦ PODOBAM

VSEBINA SEPTEMBRSKE ŠTEVILKE

LEPA POLJANA:

- Jan Plestenjak: Mejniki 321
Vinko Žitnik: Večer v vasi 329; Navadil sem se 335
Habberton-Vdovič: Helenina otroka 329
Vinko Beličič: Čakanje 335
Bogdan Kazak: Podgane 335
France Stelè: Iz zgodovine slov. cerkv. slikarstva 339
Mara Husova: Dražba 345
Jože Udovič: Češnja 345
Vinko Möderndorfer: Narodne pravljice 345

PISANA TRATA:

- Viktor Smolej: Slovaki in »Družba sv. Vojteha« 346
J. Šedivý: Slovenska kri v Bolgariji 347
Tomo Zupan: Lenčica Prešernova 349
I. Šašelj: Novi narodni pregovori 351
Ludovik Puš: Glasbeni paberki 352
K. D.: Pregled sodobne slovenske umetnosti 354
Nove knjige 354

DOM IN DRUŽINA:

- Š. H.: Kako snažimo tla 356
M. R.: Kuharica 358

ZABAVA IN ŠALA:

- Smešnice 359; Uganke in mreže 360

SLIKE:

- Tone Kralj: Južina na polju 322
Zdenko Kalin: Mlada mati 323
Maksim Sedej: Dvojica 325
France Pavlovec: Krompir 328
Anton Trstenjak: Tihožitje 329
Tine Kos: Plin 331
Fran Zupan: Ribiška barka 332
Dore Klemenčič: Zimski motiv 333
Božidar Jakac: Novo mesto 336
Gojmir A. Kos: Gosposvetska cesta 337; Profesor J. Šedivý 349; Ribe in lonec 352
Lojze Dolinar: R. Jakopič 339
Mira Pregelj: Šivilja 344
F. S. Stiplovšek: Pes 345
Franc Mihelič: Britof 355
Oton Gaspari: Koroška kovačija 357
Iz cerkvenega slikarstva (Andrej iz Loke): Pasijon pri Sv. Petru nad Begunjami 341
K članku Slovenska kri v Bolgariji: o. Leopold Zorman 348

KROJNA POLA obsega: Pripombe o ročnem delu; Novinka v gospodinjstvu; Pomen grozdja; Ne zapirajmo oken; Sladki mošt v majhnem gospodinjstvu; Moževa garderoba; Nasveti za dom

---

NOV ZVEZEK CVETJA IZ DOMAČIH IN TUJIH LOGOV

Kot šesti zvezek Cvetja iz domačih in tujih logov je izdala Družba sv. Mohorja IZBRANA DELA MATIJE ČOPA, ki jih je priredil dr. Avgust Pirjevec z vso ljubeznijo, skrbjo in znanjem. Ko obhajamo letos stoletnico njegove nesrečne smrti, se ga spominjamo s hvaležnim srcem, saj prav on nam je dal velikega našega pesnika Prešerna. — O njegovi učenosti in sploh o njem smo veliko slišali, a malokdo je čital, kar je pisal ta

veliki učenjak. Zato je izdaja njegovih del v izboru tem pomembnejša, saj po njej šele natančneje spoznamo delo, ki ga je vršil veliki slovenski duh. — Knjigo dobite v vseh knjigarnah. Broširan izvod stane Din 12.—, v platno vezan Din 20.—. Mohorjani dobé knjigo pri Družbi sv. Mohorja v Celju in v Mohorjevi knjigarni v Ljubljani na Miklošičevi cesti 19 po udninskih cenah (broš. izvod Din 9.—, v platno vez. Din 15.—).

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca.

Naročnina za Mladiko je letno Din 84.—, s krojno prilogo vred Din 100.—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42.—) in četrtletno (Din 21.—).

V inozemstvu stane Din 100.—, s krojno prilogo Din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 240.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D.160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: **Uprava Mladike v Celju**. — Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: **dr. Jože Pogačnik**, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, telefon 31-91.

Ugankarsko gradivo sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

Izdaja Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. — Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. — Tiska Mohorjeva tiskarna, r. z. z. o. z., v Celju (Fran Milavec, Celje).

LEPA POLJANA

MEJNIKI

Jan Plestenjak

I.

Po šestih letih se je Ančnik vrnil iz ruskega ujetništva. Postaral se je, domovina pa se mu je zdela pomlajena.

S postaje je zavil po vijugasti cesti; nove hiše so že zrasle ob strani, vrtovi so bili kot prerojeni; brda kot nekdanj; v zelenje smrek in bukev so se skrivale plašne goličave. Sora je tekla kot nekdanj; včasih je mislil, da so na svetu lepše reke; videl jih je, pa se mu je Sora zazdela najlepša.

Cesta se je zožila. Ob grapi so stale dolge in visoke skladovnice bukovih drv, v breg je bila vrezana še sveže razrita drča. Vse je dišalo po gruntih, da je Ančnika mamilo.

Mimo cerkve in pokopališča je zavil navkreber. V ilovico so se mu pogrezale noge, da je moral sestiti. Sorško polje še nikoli ni bilo tako čudovito. Izza drevja so gledale hiše, za hišami dišale njive, tako mehke in ljubljene. Med njivami cesta, ob cesti znamenja, cerkvice, brezov gozdiček in skoraj pod gričevjem — Sora, kot bi hotela posrebriti vse polje. V Ančnikovi duši se je vse mečilo in samo gledal je. Divje in prostrane pokrajine, ki jih je videl v tujini, so se mu zazdele prazne, kot bi nikoli ne bile blagoslovljene.

Noge so šle svojo pot, oči svojo in kar sesale lepoto. Nekdanj je niti slutile niso. Cerkev pod gričem je bila vse višja, zvonik se je čudežno vzpel v višino. Ob cerkvi pokopališče. »Joj, saj je že polno!« Grenka misel se je vselila v srce. »Šest let me ni bilo!«

Proti vrhu mu je bilo znano že vsako drevo. Če bi bil slep, bi bil vedel za vse. Saj je že njegov svet. Srce mu je vztrepotalo in se zasmajalo, da so se razbegnile vse težke misli. Pota so bila pospravljena, hosta iztrebljena; ob strani so se

sončile butare, čisto na ovinku so bile zložene klaftre. »Ej, Lucija, vedel sem, da boš znala.« Sram ga je bilo dvomov, ki mu jih je včasih narekoval satan in se jih je zdaj spomnil, ko je pomislil na Lucijo. Potehtal je poleno. Bukov duh je bil prijeten in domač. Stari macesni so še zmerom stali. Pod macesni hudičeva drča — plaz je nekdanj utrgal zemljo, zdaj je bila že zagoščena. »Šest let!« je zbolelo Ančnika, segel si je v lase, ki so bili že redki. »Pa dobro gospodari!« je pritrjeval, da bi odgnal nadležno misel na starost. »Lucija dobro gospodari,« mu je pritrjevala pot, melina in drča in kot priče so se v molčeči prisegi dvigali k nebu macesni.

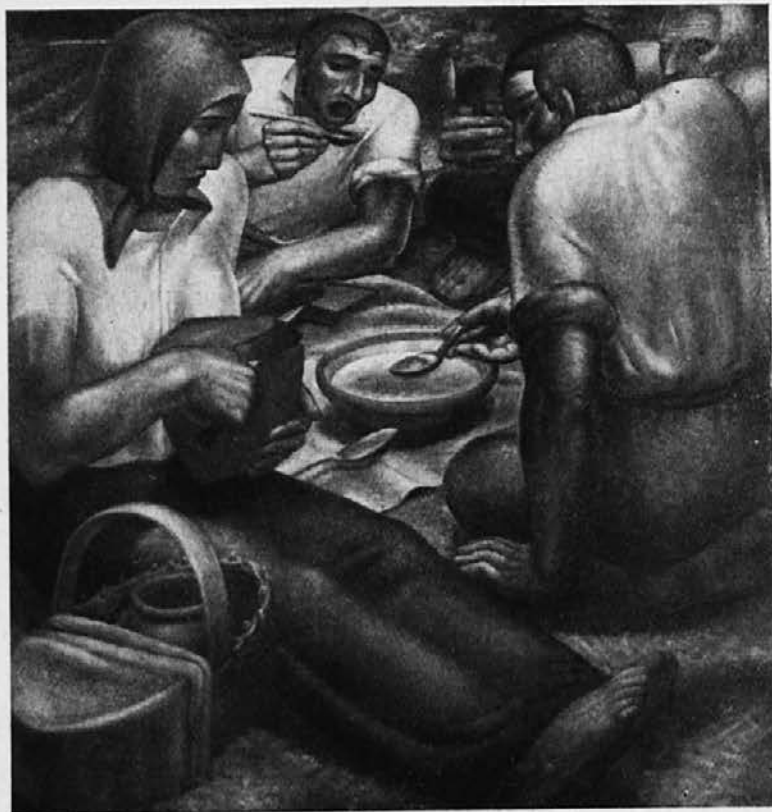
Ej, Gradišče! Na njem zavite njive, pod njivami češnje belice, črnice, hrustavke in špitalarice. Bisage, najčednejši svet za košnjo, so bile pokošene, kot bi jih bil kdo obril. Na njivicah je bilo vse zeleno, pomešano z rumenim in rdečim, pod košenino hruške rumenke in krhljavke, nad vsem pa planina, vsa s soncem nadahnjena, le cerkvice se je senčila v bukovju in se kot utrujen romar razgledovala izmed zelenja.

Izza hrušk in orehov je pogledala hiša; njegov paradiz. Tesno mu je bilo v prsih in nekaj ga je dušilo. Oči so mu preletele domačijo. Za gričem čepi Kostanjarjev dom, gospodar pa leži v Galiciji. Oči so mu begale in le motno gledale. Tudi misli so mu bile motne, kot bi jih satan nasejal. Bogve, kako je doma, kaj se je godilo in zgodilo v šestih letih. Videl je v Galiciji žene, ki so brez sramu grešile, videl jih je v Rusiji, ki so se prodajale in ponujale, možje so pa umirali na fronti.

Sram ga je bilo ostudnih misli, otresti se jih pa le ni mogel.

Iz veže je zažuborel studenec; še rajnki oče ga je napeljal. Iz skednja je dišalo po domačnosti; hlev je bil odprt; pri vratih je bil priklenjen pes, še stari čuvaj; zalajal je, vendar pojemaje.

Tone Kralj: Južina na polju. (Olje.)

»Pazi!« Po klicu se je zvijal v klobkih, obletaval svojo kolibo, prvi je pozdravil svojega gospodarja.

Lucija je lupila krompir. Iz naročja ji je zdrsnil pehar, po obrazu se ji je razvleklo čudovito presenečenje. Spričo resnice, da je France doma, ji je radost onemela in ni mogla do besed.

»Hvala Bogu!« je jeknilo iz nje. Glas je bil drhteč, kot v strune nabran. Stisnila je moževo roko in se naslonila nanj, pa se že odtrgala in zdirjala na konec hiše.

»Ja—aaa—anez!«

»Hoooj!« je kriknilo iz rebri, tam je sin kosil.

»Ata je doma!« se je odgovor skoraj srečal z odgovorom.

»Andre—eee—ej!« je viknila proti Gradišču,

»France, Neža!« proti planini.

»Ata je doma!« Bila je vsa rdeča in še glas je bil rdeč.

»Hoooj!« je odmevalo od planine, iz rebri, z Gradišča. Drč in klancev in ovinkov ni bilo več, vse je zravnal klic: »Ata je doma!«

Tisti dan je bil po šestih letih največji praznik.

II.

Po bajtah, prislonjenih na košenine, po gruntarskih palačah, vklesanih na obronke in v lijake grap, je zašepetalo med stenami: »Ančnik je doma!«

Od soseda do soseda je moral, starcem je moral na dolgo in široko opisovati obširno Rusijo, mlajši so se zanimali za svoje tovariše, premlevali spomine. V vseh pa je bila preskušena in sedaj še bolj jeklena ljubezen do domačega grunta.

Pri Kostanjarjevih mu je bilo nerodno.

»Ne bo ga več, Bog pomagaj! Pri Grodeku ga je zadelo v glavo, mene pa v roko. Skupaj sva rasla, fantovala skupaj, zmerom prijatelja, samo umrla nisva skupaj,« je razlagal Kostanjarki. Moral pa se je loviti za besede. Skoraj hud je bil nanjo; ko pa jo je pogledal, se mu je zasmilila. Bila je še vedno lepa in močna. Poznalo se ji je, da je zrasla med hribom in dolino in so jo v prave hribe šele potem presadili. Tudi oblečena ni bila čisto po hribovsko. Okrog nje se je muzalo štiriletno otroče s pšeničnimi lasmi. Tudi Francki, Kostanjarki, je bilo nerodno.

»Bog pomagaj, kako bo šlo! Že sedaj me daje, kaj šele bo!« se je motala in odtrivala otroka. Ančnikove misli so se ji razodele in ni mu upala pogledati v obraz.

»V roke pljunemo, bo že šlo! Moji so se potegnili kot protje, lahko ti bom posodil pomagaje,« se je pohvalil Ančnik in objel bi bil takrat svojo Lucijo.

»Rada verjamem; toda kaj pomagaji, ko pa moža ni!« je zajokala in odtrivala otroka, kot bi ga hotela pehniti od sebe. Otrnila je solzo, stisnila k sebi otroka, s prsti pa brodila po njegovih kodrih. Oči so ji bile vdane in skesane in sram jo je bilo radi otroka pred Ančnikom.

»Ne zameri mi, France! Ne veš, koliko sem trpela. Veruj mi, da sem se branila.« V ihtenju so ji vtonile besede.

»Da bi si le sramote ne bila nakopala!« je bušnilo iz nje, zaihtela je znova in si zakrila obličje v predpasnik, otrok pa je begal z očmi, kot bi iskal očeta.

»Pa se vzemita, kaj za to!« je napeljal Ančnik, rad bi ji bil posušil solze. »Naši so se tudi ženili v Rusiji. Če se imata z Rusom rada, kar vzemi ga, Rusi niso napačni ljudje.«

»Saj bi ga, zakaj ne; a kaj, ko ga je že Bog vzel!«

»Kaj? Tega mi pa Lucija ni povedala. Bog pomagaj in Bog se te usmili!«

»Meni so ga vzeli. Nekje na Goriškem je moral kopati jarke. Tam jim je ušel in hotel k meni. Dvakrat je ušel, pa dvakrat so ga ujeli.

Potem so ga pod Kamnitnikom ustrelili. Tako dober in skrben je bil, ti ne moreš misliti.« Potapljala se je v joku za ustreljenim Rusom, očetom otroka s pšeničnimi lasmi, ki je tudi ihtel z materjo. Iz joka jo je predramil klic hčerke z rajnim Kostanjarjem, Rozke: »Mama, pujski se zopet koljejo, pojdi pogledat!«

»Viš, za vse sem sama. France, ne obsojaj me! Pozdravljen!«

Ančnik je zavil čez njive. Kompava in osat sta se razbohotila po njih, med razore se je zasejalo vrbje in leščevje. Po košeninah je poganjalo razčeperjeno grmovje. Debeli kostanji so se razredčili; Kostanjarjev grčavi grunt je postajal puščava in prazen, kot je prazen grob gospodarjev v Galiciji. Ančnika je zbolelo, čudne misli, pomešane s spomini, so se gnetle v njem.

Rajniki bi se zjokal, v jezavih krčih bi trgal grmičevje z njiv, ali bi ga bilo pa še sram domov in bi pljunil na svoj grunt. Preveč je bil zaverovan vanj. Še v jarkih v Galiciji je na dlani tehtal zemljo: »Prebito, mastna je, ni vrag, da bi ne rodila! Ampak z mojo ne zamenjam, nak! Ančnik. le poglej jo, kako je težka!« Ančnik se je šele sedaj spomnil, da je bil Kostanjarjev glas takrat težak, obraz bolan. V njegovih očeh je umirala domačija. Toda ves je bil doma. »Kaj misliš, Ančnik, ali so pokosili planino in posejali grič?«

»Bodo že kako, kaj si boš delal težke misli,« ga je takrat bodril Ančnik, čeprav je tudi njega zbolel spomin na domačijo in Lucijo. Stiskar ji morda pomaga, da je vsaj pospravila srečno, se je tolažil sam.

»Ančnik, Bog ve, če se vrneva, kaj?« Oči so se mu zaiskrile in vera je bila v njih, da se vrne.

»Vse bi bilo doma narobe,« je dodal, ker mu Ančnik ni mogel odgovoriti. »Veš, Ančnik, moja žena ne zna sama z gruntom. Nič ne rečem, saj miga in se vrti, ampak na pravem koncu ne zna začeti.« Zasmel se je in ves je bil doma.

Z griča je pomežikal Ančnikov dom. Janez je zavračal vole, na voglu hiše je lajal pes, na hruški presedovki se je šopiril petelin in dražil lisico v grapi.

Ančnik je utrgal s svoje njive klas in ga vtaknil za klobuk. Črne misli so se mu razbegnile, ni pa mogel zabrisati izpred oči okrvavljenega obraza, prestreljene glave, velikih začudenih oči, plahnečih v tujini, pa še vedno blodečih v domačem, trdem gruntu. Tak je bil Kostanjar v svoji zadnji uri. Med pogovorom je omahnil. — »Bog ti daj večni mir in pokoj, nič dobrega bi te ne čakalo,« je vzdihnil Ančnik. Oči so se mu orosile.

Zdenko Kalin: Mlada mati. (Marmor.)

Lucija je pridrobila na svisli. V vetru ji je plahutala ruta.

»Dar božji!« jo je poklical v srcu, ker ni vedel, kako bi jo mogel še bolj ljubiti.

Stisnil jo je samo za roko in v ime »Lucija!« zlil vse, kar se mu je topilo v srcu.

»Ne bodi no siten!« se mu je muzala Lucija, oči so ji pa razodevale hvaležnost za hvaležnost.

III.

Sv. Mohor in Fortunat na griču sta godovala. Po planini so se pomikale kopice ljudi in iskale stopinj, ki sta jih zarezala v resasta in kamenita tla svetnika sama.

V cerkvi je pozvanjalo, okrog Zofkeževe stojnice so se motali otroci in se mašili s punčkami in konji iz lecta. Fantje so izbirali na rdečih zavitkih pesemce za svoja dekleta.

Prav iz dna planine so se dvigale in padale majhne skrotovičene postave. Sunkoma so požirale breg in palice so bile za polovico daljše od gospodarjev. Starci so bili, ki so lezli že v zemljo.

V vetru so vihrale židane rute deklet, tenki glas zvonov se je lovil v vetru, ki ga je odnašalo

proti Sv. Katarini, Loki in Sori. Skozi nizka cerkvena vrata so se sklanjali moški, klecale ženske. Župnik je našel polno cerkev.

Molitev otrok, deklet in fantov, mož in žena je bila nenapisana, pa Bogu in svetnikoma prijetna pesem.

Po maši je bil pred cerkvijo cel semenj. Gospodarji, ki se drugače ne vidijo po mesece, so modrovali o kmetijah, o lesu in živini ter obujali spomine iz vojske. Ančnica je prodajala češnje, Zofkež je hvalisal svojo drobnarijo iz lecta, Ančnik se je pa razgledoval po planini. »Hentaj, o velikem Šmarnu bo pa že treba pljuniti v roke, če ne, ostane sama resa!« Spustil se je navzdol, zavil v gozd in se zgubil med bukvami in smrekami.

Ni še utegnil, da si ogleda bukov gozd pod planino. Prav ob vznožju so stale štiri debele bukve. V lubje so bila vrezana stara znamenja, podpisi in začetne črke. Iskal je svojih. Pastir je še bil, ko jih je izdolbel. Obrasle so se, kot se zarasejo globoke rane, in bile nabrekle. »Dolgo je že od tega,« je pomislil. »Stari smo že!« ga je zabolelo.

Na planini je pozvanjalo. Med glasovi zvona se je lovil smeh deklet, zategnjena govornica hribovcev ter presekano hitra izgovarjava ravancev. Še vrisk se je razlegel čez grič; med vejami se je prenesla golobica.

Steza med bukvami se je bila zarasla. Kostanjevi parobki so za meter visoko štrleli ob strani. »Bog nas varuj, varčni pa niso bili včasih,« se je Ančniku vrinila misel. »Kaj bi očital, ko si premlad. Pozimi so morali sekati in sekati, ker drugokrati niso utegnili; in če je bilo meter snega visoko, do polovice zamrzlega, kako naj bi drugače sekali?« mu je oporekal glas očeta, ki so ga pokopale skrbi.

Doma je zavil v hlev. S planine so pozdravljale bele in rdeče rute. V kopicah so zakasnele ženice stiskale glave in čebljale. Kostanjarka se je izmuznila iz gruče in zdrevila po strmini. Na obronku jo je čakal fant.

»Viš jo! Še ni dovolj skupila,« je siknila Puštalka.

»Saj se možil!« je momljala kozava in brez zoba Kevharica.

»Joj, joj, joj!« so zmajevale ženice, da so se rute lovile v vetru.

Kostanjarka in ravanski fant sta bila že pod planino in krevsala složno po koreninasti stezi čez grič.

Lucija je tudi zavila v globel. V korak je pozvanjal koš. Prazen se je zibal na njenih plečih. Ančnik je pokladal živini.

»Čudno, da nam ni nič povedala!« ga je pozdravila.

»Kdo?«

»Kostanjarka!«

»Kaj pa je z njo?«

»Moži se!«

»Hoh—ooo—oh!« je zmajeval Ančnik.

»Pravijo, da je bila oklicana enkrat za trikrat.« Ančnik je zadnje besede skoro preslišal, prečudno je udarilo v njegovo dušo.

IV.

Ančnik je pozabil na vojsko. Na gruntu je sejal in sadil po njivah in košeninah. Rovnico je vihtel, da se je lesketala v soncu in pela trdo gruntarsko pesem. Iz oči mu je gledal smeh njiv, košenin, macesnovega griča in zamolke grape, zaverovane v rast smrek in hoj.

Njive so zorele in rodile. Nasadil je jablanic na vrtu, cepil divjake, trebil obronke in po drči spuščal drva v dolino.

Kadar je v lazju pokosil in je v soncu zašumelo suho seno, sta vola čakala na griču in se razgledovala proti Kranju; navkreber proti vozu pa so nosili Janez, Andrej in France in z njimi oče butare sena, zavijali na desno in levo, kot bi se bali, da zdrknejo po strmini v globel, in se z butarami oddehnili šele pri vozu na griču.

»Gorenjec gre!« je menil Andrej, ki je bil že truden.

»Do južine bomo že!« je upehano popravil Janez. Iz srajce in iz las je pulil kompavo.

»Suho je dosti!« se je motal France. Iskal je razgovora, da bi se odpočil.

»Saj se drobi!« je zabelil gospodar in zmencal prgišče sena.

»Lepo pa diši!« Janez, Andrej in France so molčali. V globel so zdrknile štiri postave.

»Kakor patrolja!« se je zasmejal Ančnik, pa ga je zboldo.

»Kaj?« so rekli sinovi.

»O nič, na vojsko sem se spomnil,« je skremžil svoj smeh gospodar in nerodno mu je bilo. Zasmilili so se mu sinovi, če bi morali v vojsko.

In znova so se po bregu sunkoma premikale butare sena.

»Freeenceee!«

»Hoooj...!«

»Juuužinaaaat...!«

Še vola sta čula in sta potegnili. Jarmenica je zaškripala, kolesje se je pod težo pogrezalo in drobilo kamenje, na ostrih ovinkih so se v voz uprla štiri pleča, da je tudi volomá odleglo.

Maksim Sedej: Dvojica. (Olje.)

Delo in nič drugega... Še pri jedi govorica samo o delu. Za južino žganci in kaša, kislo mleko, krompir, fižol — sad dela in njegov blagoslov. Delo in nič drugega. Zjutraj ob štirih, zvečer do desetih, vedno samo delo, delo in nič drugega. Še v sanje se vgnete in se razvleče kot predanica.

Le v nedeljo se rovnice odpočijejo, voli ležejo. Pod hruško pa možuje gospodar o gruntu, njivah in delu. V nedeljskih predpasnikih sede okrog njega sinovi in si določajo delo za pol leta naprej. Delo, delo in nič drugega!

V.

»Mladi Kostanjar kosi!«

»Kje?«

»V planini!«

Bilo je sredi julija, v planini je še vse poganjalo in se zorilo.

»Saj pravim, če se ravanec vtakne v hribe; še prestopiti se ne zna!« je zagodrnjal Ančnik. Lucija je pa zmajevala z glavo, ker se ji je smilila Francka, Kostanjarka. Leto dni je že bila omožena, leto dni je že gospodaril ravanec Tone. Že izmlada ni bil za delo. Pohajal je rad, bil je mehak, za kramljanje pa kakor ustvarjen. Njegov oče je bil mnenja, da bi še graščino pognal, če bi jo imel, mati ga je pa namenila za gospoda. Pa tudi materina ni obveljala. Šola mu ni dišala. Oče

je bil zadovoljen, mati pa je jokala in molila za svojega sina, ki se je lotil vsega. Vzplamtelo je v njem in ugasnilo vse veselje, šel je drugam in za drugim. Znal je vse in nič.

»Če ni mogel v dolini voditi gostilne, se mu bodo v hribih tudi konji zbosili,« je siknil Ančnik, ker mu Tonetove novotarije niso bile všeč.

Kostanjar pa je stal sredi planine, se opiral na koso in se razgledoval proti Kranju in Grintovcu.

»Ne bo dolgo kosil, pa tudi zgodaj je začel. Saj še s senčninami ni pospravil,« je revsnil Ančnik in nekam čudno ga je zbolelo, ko je Kostanjar zamahnil s koso prav v bližini njegove meje.

»Bog zna, če ve za mejo!« je plaho zastavila Lucija.

»Kje!«

Čeprav je bilo vroče in je venelo celó listje na drevju, se je seno v planini čimžalo štiri dni. Nikogar ni bilo blizu.

»Ata, pa po našem je kosil, kar vegasto je zavil navkreber,« je prijeljal Janez, Ančnikov najstarejši. Poznal je že vse meje in imel preštete vse smreke.

»Hudnika, mislil sem si! Pa kdo bi se prekal za šop trave!« je menil Ančnik, v duši ga je pa zapeklo in ujezilo, da ravanec tako predrzno škili v njegovo košenino. Če ni vedel za mejo, vsaj vprašal naj bi bil. Tukaj malo, tam malo, pa se le pozna. Nekaj ga je glodalo, češ, pojdi in zroji, nikar se ne daj. Toda potrpel je. Misli so se mu prerivale in prelivale v srcu, rdečica na obrazu pa ni mogla zakriti jeze, ki se je izcejala iz ljubezni do grunta.

»Lucija, bi ji pa ti povedala, kako in kaj je z mejo, z njim se ne maram prekljati. Saj še ne vem, če zna govoriti. Tako se nosi, kot bi bili mi sosedje njegovi hlapci,« je rahlo, vendar odrezano ukazal ženi, ki je imela Francko rada. Saj je tudi sam imel Francko za pošteno.

Gruntarski ponos, nekaka hribovska mogočnost v njegovih pretegnjenih mišicah sta vzplamtela ko že davno ne.

»Reci ji, naj ona pazi na svoje, jaz bom pa na svoje. Če je šlo včasih v redu, naj gre še sedaj!«

Nalašč je še poudaril, naj ona pazi. Še vedno je imel njo za gospodarja, čeprav je grunt prepisala ravanecu.

VI.

Vračali sta se od maše. Lucija si je ni upala ogovoriti, ker se ji je zdela spremenjena. Zavili sta navkreber v zarezo. V kolesnicah je polzela voda, v črno ilovico se je vdiral noga.

»Lucija, kako si ti srečna!«

»Kako to misliš?« In Luciji je odleglo.

»France je dober s teboj, za vse se briga in kamor zagrabi, je žegen. Res!«

»Nič ne rečem, ne bi bilo prav, če bi se pri-toževala. Otroci so tudi dobri, veliko nam za-ležejo.«

»Veš, pri nas je pa križ!«

Francka je umolknila, beseda ji ni šla iz grla, davilo jo je in je zakašljala. Lucija je vedela, da bi jo drugače obliše solze.

Z griča se je videlo na lomišče ob beli cesti. Nedeljska blaženost je dišala s polja, s potov in tudi iz rut.

»Tako sem žalostna, Lucija!« je zastavila Francka. V očeh jo je peklo, ustnice so ji drhtele in se nabirale v jok. Srce se je pa moralo izpo-vedati. Olajšano bi bilo.

»Vse je narobe pri nas. Tone je tako čuden; vse mu preseda, vse mu gre prepočasi. Grunta ni vaje in misli, da mora vse na hitrico kot v dolini. Za božjo voljo, kje pa! Tako je bilo in bo. On pa pravi, kdo bo kopal, kdo bo tako zgodaj vstajal, zato sta dekla in hlapec pri hiši. Pomisli! Kupil je za naše njive ravansko drevo in ga seveda strl. Še lemež je zahreščal. Križ je, Lucija, s takim človekom, križ! Prav vsega se je naveličal. Skoro ne pogleda več, kaj počneta hlapec in dekla. Nič ne pove, kaj in kako je treba. Sama pa tudi nisem preveč vajena, če se pa že vtaknem, zalaja nad menoj. Čuden je! Tebi povem, sicer pa potrpi. Kar mu svetujem in mu rečem, pravi: molči, zagovednost hribovska! Hribovcev ne more, ker misli, da je samo on pameten in vse zna. Ob nedeljah ga po ves dan ni domov, ne vem, kje tiči. Če pa kaj rečem, pravi: Hribovca lahko vprežeš v voz, pa bo še mislil, da si mu storil dobro delo. Odkar se je pa začel družiti z Osojnikom, si pa sploh ne da nič več dopovedati. Cele dneve tiščita v Loki in čepita po gostilnah. Samo o barantanju z lesom se menita. Jaz pa naprej vem, da ne bo nič. Sedaj ga že poznam. Za vsako stvar prime, pa nobene ne drži. Ko se je naveliča, se je niti ne pritakne. Najbrž se je tudi mene naveličal. Joj, kako me je Bog kaznoval!« Solze so jo dušile.

»Se bo že spremenil,« jo je skušala tolažiti Lucija; ni ji pa šlo od srca, čeprav se ji je Francka smilila. Nekdaj, ko je grunt žehtel od blagoslova, se je v njenih licih iskriilo zdravje, razigranost je bila v njenih licih in očeh. Sedaj je pa usihala.

»Pa ne zameri, Lucija, tolikokrat bi rada k tebi, pa ne utegnem,« je izjecljala, skoro sram jo je bilo, če je preveč očitno razodela svoje bolečine.

»Saj je z menoj prav taka!« je hitela Lucija, čeprav so ji bile na jeziku besede, ki jih je glodala že dolgo.

Pod borovci je bila pot mehka in zložna. V senci so se čela ohladila in tudi misli niso bile tako vroče in dušeče.

»Tole bi ti bila rada povedala, Francka, pa ne bodi huda. Zaradi mej je tako nerodno. Ali ne bi bilo bolje, da bi se Tone včasih malo pomenil s Francetom. Tako se bojim, da bi bil kreg.« Luciji je kar odleglo. Korak ji je bil prožnejši, kot bi odložila težek koš z ramen.

»Sama sem že rekla Tonetu. Tako nerodno mi je bilo, saj je France najbrž opazil, ko je Tone v planini zakosil. Tudi sama bi že bila rekla Francetu, pa je naš tako čuden!«

»Nič hudega, nič, ampak saj veš, kako je naš natančen.«

»Prav ima! Vem dobro, kako je bil natančen rajniki. Ampak ta si je dal dopovedati, Tone si pa ne da. Franceta nič kaj ne mara, za meje pa še mene ne posluša. Z Osojnikom nekaj mešetarita in samo o mapah govori.«

Obema ni moglo iz duš, kot se je pletlo in gnetlo v njih. Kot posneto mleko plehke so bile besede, brez zvoka in barve.

»Jaz se tako bojim, da ne bo vse prav!« je ušlo Luciji.

»Jaz tudi,« je komaj slišno pridala Francka. »Bog se usmili; če bi bila takrat te pameti, se ne bi bila možila,« je zategnila, zakrila obraz in zavila navzdol, kjer se je belila streha njene domačije.

»Saj sem rekel, da ravanec ni za hribovski grunt,« je počasi in tehtno rekel doma France in na rokah so se mu že tako nabrekle žile še bolj napele, kot bi hotele povedati bridko resnico: hribovskemu gruntu se ne smilijo roke, pleča nikoli niso dosti upognjena, dan je vedno prekratek, noč pa predolga. Tako je narekoval grunt svojo trdo gruntarsko zapoved in prisluhnila ji je tudi Lucija in z njo otroci.

VII.

Kostanjar se je lotil barantanja, barantanje se je lotilo lesa. Najprej so romali v dolino kostanji, potem smreke, za njimi orehi in še češnjam ni prizanesel. Njive so počivale, v hlevu so gospodarili pajki in dišalo je po plesnobi.

»Kostanjarjev grunt pojema,« so govorili daleč naokrog. Francko je bolelo, spomin na

prvega moža jo je še močneje opominjal, misel na ustreljenega Rusa ji je bila vedno pred očmi. Tonetu se grunt ni smilil, ker ga še nikoli ni ljubil. Smreka zanj ni bila živa korenina grunta. Kubik in izkupiček za kubik je bilo zanj vse.

Hodil je kot zmerom ponosno, kramljaj samo s svojimi prijatelji in se rad kazal gospodarja. Francka se mu ni upala upreti, ker bi ji bil v prepiru oskrnil najdražje, spomin na rajnega moža in Rusa. Vso ljubezen je žrtvovala otroku, ga negovala, da očeta niti pogrešal ni. Pa tudi to ni bilo Tonetu všeč.

»Seveda, zato pa je tako, ko misliš samo na tistega Rusa in ker njega ni, na njegovega otroka!« jo je pikal in šibal, da je zbežala in se v samotni razjokala.

»Drugi teden posekamo bukve pod planino,« je odločil.

»Bog nas varuj!« je kriknila Francka.

»Kdo pravi, da ne! Stare so, naj zrastejo nove!«

»Za božjo voljo, nikar! Nekaj je res naših, nekaj je pa Ančnikovih. Še rajna gospodarja sta se zmenila, da jih ne posekata. Kadar smo včasih kosili v planini, smo se skupaj hladili pod bukvami in tam tudi skupaj južinali,« je hitela Francka in v vsaki besedi je bila prošnja, za trepalnicami pa solza. Vedela je, da sedaj pride, česar se je bala.

Tone pa je vendarle sekal. Nič ni vprašal za mejo, niti Francke ne. Vrh planine se je ustopil in z očmi začrtal mejo po košenini in jo podaljšal v gozd, češ, takole je prav. Osojnik tudi ve, tako in tako je v mapi. Sicer pa še mejnikov ni, kdo more reči, da nima prav. Zaskrbelo ga je hipoma, pa se je zasmel.

Padla je prva bukev. Vrhovi so se razčesnili, oplazili še sosedo in praznina je zazijala pod planino. Padla je druga, na levi tretja, na kateri so bile nabrekle Ančnikove začetnice, ki se zdaj niso dale več brati. Stena je bila zagozdena.

V Ančniku je tedaj zavrelo. Planil je v planino, zavil na desno po kolovozni poti, a tedaj so bukve že ležale. Tone je sedel na debelem hlodu, kadil cigareto in se režal v praznino. Les je bil zdrav in še dober za žago.

»Hudnika, tega pa nisem mislil. Če že svoje hočeš pognati, mojega pa ne boš!« je Ančnik izbrundal hropeč. Hotel pa je zlepa.

»Kaj?« je brezbrizno zastavil Tone in kadil.

»Mojih bukev pa vendar ne boš sekal? Ali se ti meša!« Oči je povesil, drevesa so se mu zasmilila in zasmilil se mu je tudi že razcapani Kostanjarjev grunt.

»Tvoje bukve sekal? Bom pa vendar vedel, kaj sekam in čigave!« je zarohnel Tone, vrgel ogorek cigarete v listje in se razkoračil pred Ančnikom. »Misliš, da sem tako neumen, da ne bom pogledal za mejo? Če stari niso vedeli, kako in kaj je z mejami, ali naj tudi jaz požiram njihove neumnosti? Nak!«

Ančnik je poslušal, v njem je pa udarjalo, kipelo, da ni našel besed. Jeza ga je dušila. Še nikoli se ni kdo dotaknil njegovega grunta.

»Samo to ti rečem: Tegale lesa, čeprav že leži, se ne dotakni! Tukajle teče meja in če nočeš zlepa, je pa dovolj! Nisem vajen, da bi se prerekal. To sem ti hotel povedati,« je miril svoj glas, čeprav je v njem vse utripalo.

»Ne zgrda ne zlepa me ne boš prepričal, da imaš ti prav, zato tudi ne misli, da bi se ti uklonil. Nak! Tine, kar zdršaj hlode na kup. Jaz sem gospodar!«

V Ančniku je zavrelo. Mišice so se same sprožile, da je Tone odletel.

»Ti praviš, da si gospodar, jaz pa nisem tvoj hlapec, se bova že drugod zmenila,« je kipelo iz Ančnika, roka se je tresla; bila je pripravljena, da brani grunt. Mehkoba se je pa razlezla v Ančnikovi duši, ko se je spomnil na Francko in rajnega.

»Francka se mi smili. Če bi pa rajni vedel, kako in kaj, bi se v grobu obrnil!« Ančnik mu je nudil spravo. Tone je pa stal ob hlodu, v njegovih očeh je gorelo ponižanje, a se je potajil, ker se je bal hribovskih pesti.

»Hribovci me pa res ne bodo učili,« je siknil. Zasmeh je Ančnika zabodel v dušo.

»Pa prav!« Ni se mogel več ozreti na očitajočo praznino, kjer so še pravkar stale ponosne bukve. Zdrknil je po bregu, da se je lomilo pod nogami.

Šel je na sodnijo in tako se je začelo. Tožba je tekla, skladovnice papirja so se večale.

»Moj Bog, prehudo si me kaznoval!« je jokaje tarnala Francka, gospodinja že izžetega grunta.

»Če že vse gre k vragu, pa naj gre še to!« se je zaklinjal Tone in popival.

Njive so počivale, iz parobkov niso hotela odganjati nova drevesa.

VIII.

Tožba je tekla, zavreti bi se pa še dalo.

V Francetu se je trgalo. Če je prijel za rovnico, se je majala, če je pogledal koso, je bila skrhana ali pa zabrušena. Vse se mu je zdelo narobe. Tih je bil in vase zaprt. V Lucijinih očeh je bral: ne tožari se za ped zemlje, usmili se

»Lucija, kako si ti srečna!«

»Kako to misliš?« In Luciji je odleglo.

»France je dober s teboj, za vse se briga in kamor zagrabi, je žegen. Res!«

»Nič ne rečem, ne bi bilo prav, če bi se pritoževala. Otroci so tudi dobri, veliko nam za-
ležejo.«

»Veš, pri nas je pa križ!«

Francka je umolknila, beseda ji ni šla iz grla, davilo jo je in je zakašljala. Lucija je vedela, da bi jo drugače oblile solze.

Z griča se je videlo na lomišče ob beli cesti. Nedeljska blaženost je dišala s polja, s potov in tudi iz rut.

»Tako sem žalostna, Lucija!« je zastavila Francka. V očeh jo je peklo, ustnice so ji drhtele in se nabirale v jok. Srce se je pa moralo izpovedati. Olajšano bi bilo.

»Vse je narobe pri nas. Tone je tako čuden: vse mu preseda, vse mu gre prepočasi. Grunta ni vajen in misli, da mora vse na hitrico kot v dolini. Za božjo voljo, kje pa! Tako je bilo in bo. On pa pravi, kdo bo kopal, kdo bo tako zgodaj vstajal, zato sta dekla in hlapec pri hiši. Pomisli! Kupil je za naše njive ravansko drevo in ga seveda strl. Še lemež je zahreščal. Križ je, Lucija, s takim človekom, križ! Prav vsega se je naveličal. Skoro ne pogleda več, kaj počneta hlapec in dekla. Nič ne pove, kaj in kako je treba. Sama pa tudi nisem preveč vajena, če se pa že vtaknem, zalaja nad menoj. Čuden je! Tebi povem, sicer pa potrpi. Kar mu svetujem in mu rečem, pravi: molči, zagovednost hribovska! Hribovcev ne more, ker misli, da je samo on pameten in vse zna. Ob nedeljah ga po ves dan ni domov, ne vem, kje tiči. Če pa kaj rečem, pravi: Hribovca lahko vprežeš v voz, pa bo še mislil, da si mu storil dobro delo. Odkar se je pa začel družiti z Osojnikom, si pa sploh ne da nič več dopovedati. Cele dneve tiščita v Loki in čepita po gostilnah. Samo o barantanju z lesom se menita. Jaz pa naprej vem, da ne bo nič. Sedaj ga že poznam. Za vsako stvar prime, pa nobene ne drži. Ko se je naveliča, se je niti ne pritakne. Najbrž se je tudi mene naveličal. Joj, kako me je Bog kaznoval!« Solze so jo dušile.

»Se bo že spremenil,« jo je skušala tolažiti Lucija; ni ji pa šlo od srca, čeprav se ji je Francka smilila. Nekdaj, ko je grunt žehtel od blagoslova, se je v njenih licih iskriilo zdravje, razigranost je bila v njenih licih in očeh. Sedaj je pa usihala.

»Pa ne zameri, Lucija, tolikokrat bi rada k tebi, pa ne utegnem,« je izjecljala, skoro sram jo je bilo, če je preveč očitno razodela svoje bolečine.

»Saj je z menoj prav taka!« je hitela Lucija, čeprav so ji bile na jeziku besede, ki jih je glodala že dolgo.

Pod borovci je bila pot mehka in zložna. V senci so se čela ohladila in tudi misli niso bile tako vroče in dušeče.

»Tole bi ti bila rada povedala, Francka, pa ne bodi huda. Zaradi mej je tako nerodno. Ali ne bi bilo boljše, da bi se Tone včasih malo pomenil s Francetom. Tako se bojim, da bi bil kreg.« Luciji je kar odleglo. Korak ji je bil prožnejši, kot bi odložila težek koš z ramen.

»Sama sem že rekla Tonetu. Tako nerodno mi je bilo, saj je France najbrž opazil, ko je Tone v planini zakosil. Tudi sama bi že bila rekla Francetu, pa je naš tako čuden!«

»Nič hudega, nič, ampak saj veš, kako je naš natančen.«

»Prav ima! Vem dobro, kako je bil natančen rajniki. Ampak ta si je dal dopovedati, Tone si pa ne da. Franceta nič kaj ne mara, za meje pa še mene ne posluša. Z Osojnikom nekaj mešetarita in samo o mapah govori.«

Obema ni moglo iz duš, kot se je pletlo in gnetlo v njih. Kot posneto mleko plehke so bile besede, brez zvoka in barve.

»Jaz se tako bojim, da ne bo vse prav!« je ušlo Luciji.

»Jaz tudi,« je komaj slišno pridala Francka. »Bog se usmili; če bi bila takrat te pameti, se ne bi bila možila,« je zategnila, zakrila obraz in zavila navzdol, kjer se je belila streha njene domačije.

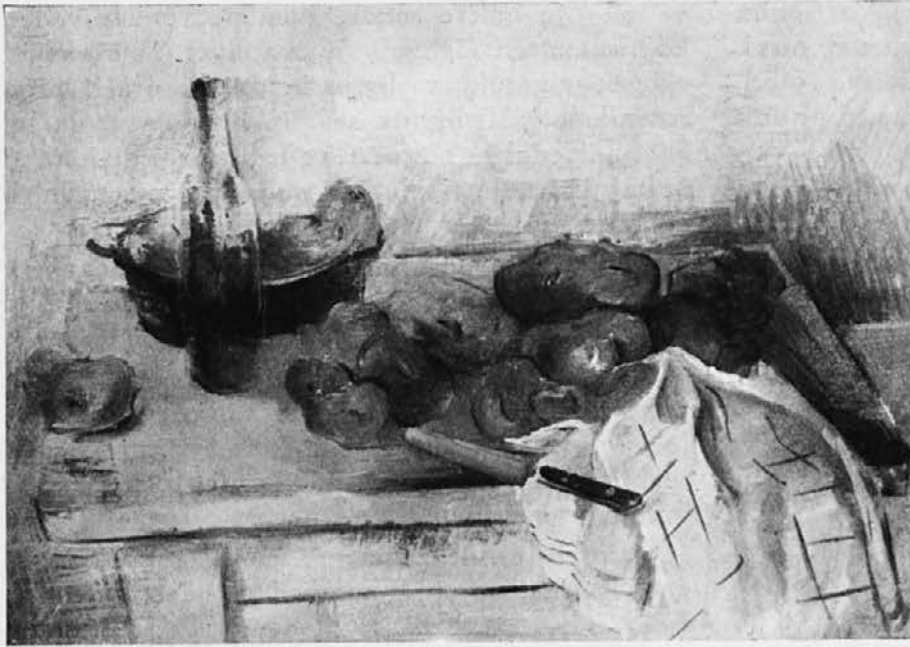
»Saj sem rekel, da ravanec ni za hribovski grunt,« je počasi in tehtno rekel doma France in na rokah so se mu že tako nabrekle žile še bolj napele, kot bi hotele povedati bridko resnico: hribovskemu gruntu se ne smilijo roke, pleča nikoli niso dosti upognjena, dan je vedno prekratek, noč pa predolga. Tako je narekoval grunt svojo trdo gruntarsko zapoved in prisluhnila ji je tudi Lucija in z njo otroci.

VII.

Kostanjar se je lotil barantanja, barantanje se je lotilo lesa. Najprej so romali v dolino kostanji, potem smreke, za njimi orehi in še češnjam ni prizanesel. Njive so počivale, v hlevu so gospodarili pajki in dišalo je po plesnobi.

»Kostanjarjev grunt pojema,« so govorili daleč naokrog. Francko je bolelo, spomin na

France Pavlovec: Krompir. (Olje.)

Francke, ne paraj ji grunta! Bog nas varuj, da bi ti ga parali drugi in tvojega — tako je dehtelo iz bukev pod planino. Za grob ti še tako ostane, mu je šepetala rajna mati.

Pa če je bil v Loki, so ga misli težile. Če je bil v Sori pri zgodnji maši, se jih ni mogel otresti. Smilil se mu je celó Tone, ker se mu je smilil grunt, sosed njegovega grunta, smilila se mu je Francka, hudo mu je bilo za Lucijo...

»Saj mu odpustim, samo poniža naj se; reče naj mi: France, tako in tako, pa ne zameri,« je sklepal in laže mu je bilo pri srcu, najbolj je pa odleglo Luciji, ko ji je po ovinkih razodel, da je pripravljen, spraviti se.

»Samo prosi naj ga!« je brž sporočila Francki. Skrivaj jo je ujela za njivicami.

»Saj sem vedela, da France ni tako trd,« je hvaležno vzdihovala Francka, ker se je bala. Sovraštva ni bila vajena.

»Hribovca da bi jaz prosil, jaz!« je rentočil Tone, krilil z rokami in se široko smejal. Kadil je cigareto, da mu je bilo vse obličje v dimu.

»Jaz naj rečem: Ančnik, odpusti mi, pomotil sem se, pa se nehajva pravdati! Po tvojem naj bi seveda tako rekel. Golazen hribovska, držati znate skupaj, pameti pa nimate za enega. To je tisto!«

Francka je ihtela in molčala.

»Ti in Lucija bi pa radi mešetovali, seveda,« se je otesel, da bi jo razdražil in razvnel prepir. Francka pa je molčala.

Tone je z mislimi preskakoval, udušiti je hotel klic, ki je velel: Pa bi se poravnala, boljše

bi bilo tako. »Nak!« je glasno odgovarjal. »Pometali pa ne bodo z menoj! Komisija naj odloči.«

»Prav, pa se dajmo, naj odloči komisija in pravda!« je zarentočil tudi Ančnik, ker ga je bilo sram, da se je že hotel ponižati. Skoraj všeč mu je bilo, da Kostanjar ni odnehal.

Med Kostanjarjem in Ančnikom je zazijal prepad. Tone in France ga premostiti nista hotela, Francka in Lucija bi ga bili radi, pa sta bili prešibki.

»Šleva je, kdor se ne potegne za grunt,« je udarjal Ančnik in izganjal skrbi, pritrjevali so mu otroci, ki so zrasli iz grunta in za grunt.

Ravnice so pele svojo jekleno trdo pesem, plug se je zadiral v osrčje njiv. Osem, deset rok je greblo kruh; vsaka ped zemlje je bila sveta, z žulji pognojena, s potom orošena in še nikoli je Ančnik ni tako ljubil in nikoli ni tako mislil nanjo kakor zdaj.

»Nak, za vse nič ne!« je pela ravnica in je jokalo v členkih; iz počasno hlastajočih korakov volov je zvenelo, v njegovih očeh je žarelo in gorelo v vsem gruntu od Gradišča do Rebri, s planine pa do ravanske grape. »Nak, za vse nič ne! Tudi perišča prsti z grunta nikdar ne!« je bil Ančnikov odločni sklep, taka je bila, za zmeraj taka njegova prisega gruntu...

IX.

Gruntarska pesem je pela prav. Pravda je pesem podpisala.

»Janez, Andrej, le globoko skopljita!« je velel Ančnik sredi planine.

Sodna komisija je določila mejo, kot jo je poznal stari Ančnik in kot jo je poznal rajni Kostanjar.

Tone je stal med možmi in molčal, žulil cigareto in grizel ustnice. Pod gričevjem je počivalo Sorško polje. Vijugaste njive so bile požete; od Trate do Kranja je bila potegnjena ravna črta, po njej je polzel vlak. Drugega Tone ni videl. Tudi pesmi ni slišal, ki so jo pele mejnikom hribovske, jekleno trde ravnice.

Kot straža so stali mejniki. Pol metra globoko sta jih zakopala sinova, pol metra visoko so gledali iz ruše.

»Tako, včasih smo brez mrtvih prič shajali, a nisem jaz kriv, če ne moremo shajati danes,« se je tolažil Ančnik.

Ustopil se je na vrh planine tik cerkvice sv. Mohorja in Fortunata. V globeli je čepel njegov dom, na desni nad njim macesnov grič, na levi češnje belice, po robu planine pa straža — gluhi in nezprosni mejniki med Ančnikovino in Kostanjarjevino.

Mejniki, mejniki, mejniki!

X.

Sv. Mohor in Fortunat sta godovala. Mejniki so še zmerom strogo in nepremično stali in čuvali.

Ančnikov Andrej in Kostanjarjeva Rozka sta se srečala. Rozka je povabila oči, Andreju je bilo nerodno.

»Rozka, ali ste že poželi ječmen?«

»Še ne. Pa tudi sejali ga nismo. Saj ti ne veš, kako je pri nas. Oče je tako čuden, da je kar dolgočas. Pozdravljen, moram stran, da me ne vidi!«

Mejniki, mejniki, mejniki... na njih desno stran je zavil Andrej, na levo Rozka in med njima mejniki, mejniki, mejniki. A bogve, kako bo še. Mladi rastejo preko njih.

VEČER V VASI

Vinko Žitnik

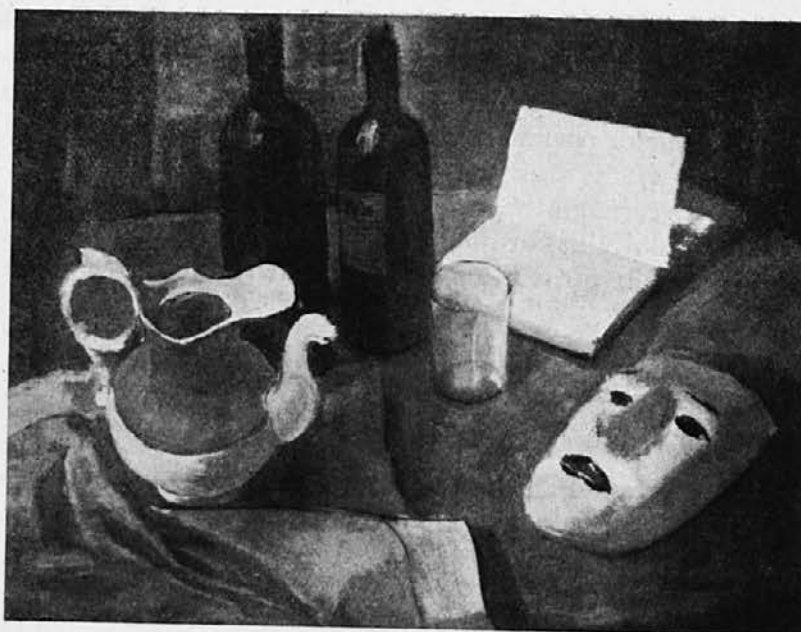
Ko grbe velblodov obod gorá
v somraku tihem, žametnem siví,
v dolini tēma ko testo kipí,
skoz mrežo vrb se mesec lesketá.

Dekleta s fanti s polja v vas pojo,
domov gredo, utrujeni sladkó,
in krhki vonj prsti s seboj neso.

Ko rdeče perotnice iz peči
plahúta svit po vasi skoz dverí,
iz zakajenih piskrov jed diši.

Na pragih deca tiho, plaho ždé,
ko oglje jim oči v temí gore:
izza vseh voglov steza strah roké.

Na kal napajat je prignal pastir.
Dim ko molitev se sukljá v nebo;
izza priprtih vrat molitve vro
in sládko žuboré v večerni mir...

Anton Trstenjak: Tihozitje. (Guaš.)

HELENINA OTROKA

John Habberton / † Bogomil Vdovič

Naslednje jutro bi navdalo z grozo vsakogar razen novopečenega ljubimca. Lil je dež, in sicer s tisto stanovitno marljivostjo, ki kaže jasno nameró, da se bo ves dan pridno držal svojega opravka. Nebo je bilo pokrito z enim samim, neprodinim, svinčnim oblakom in po cestah, ki so bile še pred nekaj urami polne prahu, so stale luže. Cvetice so povešale svoje glavice kakor potepuhi, ki so bili vso noč pokonci in se sramujejo dnevne luči. Celó kokoši so žalostno postajale in nekaj zablodilih petelinov je našlo zavetje v Tomovem kurniku, ne da bi se bili prej glede spretnosti in moči v boju poskusili z domačim petelinom.

Toda človeka v mojem nastrojenju slabo vreme ne potare tako lahko. Seveda bi mi bilo ljubše, peljati se v jasnem vremenu na sprehod ali polegati pod drevjem ali iti popoldne na pošto po poti, ki drži tik mimo hotela gospe Grčarjeve, toda človek naj ne živi samo za sebe. V sobi poleg mene sta spala dva drobna človečka, katerima sem bil zelo veliko dolžan in ki bosta bridko žalovala, kadar zagledata, kako je na nebu in na zemlji. Zato sem se hotel posvetiti nalogi, da ju napravim tako srečna, da pozabita, da zunaj ni sonca. Hotel sem jima sedeti ob postelji in imeti zanju pripravljeno povest, brž ko se zbudita, in ju spraviti v tako dobro voljo, da bi se z mano vred smejala oblakom in dežju.

Brž sem začel snovati povest, ki naj bi bila prav zanju. Pozorišče je bila vila na deželi, ko pada dež, junaka pa majhna dečka, ki kljub slabemu vremenu postaneta razposajeno vesela. Kakor večina ljudi, ki ne zna delati povesti, tudi jaz nisem preveč naglo napredoval; prav za prav nisem prišel dalje kakor do gori navedenega načrta, kar ti pride iz otroške sobe jezno godrnjanje do mene.

»Kaj pa je, Živko?« sem zavpil in se začel kar najhitreje oblačiti.

»E-a-u-o-a,« se je glasilo nekoliko zagonetni odgovor.

»Kaj si rekel, Živko?«

»Nič nisem rekel.«

»Saj se mi je zdelo, da ne.«

»Nič se ti ni zdelo.«

»Živko, Živko, bodi priden!«

»Ne maram biti nič priden — je — a-o-u-u.«

»Živko, dajva se kaj igrati. Ali se ne bi šel rad norce uganjati?«

»Ne, norce uganjati ni nič lepo.«

»Ali bi rad kakšen bonbon, Živko?«

»Saj nimaš nobenega več.«

»Dobro, saj tudi nobenega ne dobiš, če ne nehaš biti nespodoben.«

Edini odgovor na to je bilo močno in glasno šumenje posteljnine, nato pa nekak plosk, ki je bil močno podoben zaušnici, za njim pa zategel javk kakor od nenamazanih koles.

»Kaj pa je, Žabko?«

»Živko me je udaju — e-e-e-e!«

»Živko, zakaj si pa udaril brata?«

»Saj ga nisem.«

»Si me, si,« je vreščal Žabko.

»Jaz pravim, da te nisem. Ti si grd lažnivec, če tako govoriš, veš, Žabko!«

»Živko, povej, kaj si mu naredil!« sem vprašal.

»E, kaj, nič! Samo obrnil sem se v postelji, pa mi je priletela na Žabka roka, ki sem jo imel zunaj.«

Medtem sem se bil oblekel ter že bil pri otrocih v sobi. Oba nečaka sta sedela na postelji, Živko kakor zakrknjen star grešnik, Žabko pa ves v solzah, ki so mu lile po obrazu.

»Otroka, nikar se ne kregajta med seboj, to ni lepo. Kaj si bo Bogec mislil, če si bosta tako navzkriž!«

»Nič si ne bo mislil,« je rekel Živko. »Mar misliš, da vidi skozi take črne oblake?«

»On vidi povsod, Živko, in je ves nesrečen, kadar vidi, da se bratci med seboj kregajo.«

»Tudi jaz sem nesrečen. Jaz bi rad, da ne bi bilo nikoli dežja ne nič.«

»Kaj bodo pa potem rastline in rožice pile in odkod naj pridejo reke, da bi se v čolnu vozila po njih?«

»In voda za potiče iz bjata,« je dodal Žabko. »Živko, ti ši hudoben!« in Žabku so začele znova vreti solze iz oči.

»Nič nisem hudoben! Jaz ne maram dežja pa je! In ne maram vstati in Jerica mi mora prinesiti zajtrk na posteljo.«

»U-u-u-u,« se je jokalo Žabko, »meni tudi zajtek na poštejo!«

»Poslušajta, otroka,« sem rekel, »zajtrka ne dobita, dokler ne vstaneta in ne bosta oblečena, kadar zvonec zapoje. Jutrnji zvonec je že zdavnaj zapel. Oblecita se lepo kakor pridna fantka, pa dobita kaj zajtrka in potem se bosta lepše počutila in stric Hinko se bo potem ves dan z vama igral in vama pripovedoval povesti.«

Živko je nejevoljno zlezal s postelje in pograbil eno svojih nogavic, Žabko pa je začel znova vekati.

»Žabko, pusti to neznosno zijanje in obleci se! Zakaj vekaš?«

»Meni je šjabo.«

»Le obleci se, pa ti bo bolje.«

»Jaž bi jad, da me ti objeces.«

»Prinesi torej obleko, pa brž!«

Spet so se mu ulile solze. »Jaž je ne majam pjinešt!« je rekel Žabko.

»Potem pa sem!« sem zavpil, ga vlekel preko sobe in pograbil drobcene koščke njegove obleke. Majhnih otrok že nisem oblačil, odkar sem bil sam majhen, in oblačenje Žabka me je nekoliko zmedlo. Slednjič sem le spravil nekaj nanj, kar me Živkov prezirljiv smeh ustavi.

»Kako mu boš pa srajco oblekel pod to?« je vprašal moj starejši nečak.

»Živko,« sem mu jo vrnil, »kako pa misliš, da boš zajtrk dobil, če ne boš imel nič drugega na sebi kakor to nogavico?«

Mladi mož je povsobil glavo, takoj nato pa je zapel zvonec za zajtrk. Živko je osupnil, hitel na stopnice in zavpil:

»Jerica!«

»Kaj je, Živko?«

»Ali je bil to jutrnji zvonec ali za zajtrk?«

»Za zajtrk.«

»Dobro. Pa recimo temu jutrnji zvonec, potem pa lahko za zajtrk še enkrat pozvoniš, brž ko bom oblečen.« Nato se je ta samovoljni popravljavec hišnega reda mirno vrnil in se začel z vso vnemo napravlјati, medtem ko sem se jaz še naprej gnjavil z Žabkovo obleko.

Tine Kos: Plin. (Les.)

»Živko, kje je gumbnik?« sem vprašal.

»Gumbnik, e, hm, tega sem, Žabko, povej, kaj si naredil včeraj z gumbnikom?«

»Jaž nišem gumbnika nič imù.« je trdil Žabko.

»Pač, si ga. Ali ne veš, ko sva se šla zobe dreti in so doktorjevega psa zobje boleli in jaz sem mu drl zob z gumbnikom in ti si bil moj učenček in sem ti dal klešče za zobe v roke, da jih držiš? Kam si jih del?«

»Ne vem,« je rekel Žabko, vtaknil roko v žep in privlekel iz njega ostudno krastačo.

»Potiplji še enkrat,« sem rekel in zagnal krastačo skozi okno, Žabko pa je prestrašen zakričal. Potipal je še enkrat in njegovo iskanje je bilo poplačano z vijcem od Helenine šivalnice. Nato sem jaz poskusil nekoliko iskati in brž čutil, da so se mi prsti prijeli nečesa lepkega. Urno sem izmehnil roko in vzdiknil:

»Žabko, kakšno ostudno reč pa nosiš v žepu?«

»Nic tudna jec. — To je kjuh ž medom in je pipí in Živko in jaž šva imeja v kujniku pojedino in šva to jeja in je bjo dóbjo dóbjo.«

Vse to je bilo jasno in zoprno, toda popolnoma brez koristi: gumbnika ni bilo, zajtrk pa se je med tem pošteno hladil. Zapel sem torej Žabku čevlje s prsti, pri čemer sem si polomil skoraj vse nohte. Ker sem bil preveč zaposlen z Žabkom, se nisem utegnil brigati za Živka, ki sem ga sedaj zasačil, ko je napol oblečen muhe lovil po oknu. Pograbil sem Žabka in hotel v obednico, kar me Živko očitajoče zavrne:

»Stric Hinko, ti tudi nisi bil oblečen, ko je zvonec zapel, zato ne zaslužiš zajtrka.«

Pošteno res! Bil sem brez ovratnika, ovratnice in suknjiča. Urno sem vrgel vse to nase in se pripravil, da grem dol, pa me je Živko še enkrat zadržal:

»Stric Hinko, ali si moram danes tudi zobe osnažiti?«

»Ne, kar brž pridi dol, ni ti treba storiti nič, če nočeš; samo pridi, sicer bo čas za kosilo, preden bomo pozajtrkovali.«

To ga je toliko omajalo, da je prvič to jutro pokazal nekakšno dobro voljo in hehetaje se vzdiknil:

»O, to bi bili potem naši trebuhi debeli, ne?«

Pri zajtrku se je Žabko spet jokal, ker sem hotel začeti, preden je Živko prišel. Nato ne eden ne drugi ni natanko vedel, kaj bi rad. Potem si je Živko prevrnil vsebino svojega krožnika v naročje in ko sem mu pomagal, da se je ocedil, je Žabko porabil to priliko, da mi je zлил mleko na ribo in stresel nekaj žlic ovsene kaše v čašo za kavo. Kmalu sem se opravičil, zapustil mizo in izročil otroka Jerici. Čutil sem se tako trudnega, kakor da sem opravil težko dnevno delo, in sem se nekoliko prestrašil, ko sem se zavedel, da se je dan komaj začel.

Prižgal sem si smotko in sedel h klavirju. Nisem glasbenik, toda tisto jutro bi se mi zdeli akordi navadne lajne nebeška glasba.

Odprl sem prve note, ki so mi prišle v roke, bila je cerkvena pesmarica, in začel igrati. Kmalu pa začujem neko spremljevanje, neke vresečave glasove, se ozrem in zagledam Žabka, spet vsega v solzah. Brž sem prenehal in vprašal:

»I, kaj pa je že zopet, Žabko?«

»Jaž ne majam te štaje pešmi, jaž bi jad tako za pješ, da bom jehko pješau.«

Takoj sem zaigral poskočnico in Žabko je začel dirjati po sobi z izrazom človeka, ki ima trden namen, storiti svojo dolžnost. Nato se je prikazal Živko z debelo vezano knjigo v naročju. Brž ko ga je Žabko zagledal, je nehal plesati in se znova posvetil jokanju.

»Žabko,« sem zavpil in skočil s stola, »kaj pa se cmeriš za vsako stvar? Saj te bom moral v posteljo spraviti, če boš kar naprej tako otročel!«

»Tako je pri njem vsak dan, kadar gre dež,« je pojasnil Živko.

»Jaž bi jad kita vidu, ki je Jona pozèju,« je ihtel Žabko.

»Žabko, ali ne bi mogel kaj takega zahtevati, kar je mogoče?« sem vprašal prijazno.

»Tisti kit, ki ga Žabko misli, je tukaj v tej rdeči knjigi. Takoj mu ga poiščem,« je rekel Živko in začel obračati liste.

Nenadoma je vesel Žabkov vrisk naznanil, da je pošast najdena, in brž sem jo šel občudovat. Bila je zares strašna žival z velikanskim gobcem, a Žabko jo je božal s svojo tolsto ročico, jo nežno poljuboval in momljal pri tem:

»Jubi štaji kit, kako te imam jaž jad. Aj je Jona ze su iz tvojega tjebuha? To je bjo žajěš gejdó od Jona, da je skocu ven, ko si biu se jacen, bogi bogi kit.«

»Seveda je Jona že zunaj,« je rekel Živko, »saj je šel že zdavnaj v nebesa, precej potem, ko je bil prišel v Ninive in je storil, kar mu je bil Bog ukazal. Stric Hinko, zdaj naju pa ujčkaj!«

Ker je bila ujčkalnica na verandi pod streho, sem slušal. Zdaj sta se pa ona gnala za pravico, kdo se bo prvi ujčkal, in ko sem odločil Živku v prid, je Žabko jokaje odšel in izjavil, da gre rajši k svojemu preljubemu kitu. Trenotek pozneje se je njegovo jadikovanje izpremenilo v pre-

sunljiv krik in ko sem mu tekkel na pomoč, je držal nežno svoj prst in teptal neko oso.

»Kaj pa je, Žabko?«

»U-u-u-i-ii, pejšť šem pjitíšnu na ošo, pa me je — u-u-u — ta gèjda oša picila. Pa jaž ne majam pjav nic ža oše, jaž imam šamo kita jad — u-ii.«

Srečna misel mi je šinila v glavo. »Fanta, ali se ne bi šla igrat, da je tisti veliki zaboj v vajini igralnici kit?« sem rekel.

Soglasen radosten krik je sledil tej misli in oba dečaka sta zlezla po stopnicah gor in me zopet pustila prostega. Skesano sem pogledal na polno mizo knjig, ki sem jih bil prinesel s seboj, da jih bom bral, pa jih že ves teden nisem pogledal. Toda še sedaj mi ni dala vest, da bi jih odprl; zato pa me je tembolj mikala Tomova knjižnica. Začel sem pregledovati naslove romanov in tudi zvezke pesnitev. Pogled mi je obvisel na neki ljubezenski zgodbi, ki sem se je vedno izogibal, ker sem čul, da so mlade dojemljive ženske zatelebane vanjo. Toda sedaj sem jo vzel v roke in sédel v naslanjač. Nenadoma pa sem začul kočijaža Miha, ki je kričal:

»Ali mi greš proč od tam ali ne! O ti nesrečno seme ti! Dobro, da te tvoj oče ne vidi tam gori stati. Proč od tam, če ne pokličem strica.«

»Bjiga me tišti gèjdi tjič,« je čivkal Žabkov jezoviti glas.

Z vzdihom sem odložil knjigo in šel na vrt. Ko me je Miha zagledal, je zavpil:

»Gospod Burnik, le to poglejte! Ali ste že videli kaj takega?!«

Ko pogledam gor na okno otroške igralnice, visoko in ozko lino, zapazim svojega mlajšega nečaka, kako stoji na okenski polici.

»Žabko, pojdi v sobo! Takoj!« sem zakričal in hitel pod okno, da ga ujamem, če bi padel ven.

»Ne mojem,« je cvilil Žabko.

»Miha, tecite gor in zgrabite ga! Žabko, pojdi noter, ti pravim!«

»Šaj pjavim, da ne mojem,« je ponovil Žabko. »Vejiki žaboj je kit, jaž šem pa Jona in kit me je gój vejgu in ždaj mojam tukaj gój štat, ce ne me bo kit špet pozèju.«

»Mu jaz ne pustim, da bi te požrl. Noter sedaj! Hitro!« sem rekel.

»Aj mu das kaj gnaja, da me ne bo vec pozèju?« je vprašal Žabko.

»Dam, poln kup denarja mu dam.«

»Dobjo. Kit, nikaj me vec ne pozji in tjič Inko ti bo dau poun kup gnaja.«

Fran Zupan: Ribiška barka.

Ždaj mojas bit pjav pjiden kit, pa ti bom čukja kupu za ta gnaj in —

V tem hipu sta dve veliki roki pograbile Žabka spredaj za krilce in on je deroč se izginil, medtem ko sem šel jaz v prvem občutku slabosti, ki sem jo kdaj čutil, iskat kladivo, žeblje in nekaj ozkih desk, da zabijem óknišče od zunaj. Toda desk ni bilo moči najti in tako sem šel v igralnico in hotel odtrgati eno ali dve od zaboja, ki je služil za kita. Neusmiljeno Žabkovo kričanje me je zadržalo.

»Kaj ši pa mojemu kitu najedu? Veš tjubuh ši mu jažpajau! Ti ši gejd! Pušti mojega kita — i-i-i,« se je drl nečak.

»Saj mu nisem nič naredil, Žabko,« sem rekel, »samo gobec sem mu naredil večji, da te bo laže požrl.«

Svetla misel je ožarila Žabku obraz in mu zasijala skozi solze. »Potjey pa tudi Živka jehko pozjè in bošta dva Jona — ha-ha-ha! Najèdi mu gobeč tako vejik, da bo jehko tudi Miho pozèju in potjey mu najedi majhnega, da Miha ne bo mogu ven, ta gèjdi štaji Miha!«

Razložil sem mu, da Miha ne bo prišel več gor, in tako mi je bilo dovoljeno, da sem odšel, ko sem prej še zabil okno.

Spet sem sédel s smotko h knjigi. To je bil zame poseben užitek, ki se rodi iz občutka s trdim delom zasluženega veselja. Kmalu je stopil Živko v sobo. Delal sem se, kakor da se ne menim zanj, toda on ni bil zastran tega prav nič v zadregi.

»Stric Hinko,« je rekel in se mi vrgel v naročje med knjigo in mene, »jaz se prav nič dobro ne počutim.«

»Kaj pa ti je, dragi moj?« sem vprašal. Dokler ni govoril, bi mu jih z velikim veseljem lahko dal nekaj okoli ušes. Toda v vsem, karkoli Živko reče, je toliko pravega čustva, da zasluži spoštovanje.

»O, jaz sem sit igranja z Žabkom in se čutim tako samega. Ali mi ne bi kakšne povesti povedal?«

»Kaj bo pa potem Žabko počel?«

»O, on se še zmenil ne bo, on ima mrtvo miš, ki mu je zdaj Jona, in tako nimam jaz nobene zabave več. Ali mi ne bi kakšne povesti povedal?«

»Kakšno pa?«

»Takšno, ki je še nisem slišal.«

»Dobro! Čakaj! Morda o —«

»E-e-e-e-i-i-i,« se je oglasilo od daleč, a usodno. Bližalo se je po stopnicah in prišlo v knjižnico, spremljano od Žabka, ki je, uzrši mene, ustavil svoje zijanje, držal obe roki kvišku in vzkliknil:

»Jona ši je jep žjomu!«

Pošteno res! V eni roki je držal Žabko mrtvo miš, v drugi pa živalce repati privešek. Zaznati je bilo tudi, dasi ne z očmi, neki ne preveč nepoporečen duh v sobi.

»Žabko,« sem rekel, »vrzi Jona v kurnik, pa ti dam bonbonov.«

»Meni tudi,« je kričal Živko, »jaz sem mu miš dobil.«

Osrečil sem oba otroka z bonboni, izsilil od njiju sveto obljubo, da ne pojmeta na dež, ju spustil sama na verando ter se vrnil h knjigi. Prebral sem morda kakšnih šest strani, kar ti udari iz Žabkovega grla krik, ki je urno naraščal. Ves divji sem sklenil, da posadim in privežem oba dečaka na stol in jima zalepim usta, ter planil na verando.

»Živko mi je hotu bonbon poješt,« je tožil Žabko.

»Saj ni res,« je rekel Živko.

»Kaj si napravil?« sem vprašal Živka.

»Še ugriznil ga nisem. Samo videti sem hotel, kako se čuti med zobmi, to je vse.«

Čutil sem, kako so mi ustnice v kotih odpovedale in hitel nazaj v knjižnico, kjer sem četrt ure premišljeval o kvarnem vplivu, ki ga ima občutek smešnosti na načela. Nekaj časa otroka zunaj nista napravila nič hudega, razen da sta delala tak strašanski ropot, da sem sklenil, če bi imel kedaj svojo hišo na deželi, izumiti tak pod za verando, ki ne bi bobnel. V slučajnih, razmehroma mirnih presledkih sem ujel kako drobtino njunega silno zabavnega pogovora. Otroka sta skovala celo vrsto besed, katerih pomen je bil sicer dovolj jasen, vendar pa sem se zelo čudil, kako da ju Tomo in Helena nista učila pravilnih.

Dore Klemenčič: Zimski motiv. (Olje.)

Toda le prekmalu se je začel spet prepir, kreg in krik in jaz sem si želel samo ene stvari: da bi dež nehal in bi otroka lahko šla na prosto, da bi se jaz nekoliko odpočil in bil rešen odgovornosti. Toda oblaki niso kazali, da so se izpraznili, otroka sta razsajala po stopnišču, meni pa je volja nagloma ginila.

Kar se spomnim na zabavo iz svojih otroških let: izrezovati podobice in jih lepiti v posebno knjigo. V nekem predalu Tomove knjižnice je bilo zelo veliko ženskih listov. Seveda jih je Helena nameravala dati vezati, pa saj bi ji lahko tiste številke dokupil, stale bi morda dva ali tri dolarje, a tega denarja je bil mir vreden. Na visoki polici v otroški igralnici sem našel nekaj starih cenikov, na mizi v knjižnici steklenico lepila, škarje pa sta imela otroka sama. Čez pet minut sta že sedela srečna otroka v kopalnici na tleh, jaz pa sem ju učil izrezovati podobe (kar sem brž videl, da znata bolje ko jaz) in jih lepiti v knjigo oziroma cenik. Potem sem ju pustil. Le zakaj nisem že prej mislil na to, kako bi jima dobil opravek za glavo in roke! Kdo bi mogel grajati otroke, kadar se vdajajo domislekom svojega nebrzdanega duha? Ali mi niso v mladih letih, kadar so me pošiljali po drva ali na najbolj plevelnat kraj vrta plet, venomer pripovedovali, da je »lenoba vseh grdob grdoba« ali »lenoba je vragova mreža«?

Nikdar več ne bi grajal otroka zaradi porednosti, kadar bi bil njegov duh prepuščen samemu sebi.

Nato sem eno uro mirno in prijetno prebil pri svoji povesti, ko sem začutil, da bi se mi prilegla še ena smotka. Ko sem šel po stopnicah ponjo, sem dobil Žabka, ki je bil spustil vodo v kopalno kad in sedaj čolnaril po njej, a seveda ne s čolni, temveč — s krtačami za lase. Toda celó to se mi je zdel premil greh, da bi zaslužil grajo; zato sem šel, ne da bi ga motil, mimo njega in prišel do svoje sobe. Kar začujem Žabkov glas. Ker sem slišal od sestre, da je vredno poslušati, kadar Žabko govori sam s seboj, sem se ustavil pred vrati. Slišal sem Žabka nežno momljati:

»Tukaj stoj, tukaj, jepa gošpá! Tebe, fantek, pa poštavam k mami, da še ne bo jokaja. Šeštjo pa na djugo štjan. Tako. No, mama, aj ši ždaj šjecna, ko imas fantka in puntko pji šebi? Aj ni jepo, da šem ti dau otjoke? Tako, ždaj pa ječi: ,Hvaja, Zabko, ti ši štjasno pjiden fantek.«

Previdno sem pokukal skozi vrata, potem pa naglo vstopil. Nekaj časa nisem rekel nič, ker je bilo nemogoče, zadevo brez priprave pravično

presoditi. Žabko je imel čut za napredek: če so stare knjige dobre, da jih okrasimo s podobami, zakaj se ne bi podobno okraševanje raztegnilo na predmete, ki so bolj pripravi, da se vidijo? Sicer si Žabko morda ni prav tako mislil, toda njegovo ravnanje je opravičevalo tako domnevo. Izrezal je bil kar največ podob in jih lepil na stene moje sobe, moje sestre najljubše sobe, ki je bila izredno okusno rožnato poslikana. Kot član kakega razstavnega odbora bi Žabko težko ustregel širšemu občinstvu, toda razvrstil je slike zelo pravilno, približno v višini svojih oči, ni upošteval tega slikarja bolj ko onega in brez razločka porazobesil portrete, pokrajine in žanrske podobe. Kjer se je začasno stena nehala, na primer pri vratih, ki so držala v njegovo sobo, si je pomagal s tem, da jih je zaprl in nadaljeval vrsto slik po njih. Če je kje kaka slika padla s stene, se je je pa zato trdno držalo lepilo, ki je kar sijalo. In vendar se me je ta razstava tako malo dojmila, da sem, ko sem prišel do sape in zavpil: »Žabko!«, storil to s takim glasom, da se je pridni olupševavec kar zgenil in spustil steklenico z lepilom na tla, da se je razlilo po preprogi.

»Kaj pa poreče mama?« sem rekel.

Žabko mi je strmel, sprva osuplo, potem pa vprašujoče v obraz. Ker ni našel tam ne odgovora ne sočutja, se je razjokal in odgovoril:

»Ne vem.«

Zvonjenje k drugemu zajtrku je spremenilo Žabka iz solznega keruba v praktičnega, poslovnega otroka. Zavpil je: »Alo, Živko, sèm!« in stekel po stopnicah nizdol, jaz pa sem si ubijal glavo, kako bi najhitreje in najlepše popravil nesrečo, ki jo je Žabko zakrivil.

Dati moram svojima nečakoma spričevalo, da sta se med jedjo še dosti mirno vedla. Njuna jezika sta brez dvoma hrepenela po tem, da bi se izkazala v obeh glavnih sposobnostih tega prekristnega uda, toda nedvomno sta imela samo izbero med molčanjem in lakoto. Posledica tega je bila, da sem pol urice prebil v še precejšnji udobnosti. Šele ko sem začel rezati melono, je Živko prekinil molk in vzkliknil:

»O, stric Hinko, danes pa nismo šli še nič koze gledat!«

»Živko,« sem rekel, »ko pojémo, te ponese pod dežnikom tja ven in potem se lahko igraš s kozo vse popoldne, če hočeš.«

»O, to bo lepo!« je vzkliknil Živko. »Uboga koza! Gotovo misli, da je nič več ne maram, ker je nisem šel danes še nič gledat. Stric Hinko, ali pridejo koze tudi v nebesa, kadar umrjejo?«

»Mislim, da ne, ker bi zmedle vso rimsko cesto, se bojim.«

»Škoda! Potem pa Lipček ne bo mogel videti moje kože. Strašno sem žalosten,« je rekel Živko.

»Šaj jaž jehko vidim kožo,« se je vteknil Žabko.

»Kdo?« je rekel Živko silno zaničljivo. »Saj ti nisi mrtev.«

»Ždaj ne, pa bom kedaj in potjej me tvoja gèjda koža ne bo nic vec vidja. Pogjej, kako ima koža tóje jada!« in Žabko je divje planil na rezino melone, približno tako veliko kakor on.

(Dalje prihodnjič.)

ČAKANJE

Vinko Beličič

Zdaj se pri nas že koruza roží,
ajda bo v cvetu in črički v večerih pojo,
tope so naše vasi.

Trte od grozdja šibijo se, njive in les
polni so pesmi in vetra in sončnih dišav.

Mesec je velik in zvezde mežikajo v svet,
psi se zaganjajo v sence drhtečih dreves.

Vse je kot nekdanj in vse je spomin pregrenak,
najino vedro nebo je zagrnil oblak.

Mislim na tvoje oči, na skrivnostni smehljaj.
Čakam te, vérujem, da se povrneš kedaj
in da zapoješ v tišino srca.

NAVADIL SEM SE

Vinko Žitnik

Navadil sem se teme in praznote:
Poslovil sem se od visokih sanj,
zapustil pota blodnjih sem iskanj,
odšel sem v svet resnice in spoznanj —
navadil sem se dela in samote.

Navadil sem se biti v željah skromen.
Oprostil sem se hrepenenja rok,
opustil bolne vzdihе sem in jok ...
Vem: le v trpljenju se nam daje Bog —
navadil sem se križ voljno nositi.

Navadil sem se s svetom, s sabo boja:
Nič več me strah udarcev ni, ne ran.
Bojujem se za svoje zmage dan —
ko jarka luč popije meglo sanj.
Navadil sem se bati le — pokoja ...

PODGANE

Priobčil Bogdan Kazak

Proti koncu vinotoka smo imeli puščobno vreme, lilo je nekaj dni kar neprestano. Na goriškem bojišču je bilo tisti čas nenavadno mirno, tembolj pa je bobnelo od Kobarida in Tolmina, kakor so nam pripovedovali gorjani z Otlice in Kolka; v dolino samo ni bilo slišati topovskega grmenja. Iz živahnejših vojaških priprav smo sklepali, da se bliža odločitev poltretjeletne borbe ob Soči. Polaščala se nas je mrzlična nestrpnost kakor v bolezenskem bledenju, zavoljo negotovosti in nemira nismo mogli ne spati ne delati. Že v petek se je razširila novica, da je predrta italijanska bojna črta na Tolminskem, in v soboto, da so Italijani na begu že zapustili Videm.

V nedeljo, zadnjo v vinotoku, je bilo vreme kar obupno. V cerkev gredoč smo bredli po cesti in potih kakor po potokih; pri deseti maši je bilo tako temno kakor ob zornicah. V naših dušah pa je bilo vedro in veselo, zakaj novice o nepričakovanem in silnem porazu Italijanov so se zgoščale in potrjevale.

Ko sem odhajal iz cerkve, me je na vratih nekdo krepko potrepal po rami, rekoč: »Jutri me popeljete v Gorico!«

Bil je okrajni glavar, glas mu je drhtel, oči žarele. Novica me je tako prevzela, da sem kar onemel od osuplosti.

»Nočete? Ali naj si poiščem drugo vozilo?« je hitel.

»Rad, silno rad, gospod baron, samo če je Gorica zares osvojena?«

»Že od sinoči!« je zatrjeval glavar z uradno važnostjo. »Danes so naši že onstran Soče in drevé za bežečimi Italijani!«

»Velja, velja, gospod glavar! Danes pripravim voziček, jutri me kar pokličite in pojdeva na pot, kadar želite.«

»In kadar bo dovolila vojna oblast!« je pristavil glavar z uradno tehtovitim naglasom.

Še nikdar nisem krpal zračnih obročev s toliko vnemo kakor tisto deževno nedeljo. Ko sem šel tisto nedeljsko popoldne v rodno vas na obisk k materi in svojcem, kar nisem mogel naprej, povsod so me ustavljali in vabili na novino, ki bi se smela načeti po starem običaju šele dva tedna kesneje, na Martinovo nedeljo. No, pa je tudi tisto ne še godno vino opravilo svojo dolžnost, da si nismo mogli vsega dopovedati, kar nam je preki-

pevalo v srcih in glavah. Moja mati se je najbolj veselila, da bo mogla spet poromati na Sveto goro, ko se vrne begunka Mati božja iz Ljubljane.

*

Drugo jutro na vse zgodaj sem poiskal častnika, ki se je, kakor so mi domači pripovedovali, sinoči vrnil iz Gorice. Odločno mi je odsvetoval, da bi se spravil na pot s svojim šibkim vozičkom, ki bi ne mogel naprej radi silne gneče na cesti in bi obtičal kje v blatnih granatnih jamah na Lijaku ali v Rosnem dolu, prav gotovo pa v strelskih jarkih pri Tivoliju. Videč me potrtega, se je dal preprositi, da me vzame s seboj na tovornem avtu, ko naloži nanj premičnine neke vojne pisarne in jih odpelje v Gorico.

Odhod je bil določen za ob devetih, toda odzvonilo je že poldne, ko sem še nepremično čakal na dvorišču, prežoč, da mi ne uide vozilo. Svoje koprnenje sem nehote primerjal z mučnim pričakovanjem vernih duš v vicah. Hvala Bogu, vsaj dež je ponehal.

Naposled se je zgenilo, a šlo je silno počasi, zakaj cesta proti Gorici je bila čezdalje bolj natrana z vojaškimi četami in vozili, ki so se v dveh ali celó treh vzporednih vrstah gnetla in prehitevala. Vesel sem bil, da nisem zašel s svojim vozičkom v ta vrvež. Od Šempasa naprej, posebno okoli Lijaka, je bilo na cesti vse polno luž v granatnih globinah, most čez potok pa je ostal cel. Po dvourni vožnji smo dospeli vrh Ajševice, kjer se začinja Panovec. Tam, kjer je bil še pred dobrim letom košat gozd večstoletnih hrastov, je štrlelo nekaj okleščenih debel in razklatih štorov proti nebu.

Božidar Jakac: Novo mesto. (Črna kreda.)

Tik ob ajševiški šoli se je vsa truma zaustavila, rojček konjenikov je prijahal nasproti, s krikom in bičem si je utiral gaz. Takoj za njim se je pripeljal v odprtem avtu mladi cesar z močno upadlimi lici in tožnimi potezami, nekako trudno je mahal z rokami na bučne pozdrave z obeh strani. V naslednjem vozu je prešerno sedel general Boroevič z žarečim in razigranim obrazom, na glavi je imel postrani čepo, na njej šop svežega cvetja. Na moje vpitje »živijo« je prijazno mežiknil.

Po tem srečanju smo se začeli pomikati naprej, toda kmalu smo obtičali. Naš avto je zlezal v globoko luknjo in se zaril v razmočeno ilovico. Vedel sem, da ga ne bodo spravili v tek pred nočjo, zato sem se napotil peš proti mestu, kamor je bilo dobre pol ure hoda, dejansko sem hodil, prav za prav brodil po blatu več ko dve uri. Najtežji je bil prehod čez okope in strelske jarke tik nad židovskim pokopališčem, kjer je obtičalo že mnogo vozil in ležalo več konjskih trupel.

*

Onstran bojne črte sem laže hodil, ker se je vrsta zelo zredčila; pri Rdeči hiši sem zavil za Gradom proti nekdanjemu stanovanju, vojaške kolone so spele v mesto naravnost. Vse hiše za Gradom so bile porušene, na cesti je ležalo polno razne šare, čelad, pušk, zabojev z naboji in zavoji, velike množine izpraznjenih in polnih pločevinastih posodic s hranivi. Med to šaro so se mirno sprehajale zavaljene podgane v gostih rojih, ki se zame niso niti zmenile, jaz pa sem se iz studa ogibal, da nisem stopal po njih.

Ljuba Kostanjevica, kjer sem preživelj tako srečnih ur sredi njenih prebivalcev, slovenskih slednikov velikega asiškega umetnika svetnika, me je hudo raztožila: lična cerkva je bila napol podrtá, glavno poslopje brez strehe, pročelje očrnelo in porušeno. Na vseh križiščih cest in ulic so bile v voglih nizke okrogle zgradbe z debelim betonskim zidovjem in ostrešjem in z ozkimi strelskimi linami, iz njih so gledale strojnice, v njih so se podile podgane.

Hitel sem mimo grobelj in preko kupov razne šare v Vozniški ulici in dospel v Gospoško, kjer je bilo stanovanje. Zgrozil sem se ob razdejanju

tega lepega, nekdanj plemiškega dvorca. Samo nad enim voglom obširnega poslopja je ostala streha, ta del se je ohranil, vse drugo je razpadalo. Opremo svoje zdravniške poslovalnice sem našel v pritličju, kjer je bila prej trgovina, vse v lepem redu in nepoškodovano. Sklepal sem, da so imeli Italijani v tem prostoru obvezovališče in se posluževali v njem mojih priprav. Pohištvo sem našel spravljeno deloma v edini suhi sobi prvega nadstropja, deloma v kleti, vse v dobrem stanju, da sem se kar zavzel. Žive duše ni bilo videti nikjer, celó podgan ne, morda zavoljo mirodilnice (drogerije) v hiši, kjer so stanovalci dobivali podganjih strupov na prebitek.

Odšel sem čez Travnik proti bolnici. Uboga Gorica, komaj vsaka četrta ali peta hiša je še stala pokonci s streho, vse drugo je bilo v razvalinah. Menda sem bil takrat edini nevojak v mestu, sami vojaki brez reda in orožja so se potikali po ulicah in stikali po hišah. Tudi bolnica je bila močno razdejana, uporabni deli poslopja pa so bili spremenjeni v delavnice kovačev, ključavničarjev in podobnih rokodelcev. Zaman sem iskal ostaline prejšnje bolnišnične opreme, zaman sem brskal za svojimi knjigami in dragocenimi električnimi pripravami, ki sem jih spravil v bolnico »na varno«. Vojaki, ki so stikali po bolnici, so odkrili mnogo živil, pijač, obleke, perila, včasih so se med seboj sprli in za kak boljši predmet tudi stekli.

*

Zvečerilo se je, v meni sta se začela močno oglašati lakota in še bolj žeja. Nekaj prigrizkov sem še imel v nahrbtniku, steklenico s »kavo« sem izpraznil že ob prihodu v Gorico. Vodovod je bil suh, voda v vodnjakih se mi je gabila. Taval sem po Gledališki ulici, skoz mestno hišo, ki je kar mrgolelo stikačev, in čez mestni vrt v Rabatišče. V mraku me je presenetila hiša dobro znanega lekarnarja, vrata in okna so bila cela in dobro zaprta, kar dotlej nisem še nikjer opazil. Sklepal sem z gotovostjo, da biva v njej kdo od prejšnjih domačinov.

Trkal sem pri tem in onem oknu, klical in prosil, zmerjal in moledoval z izrazi goriškega narečja. Dolgo se ni zganilo nič. V obupanosti sem se spomnil lekarniškega pomočnika Slovenca, ki je bil več let glavna moč v lekarni in kot šaljivec znan po mestu in deželi, zlasti po kikirikanju, ki je z njim pozdravljal in odzdravljal. Zakikirikal sem trikrat zaporedoma. Takoj se je odprlo okence

Gojmir Anton Kos: Gosposvetska cesta. (Olje.)

v prvem nadstropju in zaslišal pritajen ženski šepet: »Kdo je?«

»Prijatelj vašega petelina.«

Kmalu za tem je zahreščalo pri vežnih vratih, skozi vratica, odprta za ped široko, je posvetila močna žarnica. Vrata so se brž odprla in zaprla, v veži me je objel lekarnar, solze so se udrle dobričini po velih licih in sivi bradi, plašno sta me gledali njegovi komaj dorasli hčerki.

Ko sem si umil roke, smo sedli v dvoriščni sobici za mizo, kjer so mi postregli z rudninsko vodo in vinom, prigrizek sem odklonil. Najprej sem jim moral jaz pojasniti dogodke zadnjih dni, ki so jih preživeli v kleti. Nato je pripovedoval lekarnar svoje zgodbe, za opazke in okraske sta skrbeli gospodični. V petek je prišlo povelje, da se mora vse mestno prebivalstvo, bilo ga je v mestu kakih tri sto do štiri sto duš, nemudoma napotiti v Krmin. Lekarnar se je s hčerama skrtil v klet, da jih italijanski orožniki niso mogli odgnati s seboj. Po njihovem odhodu se je zagradil v hiši. Čudil se je, da ni bilo topovskega obstreljevanja, samo v soboto so puške prasketale na Trgu sv. Antona, v nedeljo je šlo nekaj avstrijskih straž po Rabatišču, danes pa se potikajo posamični vojaki po ulici in stikajo po hišah, tudi v njegovo so že poskušali vdreti. Lekarnar je bil videti prav zadovoljen s premenjeno vojno srečo, hčerki pa sta bili zelo vznemirjeni, ko sem jim omenil, da so se Italijani umaknili že čez Tilment. Tako je na svetu: kamor te vleče srce, ne kjer si rojen, je tvoja domovina!

*

Bilo je že pozno, ko sem se poslovil, povabljen za drugi dan na zajtrk in opremljen s pletenko dobrega vina. Zunaj je bila tema, tu in tam nekoliko razsvetljena s čudnimi baklami. Posamič ali v majhnih gruclah so si svetili plen iščočji vojaki z zvitki cunj ali papirja. Bilo je tiho, le cvililo je neznansko zoprno od daleč in blizu, tudi meni pod nogami. Vsak drugi ali tretji korak sem stopil na podgano, ki je zacvilila in neusmiljeno cvilila toliko časa, dokler je niso požrle tovarišice. Včasih se mi je katera te golazni zaletela v bedro in me skušala ogrizti, toda, hvala Bogu, nosil sem takrat močne usnjate golenice, da mi ni mogla do živega. Ni se mi hotelo boja z ostudno živadjo, saj se mi je od samega gnusa obračal želodec. Nisem več vzdigoval nog pri hoji, da ne bi katere pohodil, marveč samo drsal sem po tleh. Tako sem spel iz Rabatišča čez Stolni trg v Raštelj. Tam je bila največja gošča. Oddahnil sem se, ko sem prišel na Travniki, kjer ni bilo več toliko ostude in je bilo tudi svetleje. Gorela je namreč hiša v bližini nadškofijske kapelice z visokim plamenom. Gasil jo je dež, ki je začel znova rositi; mimo hiteči vojaki se niso zmenili za požar.

Iz Gosposke ulice sem opazil drug velik požar na Komju. Na Sveti gori pa so se dvigale svetlobne rakete v nebo kar zaporedoma, da je bil vrh dobro razsvetljen. Kdo neki se igra tam gori? Morda pa si daje opraviti kaj resnejšega?

Močno sem si želel počitka. Na stanovanju sem našel vse odprto in pohištvo, ki je bilo popoldne še lepo spravljeno, razmetano. Pripravil sem si ležišče, a spati se mi ni dalo zavoljo neprestanih obiskov. Podgane so bile kolikor toliko obzirne, zanimal jih je samo moj nahrbtnik, kjer sem imel nekaj jestvin, popolnoma brezobzirni pa so bili nešteti stikači, ki so vso noč vdiral k meni. Nekateri sem odpravil zlepa, druge zgrda, nekoč sem se jih rešil, da sem segnil nazaj, kjer se nosi samokres, ki ga pa nisem imel; in zagrozil s streljanjem. Iz strahu, da mi ne zažge hiše, sem hodil za vsakim »baklačem« do vežnih vrat.

Nekaj časa sem pisaril poročilo o vtisih iz »odrešene« Gorice za svoj list in se krepčal z lekarnarjevim vinom, potem pa dremal, sloneč na mizi in pričakujoč nadaljnjih obiskov. Proti jutru sem trdno zadremal. Zdramil sem se zavoljo premrlih nog v mokrih čevljih; sveča na mizi je dogorela, zunaj se je začelo daniti.

*

Puščobno je bilo tisto jutro, po malem je rosilo naprej. Napotil sem se po Semeniški ulici čez Placuto proti soškemu mostu. Hudo opusto-

šena je bila tako zvana »nizka ljudovlada«, kakor so Goričani šaljivo imenovali Placuto (v nasprotju z visoko ljudovlado, ki je bila na Gradu). Mostú ni bilo več, hiše na obeh straneh Soče so ležale porušene do tal. Na visokem bregu sem obstal in strmel naokoli.

Soča je visoko narasla, sivorjavo valovje se je drevilo naprej z nekako srditostjo. Zamišljen sem obstal. Nehote sem se spomnil znanega slavospeva in ugibal, če se morda ne izvršuje srčno naročilo pevca Soče...

Mráz me je stresel in zdramil iz sanjarenja. Vrnil sem se v mesto čez Cingraf. Vedno več stikačev sem srečeval, ki so hiteli proti Stračicam in Podgori, kjer so pričakovali več plena v raznih skladiščih. Na Travniku sem opazil na svoje presenečenje znanega policijskega stražnika, ki mi je povedal, da se je sinoči vrnil ves goriški oddelek iz Trsta in da se je nastanil na glavarstvu. Tudi okrajni glavar je že prispel in robanti po raznešeni hiši.

Mudilo se mi je k dobremu lekarnarju, ki me je že pričakoval s pravo kavo in drugimi dobrotami. Opisoval mi je doživljanje med italijanskim gospostvom v mestu, hvalil vojaško upravo, ki je ravnala z maloštevilnim domačim prebivalstvom zelo obzirno in mu nudila življenjske potrebščine zastonj ter mu varovala imovino. Tako je spravila na varno licealno in nadškofijsko knjižnico, opremo obeh bolnic, dragoceno pohištvo in umetnine iz javnih poslopij in zasebnih hiš.

Spraševal sem, kako se je mogla podganja golazen tako silno razpasti in kaj je vzorna uprava poskušala, da se omeji ta ogabna nadlega. Modri mož je majal z glavo, skomizgal z rameni in menil, da ima vsaka stvar na svetu dve strani, in tako tudi podgane. Kjer je mnogo ljudi, je mnogo nesnage, ostankov in odpadkov. Kdo naj vzdržuje snago v vojaških rovih in zakopih, kdo naj pobira mrličje, ki jih nihče ne pokopuje, kdo naj pospravlja ostanke pokopanih, ki jih mečejo granate iz grobov? Na vsej dolgi bojni črti se belijo oglodane kosti in lobanje, a nikjer ni sledu o razkrajajoči se mrtvačini.

»Torej vojno zdravstveno redarstvo?«

»Vsekakor!«

Šel sem pogledat v bolnico, kaj bi se dalo brž napraviti iz nje. Na dvorišču so se gostili vojaki iz pločevinastih škatel in pletenih steklenic. Za zabavo so razbijali steklena okna, ki so ostala dotlej cela, lučajoč vanje izpraznjene škatle kakor za stavo. Bežati sem moral pred objestneži, ko sem jih posvaril.

Na okrajnem glavarstvu sem z ogorčenjem poročal o brezmiselnem divjanju vojaščine in prosil stražnike, naj zavarujejo bolnico in moje stanovanje pred pustošenjem. Smejali so se mi dobri možje, češ da so brez moči nasproti vojaštvu, ki ima po nekem starem in nepisanem pravu svobodo plenjenja v osvojenem mestu in ozemlju.

»Pa saj niso v sovražnikovem mestu in ozemlju ti divjaki!« sem ugovarjal.

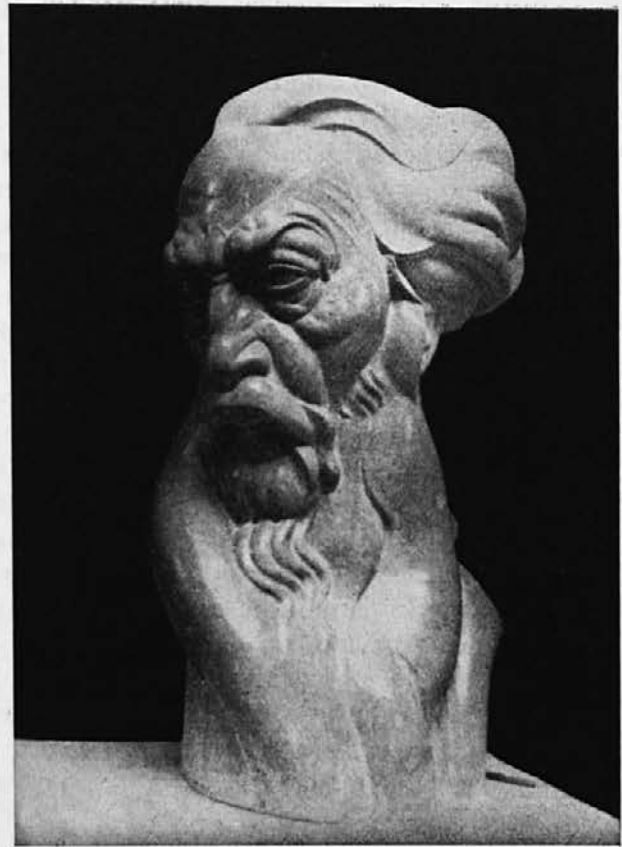
»Kdo naj dopove to razliko tolпам, ki so se navadile ropati že po Galiciji!«

*

Potrj sem se napotil proti stanovanju. Hiša na koncu Travnika je še gorela v prizemlju, zamišljen sem stopal po nasprotnem hodniku. Ko sem prišel vstric požara, je zabobnelo in zabučalo, kakor da se je odprlo peklo, iz goreče hiše je planilo kakor iz ognjenika. Obrnil sem se k zidu, sklonil glavo in jo zakril z lahtmi. V križ me je zadel težek kamen, da sem klecnil. Po vseh štirih sem zlezal iz nevarnega kraja; na malem Trgu pred nadškofijo sem se polagoma zravnal in stopil na noge. Komaj sem se premikal in prišel na stanovanje, kjer sem legel. Molče sem sprejemal obiske podgan in dvonogih hijen in premišljeval, kako srečno in brez vsake poškodbe sem preстал vso vojsko, da moram biti še kar zadovoljen in da se prav za prav spodobi, če sem na koncu prejel vsaj njen poslovilni pozdrav.

Ko so se polegli prvi občutki v križu in bedrih, sem zmetal nekaj manjših zdravniških priprav v nahrbtnik in se opirajoč na gorsko palico, ki sem jo staknil med drugo svojo šaro, plazil proti Rdeči hiši in Rosnemu dolu. Pri židovskem pokopališču sem proti večeru pričakal vojaški tovorni avto, ki me je sprejel in odpeljal v Ajdovščino.

Čudili so se mojemu pripovedovanju mojci in znanci, zlasti glede podganjega redarstva; po enem ali dveh tednih smo imeli po vsej vipavski dolini velike trume podgan, ki so opravivši vojno zdravstveno službo iskale plače po naših praznih shrambah. Šele na spomlad se je razlezla tista grozotna nadlega.

Lojze Dolinar: R. Jakopič. (Nabrežinski kamen.)

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA CERKVENEGA SLIKARSTVA

Nadaljevanje / France Stelè

Slikar Jernej iz Loke.

V prvi polovici 16. stoletja je deloval v Škofji Loki in okolici, po Gorenjskem in Tolminskem ter verjetno tudi v Beneški Sloveniji slikar Jernej, katerega imenu viri dodajajo, da je bil Ločan. Najprej ga srečamo pod imenom Jerni v beležnici, v katero so leta 1522 začeli vpisovati izdatke za cerkev sv. Filipa in Jakoba v Poljanski dolini in se nam je ohranila v arhivu župne cerkve v Škofji Loki. Drugič pa ga najdemo pod imenom Bartholomaeo pictore de Loch med pričami 1531 umrlega Bernarda Naistohta, kurata v Št. Petru v Beneški Sloveniji. Da gre v obeh primerih tudi res za isto osebo in ne mogoče za slučajno enakost imena, o tem pa nam priča predvsem ohranjeno spomeniško gradivo, iz katerega smo, še preden smo odkrili ime v loškem arhivu, skleпали, da je deloval v prvi polovici 16. stoletja po cerkvah škofjeloške okolice in Tolminskega plodovit slikar. Ime smo mu dali po edinem zanesljivo datiranem delu v prezbiteriju cerkve pri Sv. Ožbaldu pri Škofji Loki in ga uvedli v literaturo kot »Sli-

karja prezbiterija sv. Ožbalda«. Da je on izdelal tudi slike pri Sv. Filipu in Jakobu, je bilo stilistično nedvomno in ko smo našli ime Jerni v zvezi s slikami v tej cerkvi, je bilo že gotovo, da je slikar prezbiterija sv. Ožbalda prav ta Jerni. Nič manj nedvomno je tudi bilo takoj, da je ta Jerni isti kakor v Naistothovem testamentu imenovani Bartholomaeo pictore de Loch. Tako so se spomeniška raziskavanja nepričakovano strnila s skromnima arhivalnima podatkom v redko točno podobo: Slikar Jernej je bil doma iz Loke, po kateri so ga v Beneški Sloveniji imenovali podobno kakor njegovega rojaka stavbarja Andreja iz Loke, ki je leta 1477 postavil cerkvi Sv. Ivana v čelè v Landarski jami in v Briščah, okrog 1480 pa cerkev v Ponikvah. Verjetno radi zvez s svojim rojakom Bernardom Naistothom iz Loke, kaplanom in pozneje župnikom pri Št. Petru nad Čedadom, ki je izpričan v Beneški Sloveniji že leta 1480, je šel po stopinjah stavbarja Andreja za delom tudi na Tolminsko in v Benečijo in tudi tam slikal. Del, ki mu jih iz stilističnih razlogov lahko z gotovostjo pripišemo, je toliko, da po tem prekaša vse slikarje starejše dobe v Sloveniji. Doslej poznamo po večjih ali manjših ostankih naslednja njegova dela:

1. V škofjeloškem okrožju: pri Sv. Filipu in Jakobu po poročilu že imenovanega zapisnika iz datkov od leta 1522 dalje slikan lesen strop in slike na stenah. Ohranili so se ostanki v prezbiteriju, na zunanjsčini pa sv. Krištof. V Brodeh ostanki slik na prezbiteriju zunaj, posebno odlomek slike poslednje sodbe. V Podvrhu nad Javorjami na zunanjsčini Stergarjeve hiše vrsta svetnikov. Pri Sv. Andreju v lopi cerkve Kristus, ki sedeč na po tleh položenem križu žalostno opazuje, kako vrtajo luknje v križ. Na Suhi pri Škofji Loki pritlični pas v prezbiteriju z nespametnimi in pametnimi devicami ter svetniki in svetnicami. V Godeščah ostanki slik v prezbiteriju, predstavljajoči za oltarjem stoječega Kristusa in apostole. Pri Sv. Lovrencu nad Škofjo Loko je Jernej preko starejše slikarije na nov omet naslikal prejšnje prizore. Ohranili so se samo malenkostni ostanki. Pri Sv. Ožbaldu je leta 1535 poslikal ves prezbiterij; ohranil se je samo obok z Odrešenikom in angeli. V Bodovljah je poslikal ves prezbiterij, ki je pa danes prebeljen. Po letu 1535 so nastale slike v hiši št. 50, v tako zvanem fravnofu v Stari Loki. Hiša je bila med vojsko podrta. Ohranila se je slika Oljske gore in Rojstva, ki je shranjena v Narodnem muzeju v Ljubljani.

2. Na Gorenjskem: Pri Sv. Petru nad Begunjami so ohranjene slike na vsej severni steni in pred-

stavljajo pasijon, na oboku nad slavolokom so angeli z orodji trpljenja Kristusovega, na slavoloku poslednja sodba, v prezbiteriju malenkostni ostanki. To je izmed doslej znanih glavno Jernejevo delo. V Vrbi na zunanjsčini prezbiterija sv. Jurij v boju z zmajem. V Otočah na severni zunanjsčini prezbiterija je komaj razločen sled slike, kako Jezus opazuje, sedeč na po tleh položenem križu, vrtanje lukenj za žeblje. Pri Sv. Janezu v Bohinju v prezbiteriju je pritlični pas z angeli, ki držé zastor in pojó. V lopi pred cerkvijo krst v Jordanu in nerazločni ostanki, v kapelici za cerkvijo Križani z Marijo in Janezom. Na Brodu pri Bohinju na prezbiteriju zunaj ostanek slike sv. Krištofa. V Otoku pri Radovljici v lopi pred cerkvijo je bil do nedavnega slikan lesen strop s slikami svetnikov. Pri Sv. Joštu nad Kranjem v prezbiteriju za oltarjem ostanek nekdanjega okrasja: v pritličnem pasu doprsne podobe prerokov, v srednjem pasu apostoli, na oboku Kristus, obdan od angelov.

3. Tolminsko: V Volarjih v prezbiteriju je pobeljen okras; pozna se del slike, predstavljajoče pogreb sv. Brikecija. Pri Sv. Danijelu pri Volčah je bil do vojske poslikan ves prezbiterij; vidne so bile slike stoječih apostolov in Marije z Detetom na pritličnem pasu za oltarjem, angeli, sv. Katarina, sv. Jurij v borbi z zmajem in drugo. V Krestenici v ladji na južni steni slika deklic v postelji kot ostanek legende sv. Miklavža, na severni steni Kristus, sedeč na po tleh položenem križu, opazuje, kako vrtajo luknje za žeblje.

Jernej je zadnji predstavnik srednjeveške slikarske tradicije v slovenskem slikarstvu. Čeprav je živel in deloval v času, ko je renesansa slavila največje zmage ne le v Italiji, ampak tudi na evropskem severu, in čeprav je zahajal v Beneško Slovenijo, ki se je zemljepisno vsa odpirala vplivom iz severne Italije, kjer je bila za razvoj slikarstva merodajna benečansko vplivana slikarska smer, katere primere poznamo prav do Soče in tudi čez, je Jernej po vsej svoji delavniški in ikonografski tradiciji predstavnik strnjene nekajstoletne dekorativne kulture, ki je živela na naših tleh. Po rokodelski strani kaže njegovo delo solidno tehniko slikanja na presni omet, kar kaže na solidno delavniško izobrazbo. Pri vseh drugih spomenikih njegovega časa opazamo, da se, čim bolj se bližamo sredi 16. stoletja, tudi tehnična kultura razkraja in se solidni fresko umika preprostejšemu načinu slikanja na belež. Kolikor Jernejevo delo vsebuje dekorativne vrednote, se opaža v primeri s polpreteklostjo tudi pri njem občutno nazadovanje tistega tenkega čuta, s ka-

terim so še tudi slikarji konec 15. stoletja izvrševali svoja dela in jim celó pri umetnostni nedozorelosti ohranjevali vsaj to kakovost. Jernej se v edinem, vsaj v bistvenem delu ohranjenem slikanem prezbiteriju pri Sv. Ožbaldju, poslužuje izročenege načina, ki ga pa osvaja samo še kot dekorativni shema, po katerem zavzema Odrešnik srednje polje na temenu svoda, pahljačasto okrog njega razvrščena stranska polja pa zavzemajo angeli. Dekorativna podlaga idealnega slikanega svoda, ki je bila najučinkoviteje uresničena na Križni gori nad Staro Loko in na Suhi pri Škofji Loki, je ostala nedotaknjena, izgubila pa je ves globoki smisel, ki je tako značilen za dela 15. stoletja tako na Gorenjskem kakor na Tolminskem. Najbistvenejši del ikonografske vsebine teh del, simboli evangelistov, je sedaj odpadel. Pa tudi če pogledamo čisto dekorativno stran Jernejevega svoda, mu manjka vsak polet domišljije, ki se je javljala poprej v dekorativno gibčnih linijah, posebno pa v barvnem bogastvu. V vsem slovenskem gradivu prve polovice 16. stoletja je po suhoparnem značaju in po enolični shematiki vseh potez temu delu najbolj soroden prezbiterij v Svinem pri Kobaridu, ki je verjetno nekoliko starejši od šentožbaldskega in tudi ikonografsko nekak njegov predhodnik, ker je edini brez simbolov evangelistov. Ima pa namesto njih za to obmejno ozemlje značilni motiv štirih cerkvenih očetov.

Strogo umetnostno vzeto bi komaj mogli najti v Jernejevem delu nekaj, kar bi nas utegnilo bliže interesirati, razen že omenjenega dejstva, da odlično obvlada tehnično stran in da se prav v njem izživljajo zadnji odmevi nekdanje solidne dekorativne kulture. Po ikonografski strani pa ima njegovo delo vendar nekatere vrednote, ki dvigajo vrednost njegovega dela kot enega zadnjih izrazov ikonografsko stroge srednjeveške cerkvene umetnosti. Kakor dokazujejo ostanki okrasitve prezbiterijev pri Sv. Danijelu pri Volčah in na Godeščah pri Škofji Loki, je on značilno preuredil izročeni ikonografski shema razdelitve slik v prezbiteriju s tem, da je na pritličju treh zaključnih sten prezbiterija za oltarjem slikal stoječe apostole s knjigami v rokah, Kristusa in Marijo. Tej zasnovi, ki je mogla nastati edino iz zamisla, da se apostoli v duhu udeležujejo daritve svete maše, ki se vrši na oltarju, ni mogoče odrekati smisla za monumentalni, miselno in izrazno globoko pomembni zasnutek. O istem pričča pritličje prezbiterija cerkve sv. Janeza ob Bohinjskem jezeru, kjer je Jernej naslikal za tradicionalnim pritličnim zastorom anjele, ki pojó in torej dejansko sodelujejo pri božji službi. Skromni

realizem v tej zamisli spada med najučinkovitejše, kar je ustvarila umetnost tega časa pri nas.

Tudi Jernejevo največje delo, pasijon na severni steni cerkve sv. Petra nad Begunjami, kaže Jerneja v nekoliko bolj ugodni luči, kakor večina ostalih znanih del. Razvrstitev slik v pravokotnih okvirih je tradicionalna. Po svojem obsegu je to poleg onega v cerkvi Sv. Duha v Slovenjgradcu največji slovenski pasijon. Pokrival je nekdanj razen ohranjene severne tudi vsaj deloma zapadno steno in je v idejni zvezi z njim tudi poslednja sodba, ki je nekdanj pokrivala ves slavolok. Prvotno je pasijon sam obsegal nekako 30 prizorov. Ohranilo se jih je 25: 1. Obujenje Lazarja, 2. Jezusov slovesni vhod v Jeruzalem, 3. Izgon kupčevavcev iz templja, 4. Zadnja večerja, 5. Jezus umiva apostolom noge, 6. Oljska gora, 7. Jezus pred velikim duhovnom, 8. Pilat si umiva roke, 9. Peter zataji Jezusa, 10. Bičanje, 11. Bičanega Jezusa odvežejo od stebra in pada na stran, 12. Kronanje s trnjem, 13. Zasramovanje s trnjem kronanega Jezusa z za-

Sl. 67. Jernej iz Loke: Pasijon pri Sv. Petru nad Begunjami.

vezanimi očmi, 14. Ecce homo! 15. Jezusa vodijo po obsodbi od Pilata, 16. Simon pomaga nositi Jezusu križ, 17. Jezusa slačijo, 18. Jezus sedi na po tleh položenem križu in žalostno opazuje, kako vrtajo luknje za žeblje, 19. Križanje, 20. Snemanje s križa, 21. Polaganje v grob, 22. Jezus pred pekлом, 23. Vstajenje, 24. Neverni Tomaž, 25. Srečanje od smrti vstalega Jezusa z ženami.

V tem krogu je prav posebno Jernejev prizor, ki predstavlja Jezusa pred križanjem, kako sedi na po tleh položenem križu in žalostno, z glavo oprto na dlan, opazuje, kako vrtajo zanj luknje v križ. Ta prizor je naravnost Jernejeva signatura, ker ga razen tu srečujemo še na Otočah, pri Sv. Andreju nad Loko in v Krestenici pri Kanalu.

Kolorit in poteza čopiča sta pri Jerneju do skrajnosti poenostavljena. V enolični tonski lestvici, v kateri imajo glavne vloge rdečkastorjava, rumena in zelena barva, prepreda steno pojavno tkivo njegovega največjega dela, pasijona pri Sv. Petru. Živahnost nekdanjega gotskega barvnega pojava slikanih sten je tu zamorjena z rumenim tonom. Oblikovni pojav pa se naslanja predvsem na zunanjo in notranjo risbo predmetov. Na to risbo se naslanja modelacija, ki preprosto, a vendar plastično izrazito oblikuje telesa. V splošnem napravlja Jernejevo delo prav radi enakomerno se ponavljajoče enostavnosti vtis, da so kompozicije prenašali na steno manj vešči rokodelci in je on v tej shematično izvršeni sliki izvrševal pomembnejše dele, predvsem glave, katerih risba preseneča po zanesljivosti, vidno prosti, izpisanosti potez. Tudi modelacija obrazov, ki je izvršena s stalno se ponavljajočo široko potezo čopiča, ki se začne pri nosu in se širi preko lica k ušesu, je presenetljivo zadovoljiva.

V sodobnem gradivu srečavamo samo dva slikarja, ki sta mu po tem značaju sorodna, slikar prezbiterija cerkve sv. Katarine na Plešivici pri Žužemberku in slikar prezbiterija v Svinem. Krogu prvega pripadajo ostanki slik v Višnjah in prezbiterij v Volčah pri Poljanah na Gorenjskem. Pri obeh teh dveh slikarjih opazimo pri precej solidni tehnični izvršitvi očitno zaostajanje umetnostne strani za čisto dekorativno, ki povzroča naravnost primitivne stilizacije potez in predmetov. Tudi slikar cerkve sv. Duha na Čelovniku pri Loki pri Zidanem mostu, ki je dekorativno zgledno poslikal tudi eno izmed kapel na Svetih gorah, je resnično zanimiv samo, kadar se omejuje na krasilno stroko, v figuralni pa je tako samouško preprost, da se nam vedno bolj vsiljuje prepričanje, da je od začetka 16. stoletja dalje hiral predvsem figuralna in z njo ozko zvezana vsebinska stran slikarstva

in se umikala samo krasilni. Umetnik se umika obrtniku dekoraterju, ki tudi figuralno podreja shematični samo krasilni potezi. Zelo dober primer za to stanje je tudi že čisto renesančna slikarija na slavoloku cerkve na Taboru pri Grosupljem. Jernej je med temi slikarji, katerih delovanje se osredotočuje na Tolminsko, Istro in tema dvema sosednje dele jugoslovanske Slovenije, figuralno še najspretnejši. Zdi se, da se je izvežbal še v solidni delavnici, a ga je sila časa, ki je onemogočala nekdanje solidno delo, pognala v cenejšo obrt.

Kot pojav zgoraj označenega umetnostnega primorsko-kranjskega ozračja je Jernej za nas še posebej zanimiv. On je namreč samo del bolj splošnega kulturnega sožitja med primorskimi in gorenjskimi, posebej še loškimi deli Slovenije in važen posebno po tem, da njegovo delovanje objema vse to ozemlje od njegovih skrajnih vzhodnih do skrajnih zahodnih mej. Stavbar Andrej iz Loke, šentpetrski kurat Ločan Naistoth in slikar Jernej iz Loke so samo slučajne priče stoletnega sodelovanja teh krajev na kulturnem polju. O tem sodelovanju priča tudi dejstvo, da je bil leta 1479 načelnik leta 1452 ustanovljene slovenske bratovščine sv. Hijeronima v Vidmu mojster Jakob iz Loke. Žal samo, da nam njegova obrtna ali umetnostna stroka ni znana. Posebno jasno je izraženo to sodelovanje v arhitekturi, ki je od srede 15. stoletja do srede 16. stoletja ustvarila na Gorenjskem, Goriškem in v Slovenski Benečiji razširjen tip stavb, katerih rebrasto svodovje je nenavadno bogato okrašeno z reliefnimi figurami. Tej vrsti, ki je ustvarila svoja klasična dela v ladji in prezbiteriju župne cerkve v Škofji Loki, v prezbiteriju cerkve v Crngrobu, v ladji župne cerkve v Kranju in v cerkvi sv. Primoža nad Kamnikom, pripada skoraj nepregledna vrsta enako bogato kamnoseško okrašenih stavb po vsem Gorenjskem, po soški dolini in tudi po Slovenski Benečiji. Med širitelje tega načina, katerega domovina je na Gorenjskem, kolikor mogoče ne naravnost v okolici Škofje Loke, spada, kakor dokazuje njegovo edino ohranjeno delo, prezbiterij v Landarski jami, nedvomno Andrej iz Loke. V poznejšem razvoju pa je ustvarila soška dolina s Slovensko Benečijo značilno inačico tega sloga. Ta tok je zanesel slikarja Jerneja na zapad in je on sedaj vračal soški dolini to, kar sta ona in Furlanija s svojimi mojstri pred nekako sto leti posodila škofjeloški okolici v slikarju prezbiterija na Suhi in v slikarjih furlanske smeri z mojstrom legende sv. Andreja v Godeščah in drugimi od Crngroba (2. plast) preko Sv. Lovrenča in Sopotnice do Vrzdence (zgornja plast v ladji).

DRAŽBA

Mara Husova

V vojaškem hlevu je poginil konj Rjavec in vsa živina se je vznemirila, ko je začutila smrt. Konji so žalostno zarezetali in bili ob pód pod seboj.

»Mir, mrhe!« je zavpil vojak hlevar s svojega ležišča.

Mrhe pa so bile vedno nemirnejše, še voli za pregrado so vstali in sočutno stegovali vratove proti konjem. Čutili so, kaj se je zgodilo.

Preklinjajoč je vstal hlevar in zgrabil bič, ki je visel nad njegovim zglavjem.

»Kaj vas je zlodej obsedel, da še ponoči ne daste miru?«

Z brlečo svetilko je vstopil vojak h konjem in obstal pred mrtvim Rjavcem.

»Križ božji! Rjavec!« Tesnobno čustvo mu je stisnilo grlo. Hlevar Janez je bil dober fant in še živali v hlevu so mu bile ljube. Nežno je klical mrtvega Rjavca in mu obračal mrtvo glavo.

In ko je končno le spoznal, da tu ni nobene pomoči več, je žalostno zavzdihnil: »Tako si poginil, Rjavec, ti uboga para!«

Svetilka je pojemala. Danilo se je.

Zjutraj se je hlevar javil desetniku.

»Pokorno javljam, gospod desetnik, da je nocoj stari Rjavec poginil,« je javil hlevar svojemu predstojniku.

»Kaj, kdo je poginil?«

»Stari Rjavec.«

»In ti misliš, da je dovolj, če taka klada, kakor si ti, reče, da je stari Rjavec poginil?« se je drl desetnik, ki je bil drugače brivec, meščan in zato gosposki človek. »Ali ne veš, ti butica trda, da se to mora službeno ugotoviti? Poginil, poginil! Kje pa je zdravnik, kje je komisija, sestavljena iz treh službenih članov, da končno ugotovi, da je Rjavec resnično poginil?«

Vojak hlevar je nepremično stal pred svojim višjim in mirno poslušal njegovo modrost. Vojak hlevar je bil že vsega hudega vajen.

»Poberi se, buča zabita! Živina je lačna in hlevi niso očiščeni!«

Kakor pod težkim bremenom se je zgrudil desetnik na jasli in v potu svojega obraza v mislih sestavljal sporočilo za svojega starešino, podnarednika.

Ta ga je zalotil, ko je še sedel na jaslih, pogreznjen v težke misli.

»Ali si zmrznil?« ga je sunil podnarednik.

»Javljam, da je nocoj stari Rjavec poginil,« je zdaj brez vseh olepšav spregovoril izmučeni desetnik.

»Takooo! Konj je poginil, ti pa sediš na jaslih ko lipov bog! Kje so hlevarji? Lenobe nemarne! Vam bom že pokazal! Kdaj, kje, kako in zakaj je poginil? To mi povejte!« je grmel po hlevu podnarednikov glas.

Desetnik je bil ves zmešan in se pred ploho teh vprašanj ni vedel kam dati. Vojaki so nemirno begali po hlevu.

Podnarednik je še debelo pljunil in šel.

Njegov starešina, gospod narednik, je mirno poslušal sporočilo, sedel za pisalni stroj in začel takoj pisati službeno sporočilo o Rjavčevi smrti vsem pristojnim oblastem.

Sonce je že pokukalo na zimsko pokrajino, ko je bilo narednikovo delo končano: lepo spisano, prepisano, podpisano in vknjiženo v dnevno knjigo.

Kapetan je prejel sporočilo in grdo zaklel. Njegovi pisarji pa so si zavihali rokave in prijeli za delo.

Pisalni stroji so zaškletali, peresa zaškripala po papirju: ukazi, sporočila, vabila komisiji in tako dalje. Vsi dopisi so bili napisani, prepisani, podpisani, vknjiženi in izknjiženi v vse odgovarjajoče knjige in registre. Nato so jih po vseh predpisih zapečatili.

Že davno je odbilo poldne. Danes so vsi jedli postano kosilo in v srcu preklinjali Rjavca.

Ta čas so vojaki izvlekli iz hleva konjsko truplo, ga naložili na volovski voz in odpeljali na poljano h konjedercu.

Dan se je nagibal k večeru, ko je na pusto poljano pribrzel avto in pripeljal uradno sestavljeno komisijo. Kmalu za njima sta prihajala kapetan in živinozdravnik v spremstvu svojih slug. Tudi vsi nižji s hlevarji vred so bili navzoči.

Živinozdravnik je izpraševal hlevarja in desetnika, ki pa sta dajala kaj meglene odgovore. Potem so z združenimi močmi obračali Rjavčevo truplo, mu gledali v gobec in oči, ga brcali v trebuh in vlekli za rep.

Komisija, sestavljena iz treh mladih častnikov, je stala ob strani, mirno kadila in se veselo pogovarjala o sinočnjem plesu.

»Jaz sem že prej vedel, da bo ta konj tako nenadoma poginil,« je rekel važno živinozdravnik kapetanu, ki je samo molče prikimal.

»Kožo mu oderite!« se je obrnil kapetan k vojakom.

»Jutri zjutraj pošljem ljudi,« je odgovoril poročnik, ki je stal za njim.

Mira Pregelj: Šivilja. (Olje.)

Ogled je bil končan, Rjavčeva smrt uradno potrjena. Sestavili so zapisnik in ga podpisali. Potem se je komisija odpeljala, drugi pa so se razšli.

Ves mesec so romali dopisi in ukazi na razna pristojna mesta in nazaj. Knjižili so in brisali. Morje črnila in gore papirja so potrošili, dokler ni prišel končni ukaz, naj se Rjavčeva koža proda na javni dražbi po najugodnejši dnevni tržni ceni.

Komisija je bila sestavljena iz treh članov, ki so podpisali ukaz s kislimi obrazi.

Spet je hlevar Janez zapregel voli, naložil na voz smrdečo konjsko kožo in pognal v mesto.

Na trgu pred kavarno je že čakala komisija v družbi občinskega pisarja in biriča.

»Pokorno javljam, da sem kožo v redu pripeljal,« je javljal hlevar zbrani gospodi.

»Že prav,« se je namrdnil starešina komisije.

»Začnimo!« je dejal resno občinski pisar in mignil biriču. Birič si je pripel službeni boben in začel.

»Dram-ta-dram! Dram-ta-dram! Tukaj je na prodaj konjska koža! Prva cena je pet dinarjev! ...Dram-ta-dram-draam! Pet dinarjev! Kdo dá več?!«

Zastonj se je oziral birič po mimoidočih. Nihče se ni ustavil, še toliko ne, da bi kožo vsaj pogledal. Nekaj radovednih šolskih otrok s knjigami

pod pazduho je naredilo gost krog okoli biriča, pa še ta krog se je vedno bolj redčil.

Mračno nebo je komaj čakalo, da strese na zmrzlo zemljo debele plasti snega. Oster sever je pometal po trških ulicah.

»Dram-ta-dram, dram-ta-dram! Drrdram! Pet dinarjev! Kdo dá več, kdo dá več? Prvič! Drugič! In tretjič!« se je zdaj že jezen drl občinski birič. Pisar si je dihal v premrzle prste in godrnjal na ves svet. Komisija je stopicala po pločniku sem in tja.

Čez trg je prišel sedlarski mojster ter se radovedno ustavil pred občinskim biričem.

»No, boter, čigavo nesrečo pa prodajaš danes?« ga je prav po domače poprašal sedlar.

»Prav si rekel, prijatelj. Nesrečo prodajam. Ukažejo ti, pa pojdi in prodajaj tuje kože.«

»Kože? Seveda, saj bi moral po vonju ugeniti,« se je zdaj z zanimanjem useknil sedlar. »Koliko pa jih imate na prodaj?«

»Eno samo, prijatelj,« se je razvedril pisar v upanju, da to nesrečo obesijo sedlarju.

»Čigava pa je?« je hotel vedeti mojster.

»Čigava! Konjska!« je zarežal že razdražen starešina komisije.

»Naj se nikar ne jezijo, gospod! Morebiti se vas usmilim in kožo kupim,« je zvito obljubil sedlar.

»Oh, mojster, hvala vam! Kupite jo, no!« je pograbila drobno bilko upanja premrla komisija.

»Bog ve, ali je kaj prida.«

»Oglejte si jo; saj je poceni, skoraj zastonj.«

Sedlar je strokovnjaško pregledal kožo in končno izjavil:

»Veste kaj, gospodje? Ta vaša koža prav za prav nič ne velja.«

»Nekaj že velja, sicer je ne bi prodajali,« je užaljeno rekel občinski pisar.

»Pa jo drugim prodajte!« je mirno odvrnil sedlar ter se obrnil, da bi šel.

»Mojster, spoštovani mojster! Stopite no malo noter, na kozarček tropinovca! Do kosti reže sever,« je rekla obupana komisija. Mojster se je dal zapeljati.

»Le nekaj ničvrednih jermenov bi dobil iz nje,« se je zastran lepšega obotavljal sedlar. Pri četrtem kozarčku, ki ga je komisija plačala, pa se je mojster vdal.

»Pa naj bo! Dober človek sem in zato vam podarim pet in dvajset dinarjev za to vašo smrdljivo kožo. Še to je preveč in proč vrženo, kakor sem vam že rekel.«

Tako je bila kupčija sklenjena.

NARODNE PRAVLJICE

Zbral Vinko Möderndorfer

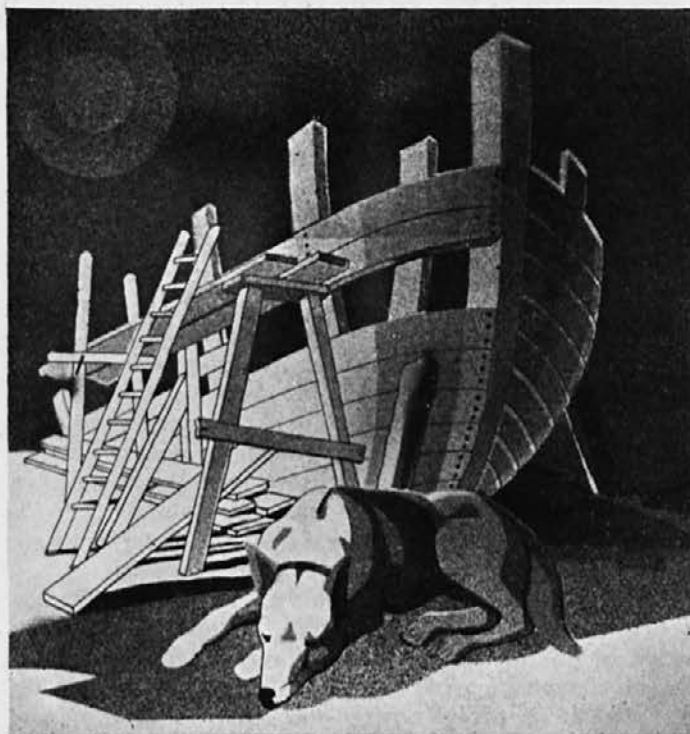
Pes.

Noe ni mogel in hotel verjeti, da Bog zares misli z vesoljnim potopom uničiti ves človeški rod. Dvakrat mu je že bil Bog ukazal napraviti barko, a Noe se še ni lotil dela. Šele na tretji ukaz jo je pričel tesati, kajti tedaj je vedel, da misli Bog zares in da mu ni za šalo. Zato se je Noetu z delom zelo, zelo mudilo.

Pa je že takò, da človeku, kadar bi hotel in moral, delo ne gre naglo od rok. Noe je delal barko marljivo od zore do mraka, kajti Bog ga je bil nanovo opomnil, da je že skrajni čas. Toda kar je Noe podnevi napravil, so mu hudobneži ponoči razdrli in Noe je moral vsako jutro pričeti z delom znova.

Noe ne bi bil nikoli dogotovil barke, ko mu ne bi bil priskočil na pomoč sam Bog. Poslal mu je štiri velike pse čuvaje. Te je Noe zvečer privezal po enega na vsak vogal barke, da mu niso mogli hudobneži ponoči uničiti, kar je čez dan napravil. In tako se mu je posrečilo, da je dogotovil barko še ob pravem času.

Od takrat ima človek psa čuvaja rad in mu daje prednost pred vsemi drugimi domačimi živalmi.

F. S. Stiplovšek: Pes.

»Vse prav in lepo,« se je zdaj uprla občinska oblast. »Vse prav in vendar nič ne velja, gospodje! Pravim, da je prav, če vzame sedlar kožo za to ceno. Toda kar tako ne gre. Kje pa imamo tri druge ponudnike, ki bi se veljavno podpisali na protokol, to vprašam? In predpisi to zahtevajo!«

»Strela, kakšne ponudnike iščete? Od sedmih zjutraj, zdaj bo zazvonilo poldne, prodajamo to kožo in nobeden še ni vprašal zanjo.«

»Saj to je! Ni jih, toda imeti jih moramo! Sicer vse skupaj nič ne velja in ni po zakonu. Meni pa se ne ljubi sedeti za zapahom zaradi te vaše smrdljive kože.«

»Joooj!« je zinila komisija pred nepremagljivo oviro.

V mračnem kotu so kvartali trije brezposelni pohajači. Mastne karte so tolkli po mizi, da so čašice žganja odskakovale.

»Bratci, usmilita se nedolžnih ljudi!« jih je mehko poprosil občinski birič.

Bratci so ga strmo pogledali.

»Ne moti nas pri važnem opravilu.«

»Saj vas ne motim. Le podpisali se boste na ta malovredni papir.«

»Če daš za pol litra,« se je omehčal tisti, ki je v igri izgubljal.

»Gospodje bodo plačali.«

»Bomo, bomo, bomo!«

»Zakaj prav za prav gre?« so zdaj hoteli vedeti kvartači.

Že davno je odbilo poldne, ko so se zmenili in uredili sitno zadevo. Pohajači so podpisali in popili svoje zasluženno vino. Sedlar je poklical vajenca in mu natovoril kožo nesrečnega Rjavca.

»Nosi jo, nesrečo nesnažno!« je zavzdihnil sedlar in pogledal po komisiji, ki si je vsa zadovoljna mela roke. »Zdelo se mi je, da se mi bo danes zgodilo nekaj neprijetnega. Staro, šepasto sosedo sem davi prvo srečal.«

ČEŠNJA

Jože Udovič

Za mlado češnjo, ki za kočami cvete,
zahvalim se, nebo, namesto teh,
ki gredo mimo in si obdrže v očeh
nje veje — kakor mlade ude rožnate
in njen dišeči, komaj padli sneg.

Samo zakaj, kadar jaz pridem mimo nje,
za njo razgrneš zmeraj nočni prt,
da vidim samo belo roko, kot ima jo smrt,
in dolge bele prste vej, da v pišu tipljejo
po gostih zvezdah, ki se vsipljejo ...

Ojoj!

PISANA TRATA

SLOVAKI IN »DRUŽBA SV. VOJTEHA«

Viktor Smolej

V istem času, le nekoliko pozneje, kot se je pri nas sprožila misel na ustanovitev knjižne družbe, ki naj bi skrbela za dobre katoliške vzgojne, poučne in zabavne knjige, se je ta misel iz potrebe porodila tudi pri Slovakah. Naša Družba sv. Mohorja se je ustanovila leta 1852, slovaška taka družba pa se je radi drugačnih političnih razmer, pod katerimi je bila Slovaška, osnovala nekoliko pozneje. Medtem ko smo Slovenci upravno spadali pod Dunaj, so Slovakiom kruh rezali Madžari v Budimpešti, kamor so milosti hodili prosit tudi Hrvati, Romuni, vojvodinski Srbi in Ukrajinci. Slovaki pod Pešto niso imeli niti ljudskih šol, kjer bi se naučili po slovaško vsaj brati in pisati, srednje šole so bile pa zgolj potujočevavnice ter so pošiljale v svet največje narodne sovražnike, odpadnike madžarone. Doba zadnjih 30 do 40 let, ko je bil položaj pod Dunajem še človeško znosen, pa za Slovake, kot za vse tedanje nemandžarske narodnosti v okviru Ogrske, pomeni dobo največjega narodnega pritiska, popolnega brezpravja, krvavega nasilja, ko skoro niti o zgolj človeških pravicah ni bilo mogoče govoriti. Slovaška »Družba sv. Vojteha«, ki je sestra naši Družbi sv. Mohorja, je prešla skozi vse viharje zadnjega polstoletja.

Borbe za ustanovitev.

Prva polovica 19. stoletja je pri vseh slovanskih narodih doba političnega zorenja in njihovega izoblikovanja v politične narode. Doba romantike, ki jo imenujemo »slovansko renesanso«, je slovanske narode prebudila za literaturo in znanost, naslednja desetletja pa so skušala udeležiti tudi politični program romantičnih ideologov. Ideje so stopile med ljudstvo in ga skušale izoblikovati v politično in kulturno celoto, v narod. To se je pri Slovencih godilo pod Bleiweisom in za njim, to se je godilo pri Slovakah v istem času. Največ je tej politični zoritvi pomagal tisk, zlasti knjige knjižnih družb, ki so izobrazile najširše plasti ljudstva in ga budile v zavestno narodno življenje. To je vedel naš Slomšek, ko je sprožil misel o ustanovitvi take književne družbe, to so vedeli slovaški duhovniki, ki so se trudili za ustanovitev enakega podjetja, pomembnosti take narodne ustanove sta se prav dobro zavedala tudi Dunaj in Budimpešta, ki sta na vse načine skušala take družbe onemogočiti.

Leta 1848 se je v Budimpešti ustanovila »Družba za izdajanje dobrih in cenjenih knjig« za katoliško ljudstvo, ki naj bi svoje publikacije izdajala v madžarskem, nemškem in slovaškem jeziku. Ta družba, ki se je kasneje preimenovala na »Družbo sv. Štefana«, je izdajala tudi slovaški časopis. Vendar je bila zgolj v rokah madžaronov in Slovaki so zato imeli od nje

le narodno škodo. Slovaki so vedeli, da morajo sami prijete za delo. Leta 1857 je kanonik dr. Andrej Radlinský zbral pripravljalni odbor ter sestavil pravila za slovaško katoliško književno družbo. Pod pritiskom prenapete dnevniške madžarske gonje ter radi že obstoječe vsedržavne »Družbe sv. Štefana«, ki pa je bila v madžarskih rokah, cerkvena oblast predloženih pravil ni potrdila. Proti temu se je idealni narodnjak Radlinský pritožil, češ da imajo take družbe katoliški Nemci, Madžari, Čehi in Slovenci, nimajo je samo Slovaki, »Družba sv. Štefana« pa je čisto v madžarskih rokah in zato Slovakiom škodljiva in za njih narodno in versko življenje čisto mrtva.

Radlinskemu kljub vsemu stvar ni uspela, zato je nadaljnje delo prepustil krogu kulturnih delavcev, duhovnikov v srednjeslovaškem mestu Banjski Bystrici. Veliki slovaški škof Štefan Moyzes v Banjski Bystrici se je za potrditev pravil obrnil na najvišje mesto na Dunaju, a po enem letu čakanja so mu odgovorili, da Slovaki takega društva — ne potrebujejo.

Zopet se je stvari lotil dr. Radlinský. Spet so vložili prošnjo za delovanje književnega društva, ki naj bi dobilo ime po svetem Vojtehu. Kljub Slovanom prijaznejšemu ozračju, ko je leta 1865 ves katoliški svet slavnostno proslavljal tisočletnico prihoda svetih solunskih apostolov na Moravo, ko je sam papež odlikoval Slovane s posebno encikliko »Grande munus« in je katoliški cesarski Dunaj postal tudi svojim Slovanom prijaznejši, kljub temu oblasti niso potrdile pravil »Družbe sv. Vojteha«. Ustanovila pa se je to leto 1865 »Slovaška Matica«, ki je postala znanstveno slovaško središče ter vseslovaška kulturna in reprezentativna družba, medtem ko bi »Družba sv. Vojteha« bilo samo katoliško književno podjetje.

Po dolgih letih čakanja in prošenj je pravila »Družbe sv. Vojteha« odobrila škofijska duhovska oblast v Ostrigomu in Rimu ter končno ministrstvo prosvete v Budimpešti. Bilo je to leta 1870, prav tedaj, ko so Madžari odločno začeli boj za enotnost Ogrske in za enotnost narodov v okviru države sv. Štefana, ko so si bili z Nemci po dualistični pogodbi leta 1868 razdelili interesne sfere. Potrditev pravil slovaškega književnega društva je zasluga Radlinskega, ki si je znal s svojo osebnostjo pridobiti naklonjenost ostrigomskega primasa in tako doseči izpolnitev tega, za kar se je boril skoro 15 let.

Od ustanovitve do narodnega osvobodjenja.

V novo ustanovljeni družbi se je pričelo delo. Postavili so si prvi program: izdati v snopičih Sveto pismo, življenje svetnikov, cerkveno pesmarico (po Slovaškem je namreč po vseh cerkvah ljudsko petje) ter najpotrebnejše šolske knjige. Sedež »Družbe sv. Vojteha« (slovaško: Spolok svätého Vojtecha) je postala Trnava, mesto ob Vagu, 47 km od slovaškega glavnega mesta Bratislave (prej Požun ali Pressburg), Trnava, ki jo radi preštevilnih cerkva imenujejo »slovaški Rim«.

V prvih letih delovanja je družba izdala najpotrebnejše učbenike in knjige za ljudsko šolo, ki so se tiskale v deset do dvajset tisoč izvodih. Te slovaške šolske knjige so lahko rabili na zasebnih katoliških ljudskih šolah, katere so slovaški katoličani v smislu

ogrske zakonodaje lahko ustanavljali kjerkoli in kadarkoli. Knjige »Družbe sv. Vojteha«, ki so jih imele katoliške ljudske šole in so jih pogosto uporabljale tudi luteranske, so na Slovaškem do prevrata predstavljale edino dobre, v čistem slovaškem narodnem duhu pisane šolske knjige. Izdaja teh šolskih knjig je za »Družbo sv. Vojteha« priča njenega neprecenljivega narodnega pomena pred prevratom.

Takoj pa je novo društvo zadelo tudi ob največji odpor in preganjanje v javnosti. Madžarski časopisi so sipali žveplo na kulturno delo družbe, madžaronski uradniki in oblastniki so na najvišje povelje razbijali občne zборе, plenili slovaške šolske knjige in kamejnali slovaške duhovnike. Vendar vse to razvoja družbe ni zavrlo. Člani so za enkratni prispevek (10 zlatnikov) ob vpisu dobivali vsako leto koledar ter po eno knjigo, večinoma nabožne, redko leposlovne vsebine. Že leta 1872 je sv. oče v posebnem pismu pohvalil delo družbe, prav tako je poleg številnih čestitk svoje pohvalno pismo poslal tudi knezoškof ljubljanski. Leta 1872 je bilo 1949 članov. Število članstva je sicer raslo, a zelo počasi, poleg tega je prišla v letih 1876/77 gospodarska stiska in družba je že bila pred zatonom. Poleg tega se je vodstvo stalno menjavalo, delo je bilo razbito in neenotno, kar je bilo vse posledica napačne družbene organizacije, po kateri so člani vsako leto volili nov odbor. Tako so v vodstvo družbe stalno prihajali in odhajali novi ljudje, ki v teku enega leta pač niso mogli veliko storiti. Leta 1879 je umrl tudi ustanovitelj družbe kanonik dr. Radlinský.

Leta 1885 ob tisočletnici smrti sv. Metoda in stoletnici smrti katoliškega slovaškega pesnika Jána Hollega je več slovaških duhovnikov darovalo večje vsote v namen »Družbe sv. Vojteha«. To je zbudilo tudi drugo slovaško javnost. V tem času je družbo vodil tudi delaven upravnik in knjige so redno izdajali. Zato je članstvo naraščalo in leta 1886 doseglo število 5276. Razcepljenost slovaških katoličanov, zlasti duhovništva, pa je še zelo slabila delavnost družbe. Leta 1888 je družba začela izdajati tudi mesečnik »Romar« (Pútnik).

V tem času se je vedno bolj oblačilo politično nebo nad Slovaško. Prenapeti madžarski nacionalizem je vedno bolj nasilno in nesramno nastopal proti drugim narodnostim. Kdor je bral slovaške knjige in časopise, je bil že nevaren »panslavist«! Vse take so metali iz srednjih šol in celó iz semenišč. Lani je umrl v Ameriki organizator ameriških Slovakov, zlasti njih časopisja, duhovnik Peter Rovnianek. S prijateljem sta studirala v semenišču v Pešti. Zvedela sta, da je v njih semenišču tudi slovaška knjižnica, seveda zaklenjena in uradno zaplenjena. Našla sta si ključ ter si sama hodila iskat knjig v to knjižnico. Ko je vse to prišlo na dan, je ravnatelj semenišča obdolžil Rovnianka, da je hotel znova oživiti — Svetopolkovo državo, Veliko Moravo. »No, če se mi to posreči, vas imenujem za ministrskega predsednika!« je rekel teolog. Oba sta zato morala zapustiti semenišče: prijatelj se je rešil na Moravo, Rovnianek pa je odšel v Ameriko.

Leta 1900 so Madžari proslavljali tisočletnico svojega prihoda v panonsko nižino. Z velikim zunanjim bliščem in hruščem so vplivali na že tako redke vrste

slovaških inteligentov, ki so iz šol prihajali narodno čisto izmaličeni, se vedno bolj odklanjali od rodnega slovaškega naroda in se vtapljali v »edino kulturnem, političnem in državnem narodu« madžarskem. Isti psihološki učinek se je jel kazati že celó pri duhovščini, ki se je začela ponekod odvracati od »pastirskega naroda« Slovakov in se dala v službo »gosposkemu narodu« Madžarov. Šole so se pod vladnim pritiskom vedno bolj spreminjale v potujčevavnice. Družbi se je začel odmikati celó del duhovščine, pisateljev ni bilo. Prav radi tega preseneča nenaravno dejstvo, da je članstvo kljub vsemu temu — naraščalo! Izobraženstvo, učitelji in celó duhovniki so pozabljali na svojo narodno dolžnost, namesto njih pa so hodili po vaseh in zbirali nove člane sami kmetje, preprosti kmečki možje. Prosveta je že prodrla med ljudstvo in ljudstvo je začinjalo čutiti potrebo po duševni hrani.

Šele leta 1902 je družba kupila lasten dom. Še so tožili na občnem zboru: »Kako bi bilo lepo in častno, če bi v vsaki slovaški katoliški občini gospod župnik ali kaplan bila poverjenika naše družbe in bi se okoli njiju vil venec družbenih udov! Pri Slovencih je tako, ali bo tako tudi pri nas?« Še celó cerkvene oblasti, ki so bile v rokah Madžarov, so nastopale proti družbi. V Košicah na vzhodnem Slovaškem je madžaronski škof v čisto slovaških župnijah prepovedal širiti družbene knjige in je duhovnike pozival, naj ljudstvu brani pristopati k družbi. Katoliški Slovaki v Ameriki so zato v madžarsčini in slovaščini izdali odprto pismo škofu in na papeža naslovili prošnjo, naj se zavzame za najbolj katoliško in Cerkvi vdano ljudstvo v Ogrski, za Slovake. Boj, ki je radi tega nastal, je trajal dve leti, a družbe ni uničil. Kljub preganjanju je narasla vsako leto za nekaj tisoč in leta 1904 izkaže 10.258, leta 1906 pa že 16.262 članov.

Politični pritisk je naraščal in družbo so kot trdnjavo slovaštva stalno napadali. Za političnega voditelja Slovakov pred vojsko moremo imenovati župnika Andreja Hlinko, ki je sedanji predsednik »Družbe sv. Vojteha« in je lani slavil sedemdesetletnico svojega rojstva.

(Dalje prihodnjič.)

SLOVENSKA KRI V BOLGARIJI

J. Šedivý

Drobci velikih zapadnih narodov so lahko raztreseni po vsem svetu brez nevarnosti, da se porazgube. Visoko razvita prosveta, mnogoštevilnost, gospodarska moč in svetovni politični vpliv teh narodov dajejo njihovim članom v tujini tisto odpornost in samozavest, ki jih varujeta raznarodovanja in jih spreminjata celó v apostole narodne misli. Slovenci pa se za svoje po svetu raztresene ude po pravici bojimo, ker preradi podležejo tujim vplivom in se preveč prilagode tujim razmeram. Kot majhen narod tudi ne moremo svojih izseljencev podpirati tako kakor veliki narodi, čeprav bi bila vsestranska podpora našim še potrebnejša.

Med našimi ljudmi v tujini so prava izjema Slovenci v Bolgariji. Ni jih mnogo. Na prstih rok jih lahko preštejemo. Toda vsi pomenijo za nas v rodovitna tla vsejano zdravo seme in na stotere obresti varno naložen denar, ki venomer dviga ceno in veljavo slovenskega ljudstva na borzi bolgarskega javnega mnenja.

Vrata v Bolgarijo je odprl Slovencem pred pet in petdesetimi leti profesor Anton Bezenšek. Bolgarom je sestavil brzopis, jim pisal nujno potrebne učbenike in jih z neštetimi članki seznanjal prav tako s slovenskimi razmerami kakor Slovence z bolgarskimi.

Če sedaj nanese Slovenca pot v Sofijo, obišče najprej o. Leopolda Zormanana v ulici Lavelé. Blizu Idrije mu je tekla zibelka in tako je sedaj italijanski državljani. Nad dvajset let je že v Bolgariji. Kakor pokojni profesor Bezenšek, njegov iskreni prijatelj, pozna Bolgarijo bolje od večine Bolgarov samih in je o vseh zadevah vedno najtočneje obveščen. Popolnoma obvlada več svetovnih jezikov. Bolgarsko ljudstvo iskreno ljubi in Bolgarija mu je postala druga domovina. Zato ga tudi povsod upoštevajo. Prijateljski stiki ga vežejo celó z najvplivnejšimi poslaniki tujih držav. Že dolga leta je o. Leopold tudi nekak dvorni duhovnik. Čeprav je sedanji car Boris še kot mlad prestolonaslednik prestopil radi določb bolgarske ustave v pravoslavje in je radi tega njegova pobožna mati, carica Marija Luiza, od žalosti umrla, je ostala zvesta katoliški veri Borisova sestra Evdokija. Skupaj z Borisovo ženo, carico Ivano, se skoraj redno udeležujeta nedeljske službe božje v kapucinski cerkvi sv. Jožefa. Večkrat pokličejo o. Leopolda maševati tudi na dvor.

O. Leopolda so imenovali pred štirimi leti za župnika sofijske katoliške stolne župnije sv. Jožefa. Žal pa se je radi rahlega zdravlja moral novembra 1934 odpovedati težavni in odgovorni službi župnika bolgarske prestolnice, kjer je delo tem težavnejše, ker so katoliški verniki te župnije latinskega obreda deloma bolgarske deloma pa francoske, nemške, italijanske, češke, poljske, madžarske in albanske narodnosti. V tej kratki dobi pa si je postavil o. Leopold trajen spomenik z zelo posrečeno obnovo župne cerkve in z zgradbo katoliškega doma.

Slikanje cerkve je poveril znamenitim italijanskim slikarjem Fermu Taragniju, Pasqualu Arzuffiju in Caesarju Nonatiju, ker najboljši bolgarski cerkveni slikarji ne znajo slikati katoliških svetnikov, katoliških bolgarskih slikarjev pa ni. Ravnatelj monakovske galerije slik je o. Leopoldu čestital, da je delo tako izvrstno uspelo. Tudi profesorji sofijske slikarske akademije se strinjajo v tem, da je sedaj sofijska katoliška cerkev sv. Jožefa prvovrstna umetnina in najlepša sofijska galerija umetniških slik. Eno na novo poslikano cerkveno okno ima pod sliko sv. Družine tudi slovenski napis in ime darovavca Slovenca, ki živi kot gradbenik v Bolgariji. Carica Ivana je darovala razen umetniškega posnetka starodavnega križa sv. Damiana med drugimi svetniki tudi blaženega Amedija iz Savojskega rodu, iz katerega izhaja tudi carica.

Razen obnove cerkve se je lotil o. Leopold težavne naloge, da zgradi sofijskim katoličanom zbirališče in dvorano za prireditve. Ta misel je bila drzna. Saj so prispevali katoličani že za svojo cerkev nad milijon

O. Leopold Zorman.

levov (520.000 Din), torej skoraj več kot zmora njihovo gospodarsko stanje. V dobi, ko so dobivali uradniki mesečno plačo z zamudo treh do štirih mesecev, je postavil 51 m dolgo in 10 m široko dvorano s štiri sto sedeži. Opremljena in zidana je najmoderneje, obenem pa tako trdno, da se še lahko prizidata dve nadstropji. Za ta dom so prispevali lepe vsote tudi Slovenci.

Kot sofijski župnik je bil o. Leopold Zorman tudi vrhovni ravnatelj sofijske katoliške bolnišnice »Knjaginja Klementina«, ki jo vzdržuje katoliška župnija. Prostora je v njej za 120 bolnikov. Slovi kot ena najboljših v Bolgariji. V državnih in zasebnih sofijskih bolnišnicah ni namreč tiste ljubeznive postrežbe in požrtvovalnosti kakor v katoliški. Kdor je nevarno bolan, išče zato v njej zdravja. Med sedemnajstimi sestrami iz reda sv. križa, ki skrbje za bolnike, je devet Hrvatice, tri so Slovenke, tri Bolgarke in dve Nemki. Prednica je slovenska sestra Viljemina iz Kroga pri Murski Soboti. Tudi ostale slovenske sestre so iz Prekmurja.

Proti nemški propagandi v Bolgariji in za prijateljske odnose med Bolgarijo in Jugoslavijo se uspešno bore v Sofiji sestre usmiljenke iz materine hiše v Zagrebu, in sicer z — nemško gimnazijo. Imajo sirotišnico, kjer vzdržujejo in oblačijo 34 sirot, pa tudi lastno osnovno in meščansko šolo. Zlasti na željo pravoslavnih staršev, ki želé svojim hčeram preskrbeti dobro in temeljito izobrazbo, se niso ustrašile dolgov in težav ter so zgradile tudi gimnazijo. Leta 1935 so privedle prve svoje gojenke k maturi na svoji gimnaziji s pravico javnosti. Nemci so se delovanja usmiljenk tako ustrašili, da so osnovali proti njihovi gimnaziji, ki vzgaja dijakinje v verskem in bolgarskem narodnem duhu, svojo posebno protestantsko žensko gimnazijo z izrazito hitlerjevsko miselnostjo. Bolgarski pravoslavni sv. sinod pa je izposloval pri vladi tako visoke šolnine za zasebne šole, da je katoliška ženska gimnazija v Sofiji v resnici v nevarnosti. V teh težkih časih je prevzela ravnateljstvo te šole profesorica sestra Evangelista, Slovenka iz Borovnice. Med ostalimi 21 sestrami so še tri Slovenke, medtem ko je Bolgark šest, ostale pa so Hrvatice.

Važna osebnost v Sofiji je tudi Slovenec o. Ivan Zupan. V Bolgarijo je prišel pred dvema letoma. V ulici Marin Drinov blizu pravoslavne katedrale svetega Aleksandra Nevskega je osnoval jezuitsko postojanko, čeprav je stal nad milijon levov. Ustanovil je dijaško semenišče za vzgojo bolgarskega duhovskega naraščaja vzhodnega in latinskega obreda. V domači zasilni kapelici se vrši služba božja v obeh obredih, zakaj Bolgar o. Jordan Kara Mitrov je jezuit vzhodnega obreda. Zupanove bolgarske in francoske pridige pridige prihajajo v velikem številu poslušat tudi pravoslavni in židje.

Slovenci delujejo tudi izven Sofije. V Lomu in okolici slovi zdravnica dr. Albina Stefanova, rojena Rozmanova. Poročila se je z bolgarskim zdravnikom. Seznanila sta se za visokošolskih let v Gradcu. Gospa dr. Albina Stefanova je predsednica bolgarsko-jugoslovanske lige v Lomu. Med tremi sestrami usmiljenkami, ki delujejo kot učiteljice na izredno težavnem mestu v Malkem Trnovu ob turški meji, je tudi ena Slovenka. Pravoslavni sv. sinod se z vsemi silami trudi, da bi zatrl to močno katoliško postojanko vzhodnega obreda. Enako poučuje na gospodinjski šoli v Orešu

in hodi po sosednih vaseh blizu Švištova ob Donavi poučevat katoliško mladino veronauk sestra usmiljenka, ki je po rodu Slovenka ter krvna sestra gimnazijske ravnateljice v Sofiji.

Med največje sodobne slovenske žene treba uvrstiti sestro Danielo v Plovdivu. Ta skromna in odločna Dolenjka od Metlike iz reda zagrebških usmiljenk obhaja letos petindvajsetletnico svojega delovanja v Bolgariji. Kljub težkemu gospodarskemu položaju Bolgarije po izgubljeni vojski se je lotila naloge, da sezida v Plovdivu katoliško bolnišnico. Ni ostala samo pri besedah in načrtih. Šla je zdaj s to, zdaj z ono sestro od vasi do vasi zbirat milodarov. Delo ni bilo lahko, saj je vendar v vsej Bolgariji samo okrog 60.000 katoličanov. Pogosto je živela po več dni samo od kruha, često pa je morala s spremljevalko prenočiti pod milim nebom. Taki požrtvovalnosti je Bog dal svoj blagoslov. Toda komaj je bila stavba zgrajena, jo je 18. aprila 1928 strahovit potres tako porušil, da bi stala sama popravila več milijonov. Kljub obupnemu položaju se je sestra Daniela zopet lotila dela. Nebo se je milostno nasmehnilo tej skromni, junaški in požrtvovalni sestri. Posrečilo se ji je, popraviti in obnoviti zgradbo. Še več! Bolnico je opremila z najmodernejšimi aparati. Izbrala in nastavila je zelo sposobne zdravnike, okusno okrasila domačo kapelo. Vse je uredila praktično in najmodernejše, čeprav je stalo okrog pet in dvajset milijonov levov. Sedaj dolguje samo še nekaj nad milijon levov. V tej bolnišnici je prostora za 250 bolnikov; ne glede na vero sprejema nekaj siromašnih bolnikov v brezplačno oskrbo. Za bolnike skrbi sedemnajst sester s prednico Danielo na čelu. Bolgarke imajo večino. Slovenke so razen prednice še tri, Hrvatice pa je šest.

Po takih ljudeh sodijo Bolgari Slovence. Zato vlada o nas dobro mnenje.

Tom o Zupan:

LENČICA PREŠERNOVA

* 6. aprila 1780.

† 20. maja 1866.

* Aprilis 6, 1780 hora 1ma mane — Baptisata die 6. per Francis. Xav. Wilfan — Nomen Helena — Parentes Jernei Praesheren et Mina Praescherna, Rust: — Patrini Matheus Gogala et Chatarina Dovarza. Rel. cath. Locus Felben, Nr. 1 Dominium Lamberg. Tomus XI.

Izmed devetero Jernejevih in Mine Prešernovih otrok, rojenih na Ribičevini v Vrbi, je Lenčica zadnja in najmlajša. Krščena je bila v Radoljici. Nekako strašilo v rodovini naj bi bilo to ime, ne Lenka — nego Lenčica, da bi se bilo plašiti pred njim. Bila je Lenčica ena izmed tistih osebnosti, ki vse vidijo nad bližnjim, najraje pa to, kar vidnega ni. — Prav pri vseh domačih duhovnikih je nastopila Lenčica — če ne kot kuharica, vsaj kakor začasna pomagalka, kakor oznamljajo tako moč z besedama »le zraven«. Kamor je Lenčica prišla — če tudi je bilo le za nekaj dni — od tam je pobegnilo vse mlaje sorodstvo. Najprej je bila pri svojem stricu, materinem bratu Josipu Prešernu, kuratu na Kópánju.

Ivan Kos: Profesor J. Šedivý. (Olje.)

Tatovi na Kópánju.

Trideset let je Lenčica imela, ko so se oglasili tu tatovi, da bi gospoda pokradli. Vgodni slučaj je hotel, da so prav takrat gorenski suknarji, domačini z ljubljanskega, morda svetoelizabetnega semnja prišli tu sem malo na obiske. Med temi suknarji je bil tudi Jakob Prešeren, Boštijan iz Vrbe, župnikov nečak, tisti, ki je bolnega pesnika v Kranju prekladal. Torej je bilo v tej noči v hiši več ljudi. Akopram majhena in zelo neznatna po osebi — zato vsesplòh »Lenčica« imenovana — se jih ni kaj vstrašila, če tudi je bila vseh Ribičevih žensk najmanjša. Skozi okno na vun in naravnost za njimi je planila. Oglasili so se pa povrh še izbujeni župnik Jožef, ki so imeli, če tudi slaba oseba, kakor Lenka pravi, strašno »štimo«. Tatovi so zbežali. Pokazalo se je pozneje, da vdiralci niso bili tujci, da so bili domačini. Od tega skoka skozi okno za tatovi so Lenčica vrh glave nad čelom imeli zaraščen graben — tako mi je rekla prav njena nečakinja Katra Črnetova z Blejske Dobrave.

Lenčica v Borovnici.

Kmalu nato se je Lenčica za nekaj časa vmesnila v Borovnici pri svojem bratu, župniku Jakobu. Njena nečakinja Jera Prešernova je bila tu za kuharico. A takoj, ko je sem prišla tetika Lenčica, je Jera zbežala v Vrbo domu. Tu v Borovnici se je ob Lenčici in njeni lastni materi pojavilo časih kakor ogenj v strehi. Zelo natančna tu bivajoča pesnikova stara ter župnikova in Lenčičina mati in isto tako natančna

Lenčica sta si prišli časih zelo navzkriž. Nekokrat pa še posebno. Materi so všle ob tem pikre besede: »Ti bi se me rada znebila.« In nato Lenčičine še pikreje: »Kedo bi se križa rad ne iznebil.«

1821 župna cerkev na Breznici posvečena.

28. avgusta l. 1821 je bila posvečena nova župna cerkev na Breznici — tako, da je obenem jenjala rodinjska župnija. Lenka pripoveduje: Na to slavnost so domu prišli župnik Jakob Prešeren. Nazajgrede bi me bili zelo radi vzeli seboj v Borovnico. Bila sem deset let. Pa sem se bala iti z njimi, ker so bili tetika Lenčica tistokrat tam in nisem šla. Tetike Lenčice ni nobeden nas sestra in bratov prav rad imel. Takoj so kaj rekli: da se ni prileglo. Kjer so bili, tam je vse moralo biti po njih volji: ali je bilo že prav, ali ni bilo prav. Lenčica so takoj vsaki reči prirekli, »stadvali«, naša mati pa nikoli.

Lenčica tu in tam pri sorodnikih;
tudi na Koroškem.

Sila radi so šli Lenčica sem in tje. Na blizu, ali tudi na daleč. Vsako leto so bili za nekaj časa kake dvakrat na Goričici pri bratu Froncu, četudi sva bili tam obe s sestro Jero. Na Koroško v St. Lorenzen so tudi prišli. V šent Lorenzenu smo bili takrat pri bratu Juriju mati, Urša in jaz. Vstanovili pa so se Lenčica k svojemu bratu župniku Jakobu v Borovnico.

Lenčica v Lešah, na Šmarini gori,
na Skaručini in v Ljubljani

Tu so ostali in z njimi potem šli v Leše in bili ves čas v Lešah. Na to z njimi na Šmarino goro in so bili tu, dokler niso gospod leta 1837 gori vmrli. — Takoj po tej smrti so se s Šmarine gore preselili k bratu Froncu Prešernu na Skaručino in tudi tu ostali do gospodove smrti 1841. leta. Ob smrti dohtarju niso hoteli pokazati Frončovega zapiska o denarju. Pravega testameta ni bilo. Dohtar v Ljubljani, ki smo ga sestre prosile za razsodbo, nam je rekel: »Naj imajo — dokler živé — tetica Lenčica ta denar, ker so tudi potrebni.« Lenčica so dobili 800 f in sestra Mina, Ribiška v Vrbi, 1200 f. Ta denar sta dvignili iz ljubljanske hranilnice. Kakor je brat dohtar razsodil, smo storile ostale sestre in tetiki Lenčici vse pustile.

Lenčica so še leta potem, ko so pomrli gospodje: stari stric Josip ter njena brata, Jakob in Fronc, bili v Ljubljani. Tu so osebenkovali. Tudi na kakošno kupčijo so se podali: z lončenim blagom in drugim. Celo na svojem stanu so vsaj nekaj časa imeli nečaka: v Ribnici l. 1869 vumrlega kapelana Ivana Volka. Ljubljana se jim je priljubila. Tu jim izhajati zato ni bilo nemogoče, ker sta brat duhovna Jakob in Fronc zanje lepo poskrbela. — Ko sem bil pisatelj teh vrstic v ljubljanski normalki in v I. gimnazijskem razredu, v letih 1847—1851, se je Lenčica pogosto oglasila v mojem študentovskoulčnem stanovanju sedaj št. 11. Moja gospodinja, Oralova Mina iz Most, je bila svoj čas kurat Frončeva kuharica na Savi. Tam sta z Lenčico znanki postali. Vežalo ju je pa tudi vže gorensko rojaštvo. Kakor da bi to danes bilo, se spominjam Lenčice, te zelo majhene in drobne osebe. Privadila se je ljubljanskega jezika v izgovoru tako popolnoma, kakor nisem čul govoriti še nobene Gorenke in naj si

je še tako dolgo bivala v Ljubljani. Gostobesedili sta z gospodinjo Mino Frjanovo, rojeno Mošanjko o maršičem in, kolikor sem umeval, segali tudi v sorodovinstva Ribičeve hiše v Vrbi. Danes bi mi važna bila tista vsebina — saj je bilo vprav v dobi pesnikovega preseljevanja iz Ljubljane v Kranj in njegove smrti v Kranju. Imeli sta ga brezdvomno na drobnem rešetu. Ali kaj more o česa podobnem 10 do 12letni deček umevati in ponesti seboj v pozneje življenje? In kedo bi mi bil takrat tudi le od daleč povedal: »Ti, zapomni si, kar čuješ — kedaj vtegneš morda vse to porabiti?«

Tudi nas učenčke v študentovskih
ulicah je Lenčica mojstrovala.

Tudi nas učenčke je Lenčica tu v študentovskih ulicah mojstrovala. Najbolj še brezniške sorojake. In brez teh Mošanjka: Oralova Mina, nikoli ni bila. V naš uk, v naše naloge, v vse se je Lenčica vtikala. Pričati pa moram, da meni ni ničesa žalega včinila ali očitala. Jaz vsaj sem se je veselil, če je prišla. Rad sem jo poslušal, ki je toliko vedela. Bila mi je pa tudi domač obraz iz pod Stolovih trat, ki so mi bile pač slednji dan pred očmi. In, ker je to vedela, da je delalnim učenčekom čas drag, ni ostajala tu med nami čez mero dolgo. Ločila se pa ni nikoli od nas brez v najčisti ljubljansčini izuščeni naročil: »Vbogajte doma in v šoli, učite se, delajte. Bodite pridni študentje. Bom še prišla.« Tako nam je umevala biti v prid.

A prišla je na rodni dom k Ribiču
v Vrbi v mirat.

Ko je sklepala na bližajoči se konec, se je Lenčica podala iz Ljubljane na rodni dom v Vrbo v mirat. Tu je na Ribičevini gospodinjala njena nečakinja Mina, omožena Volkova, pesnikova sestra. Kakor kedaj otrok v Ljubljani, tako sem zadel sedaj kot učenec in še kot mlad duhovnik zopet z njo vkup ob počitnicah v svoji ožji domovini.

Lenčica pri moji stari materi Mini
Frtn-Prešernovi na Breznici.

Iz Vrbe je namreč na Breznico obiskovat hodila svojo bližnjo sorodnico, mojo staro mater Mino Prešeren-Frtnovo, Kraljico na Breznici. Vnesla se je Lenčica. Popolnoma vnesla ter mirno in prijetno nastopala. V Vrbi je postala sploh priljubljena in je s svojimi sveti in vsakovršnimi prispevki bolehnim ter obolelim bila rada na pomoč.

Lenčica z vidro in s pečo na glavi.

S hišnim imenom Mežnar v Vrbi, Ivan Ažman, mi jo je popisoval, kako je pozimi hodila v Vrbi s starim narodnim pokrivalom, z vidro na glavi in iz Vrbe na Breznico v cerkev. Poleti je pa nosila pečo. A peče tiste dobe niso bile tako nazobljane, kakor so danes. Toliko Ivan Ažman. Njena pranečakinja Katra Črne-Volkova dostavlja: »Tako avbo so Lenčica tudi ob delalnikih nosili.« Iz Ljubljane so prišli v Vrbo k Ribiču vsako leto. Otroci smo jih radi imeli. Nam vsem štirim dekletom so birmo zavezali. Tudi Ribičevim niso bili v nadlego. Saj so gospodarju kakih 1200 fr svojega denarja izročili. Ko so v Vrbi vmrli, niso nič več

premoženja imeli. Ribniški kapelan Janez, naš brat, jim je krajcarje pošiljal. Ko so imeli, so vsakemu dali, če jim je znal govoriti.

Lenčica z madrasto avbo.

Ta madrasta avba se je glave tako prijemala kakor takrat splošno nošena zavijača. Zadaj za glavo se je končevala z nekakim okriljem, ki je lase zadrževal. Zavezovala se je ta madra spredaj pod brado (Katra Zupanova).

Tako staronarodno je oblečena hodila ta mala ženica Lenčica Prešernova, sloka ter šibkih kosti.

Lenčica oblečena v kožuh.

In če je le količkaj zamrznilo, je bila oblečena v belem kožuhu, ki je na spredaj imel nazaj privita oba konca. Povrh še čisto po mestno govoreči je bila Lenčica v vsem kretanju kakor nekaj na pol gosposkega. Ker takrat je bila razlika med kmečko nošo v mestih in na deželi večja od danes. Danes tudi kmet hoče biti meščan. V tem pomestnem nastopanju je Lenčici v rodovini bila edina podobna pesnikova sestra Katra, njena nečakinja. Sicer nobena teh osebnosti s pesnikovega rodnega domu, kar sem jih osebno poznal in je opisujem.

Obeh — Lenčice Prešernove in Mine Frtinke-Prešernove — smrt.

Začetkom majnika 1866 je prišla Lenčica na staro-materine obiske iz Vrbe do Kraljiča na Breznico. Podali sta se na na zaváško réber, ki je prav nad župno cerkvijo na Breznici. Menda obe v prehlad. V nas gori v tem času še mrzlo pobrije od Triglava ali Stola doli, ali pa z Jesenic skozi Dolino.

Njena prastričnica Katra Volkova, pozneja Črnejeva z Blejske Dobrave, ki je bila takrat dekle doma v Vrbi, mi takole pripoveduje: 20. majnika so Lenčica zjutraj pri Ribiču še okrog hodili. Opoldne po maši še nobene bolezni niso videli. Potem jih je zadaj pod hrbtom poprijelo. Ko jih je bôsti začelo še spredaj v pljučih, so rekli župnik Lovro Pintar, ki so iz svojega vrbenjskega sadovnjaka sem prišli: Pljučnica je, a do jutri še ne vmrjejo. Vrnili so se v sadovnjak. Toda moji materi so se Lenčica tako čudni zdeli, da so natihoma na Breznico po gospoda poslali. Prišli so kapelan Josip Razboršek. Kar začudili so se župnik Pintar, ko jim je le dobro uro potem v vrbenjski cerkvi sv. Marka zazvonilo. V postelji niso bili namreč prav nič. Vse to je v enem popoldnevu bilo. Dva dni potem je pesnikovo teto Lenčico župnik Lovro Pintar na Breznici v spremstvu svojega kapelana večnemu miru izročil v posvečeno domačo grudo. Le malo od pokopališnega velikega križa navzgor ob severnem zidu brezniškega pokopališča, Lenčica počiva. Prišla se je torej pred nekaterimi dnevi nevede od moje stare matere Mine Frtin-Prešernove posloviti.

A slovo ni bilo dolgotrajno. — 28tega prav tega meseca — le 8 dni pozneje — je smrtni angelj zasnubil tudi mojo babico, Mino Frtin-Prešernovo, njeno sestričino, kakor sta se redoma nazivljali. Obe sta se torej skupno gori »v Rebru« nad brezniško cerkvijo prehladili. Lenčica je za vedno zaspala po svojih dopoljenih 86tih; moja babica po skoraj dopoljenih 84tih.

NOVI NARODNI PREGOVORI

I. Šašelj

Ajda Aleševa (o sv. Alešu sejana) je jelševa (malo vredna).

Ako hočeš spoznati moč ženske, molči in poslušaj. Ako se zgodaj na jesen ptiči selijo, pride zgodaj mrzla zima.

Amerikanski denar je kakor krompir samo za eno leto.

Bedak se svojega denarja kmalu iznebi.

Beseda o pravem času je zlato jabolko v srebrni skledi.

Bog že skrbi za to, da nekatera drevesa ne zrastejo v nebesa.

Boljši je kratek mir kakor dolg prepir.

Brez cigana ni obešanja.

Čast je šla na hrast, a hvala se je smejala, da je čast s hrasta nanjo pala.

Če hočeš mir, pripravljaj se na prepir.

Če me kdo tepe po glavi, miu ne bom roke poljubljal.

Če o binkoštih ne dežuje, ima pšenica dve plevi.

Če poje petelin zvečer na sédal, bo drugi dan drugo vreme.

Če preprede pajek pot s pajčevino, bo lepo vreme.

Če sveti Lovrenc v hladu mašuje, bo huda in trda zima.

Če v noge zebe, zebe v dušo.

Črepinj (posodja) in otrok ni nikdar preveč pri hiši.

Dobra zahvala je nova prošnja.

Dobri časi so kratki, slabih ni zlepa konec.

Dolg kakor prošnja procesija.

Gospoda plete vsako stvar na dolgo nit.

Hudoba dela v brezposelnih urah.

Ima o pustu sonce že moč, mrzla bo velika noč.

Je čeden kakor vrana pod kolenom.

Je čvrst ko dren in živ ko gliva.

Je na denar kakor mačka na salo.

Je slab ko kramarsko blago.

Je za nič ko jesenska mačka.

Kadar ima korenje v jeseni, ko ga pukajo, dolge korenine, bo huda zima.

Kar je prihranjeno, ni snedeno.

Kar se doma zgodi, naj doma ostane.

Kdor je len, je sčasoma tudi lesen.

Kdor je predober, je oslu podoben.

Kdor gre na božjo pot, nič ne peša.

Kdor ne zna moliti, se mora iti na morje učiti.

Kdor resnico govori, slabo naleti.

Kdor resnico taji in dobrote ne spoznava, po blatu gazi.

Kdor se lenobi poda, ta se za ušesi drglja.

Kdor se v petek veseli, ga v nedeljo srce boli.

Kdor spi na srebrni postelji, ima zlate sanje.

Kdor hoče v starosti počiti, mora se v mladosti truditi.

Kjer je dim, tam je tudi ogenj.

Kjer ni rib, je tudi rak že riba.

Kjer ima laž kosilo, tam ima tudi večerjo.

Kokoš že ve, zakaj kokodaka, ko je znesla jajce.

Korenje se redi do svetega Martina.

Krava je pol življenja pri hiši.

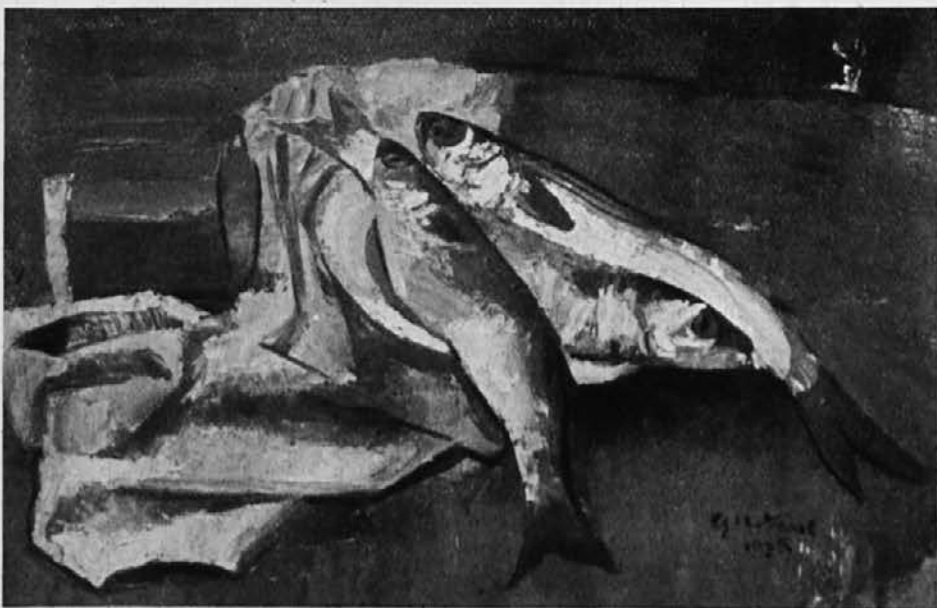
Krava vleče kam bodi; ženska govori kar bodi.
Lenuh dostikrat kosilo zaleži.
Lepo vreme in zdravje se človeku nikdar ne za-
merita.

Malo govôri, pa veliko stôri.
Moča v tihi nedelji, se žetve nikar ne veseli.
Na klobase — piti dá se.
Nevoščljivost s srečo pogine.
Ni ne za na ramo ne za na voz.
Ni treba povečati žitnice tistemu, ki pregosto seje.
O svetem Pavlu (spreobrnjenje) se zima lomi.
Otrok in tepcev ne zmanjka.
Po krajcarjih se pride do bogastva.
Po mokri jeseni pride huda zima.
Preizkušena stvar drži.
Prvega tedna v adventu mraz — trajal bo ves
zimski čas.

Pšenica v blatu, zrnje v klasu.
Rane rože rade povené.
Repnat mož (ki repo jé) in slamnat konj (ki ob
slami živi) nista za cesto (za težka dela).
Se drži kakor pepelnica.
Se premetava kakor riba v mreži.
Se sovražita kakor črne in rjave mravlje.
Skozi katero špranjo na pepelnico sonce sije, skozi
tisto potem še sneg mete.
Smrti in davkov ni treba vabiti, sami pridejo.
Spomladi sove ukajo, v jeseni pa pivci.
Sveti Urban, v cerkev vkovan, ne more ne v trsje
ne v vinski hram.

Tako rad ga imam kakor ščurka v juhi.
Tako se vede pri delu kakor zamorec.
Tat, ki cerkev okrade in čebele krade, se kmalu
najde.

Tatvina vzame njivi rodovitnost.
Težko meni brez mene.
Topel, veder sveti Gal suho nam bo poletje dal.
Tudi dobri kuharici se pripeti, da se jed pripali.
Tudi v cvetni nedelji se je bati trnja.
Voda jé (po kopeli je človek lačen).
Vinotoka če zmrzuje, pa prosinca odnehuje.

Gojmir Anton Kos: Ribe in lonec. (Olje.)

Vsak udek ima svoj gudek (godek, god; vsak kos
prekajenega svinjskega mesa se porabi o godovih ali
praznikih).

Vsak sme po svojem snopu tolči.
Vsaka huda strast nas živini dela enake.
Vsaki stari kravi raste vamp.
Z dobrim se hudo odganja.
Zakoni se sklepajo v nebesih.
Zelen božič — bela velika noč.
Zelje je dobro, če je tudi devetkrat pogreto.
Zlata sreda — najboljša skleda.
Žamet in svila pogasita ogenj na ognjišču.
Živež in obleka držita človeka.
Žrtvujmo bradó, da otmemo glavó.

GLASBENI PABERKI

Ludovik Puš

Iskrenost, ki smo z njo v dosedanjih sestavkih
pod tem naslovom od več strani osvetili našo narodno
pesem, in ljubezen do njene nepokvarjene lepote ne
dovolita, da bi razmišljanje o njej zaključili, ne da
bi pokazali vsaj površno na škodo, katero ji prizade-
vajo razni pevci in godci, ki jo izvajajo, in ustanove,
ki takšno izvajanje razširjajo.

1. Pevski nastopi.

Kadar so na koncertnem programu narodne pesmi,
je ta del sporeda pevcem po navadi za oddih. Zato
je izvajanje narodnih po večini nezadostno priprav-
ljeno in povrh jih tudi nepazljivo prednašajo. Pri
mnogih pevcih opazamo napačno mišljenje, ki smo ga
že poudarili, da je narodna pesem tem izvirnejša,
čim bolj neotesano je zapeta. Res je sicer, da ima
narodna pesem korenine na deželi, na kmetih, daleč od
mestne civilizacije, toda sama na sebi je sleherna,
najpreprostejša, zares narodna pesemca umetnina, ki
ji gre, zlasti kadar jo pojo pri pevskih nastopih, naj-
odličnejše mesto in najskrbnejša izvedba. Čim pre-
prostejša je pesem, tem skrbneje jo je treba izvajati.

Ni dovolj, da se tega zavedata le
pevovodja in pevec, marveč vedeti
mora tudi poslušavec. Kadar bo
namreč naše koncertno občinstvo
glasbeno toliko tenkočutno, da bo
zlasti pri izvajanjih narodne pesmi
znalo ločiti pravo, umetniško ne-
oporečno petje od cenenege prepe-
vanja, ki z njim gatijo luknje pri
programih, tedaj šele bodo naši pe-
smi napočili lepši časi.

Pogosto imamo priliko, slišati
slovenske narodne pesmi, ki jih
pojó moški zbori, prav posebno pa
razni kvarteti, kvinteti in okteti.
Pevska združenja, ki so številčno
šibka, za vsak glas po eden ali
kvečjemu po dva, so v zadnji dobi
vzela narodno pesem prepogosto na
sporede svojih nastopov. Posebno
pri njih čutimo, da kakovost petja
zaradi tega občutno trpi. Včasih se
zdi, kakor da je pevcem bolj za

besedilo; enakomerno, brez pravega občutka in pevskih lepot ponavljajo kitico za kitico. To ni prav. Besedilo se dá lepše deklamirati, kakor pa je takšno petje; ne smemo pa dovoljevati, da glasbeno pevska plat pesmi, ki je gotovo najvažnejša, trpi škodo, zlasti ne, kadar gre za nastope resnega značaja. Za šalo in dobro voljo je marsikaj dovoljeno; kadar gre pa zares, moramo tako izvajanje dosledno odklanjati.

Naj opozorimo še na dokaj važno zadevo, ki nad njo greše zlasti manjša pevska združenja, kadar pojo »po domače«, kadar posnemajo petje preprostega ljudstva. Velike pazljivosti je treba in močno prečiščenega glasbeno estetskega okusa in čuta, da se takšno petje ne zmaliči v neokusno páčenje. Na to smo že zadnjih opozorili. Trdno je ugotovljeno, da je petje preprostih ljudi med slovenskim narodom *troglasno*. Da je to glasbeno razumljivo in utemeljeno — saj tvori trozvoek temelj harmonije — na tem mestu ne bomo razmotrivali. Vodilno vlogo pri troglasnem petju ima pevec, ki poje »naprej«, tisti torej, ki začenja (po višini oziroma legi glasu je ta pevec baritonist oziroma drugi tenorist) in poje glavno melodijo. V tem glasu je torej melodija pesmi. Ostala dva glasova (tenorist in basist) melodijo le spremljata; prvi »vzame čez« in pogosto v zgornjih tereah melodijo dosledno spremlja, včasih le deloma, semtertja pa je zgolj kot zgornja meja protiutež basu (n. pr. v pesmi *Moj očka* ima konjička dva). Bas je za tonalno podlago, tvori temeljne kamne, na katerih melodija sloni. Takšno je torej naše pristno narodno petje. Zbor, ki hoče točno podajati sliko našega preprostega petja, mora upoštevati to dognano dejstvo in prvemu basistu v moškem zboru, ki ga fantje na vasi ne poznajo, krepko pristriči peroti. Slišimo pa prav narobe: domala kjerkoli (imamo res zelo redke izjeme) pojo meščanski pevci narodne pesmi brez not, zgolj po posluhu, imajo prvi basisti zelo važno vlogo in jih je najbolj slišati. Kaže, da bodo kmalu imeli vodilno vlogo in z neokusnimi glasbeno neosnovanimi in pogrešeno osladnimi figurami, ki po moči glasu zelo močno silijo v ospredje, naši pesmi zabrisali glavno melodično črto. Nismo proti četverglasju, celó proti še večglasju ne, saj znači to harmonični napredek, toda opozoriti moramo, da mora biti četrti bratec med ostalimi tremi zelo obziren in skromen in se nikakor ne sme vsiliti za prvorojenca, ko je pa prav za prav pástorek. Pevskim zborom in združenjem, ki radi prepevajo pred širšo javnostjo narodne pesmi v čim preprostejši in pristnejši obliki, je zato treba priporočati, da si dajo vsako pesem, preden jo pojó, četverglasno napisati glasbeniku strokovnjaku, ki se s temi vprašanji ukvarja, da ne bodo sami »komponirali«.

2. Priredba narodnih pesmi.

Kdor je že kdaj poskušal prirejati narodne pesmi za večglasno petje ali je imel vsaj priliko, govoriti z glasbeniki o tem vprašanju, bo vedel, da je to delo težavnejše od skladanja novih pesmi. Tu si prost in si lahko melodijo obrneš, predružačiš, krajšaš itd., tam pa popolnoma vezan in niti pike ne smeš svojevoljno izpustiti ali dodati, če hočeš ostati popolnoma zvest izvorni melodiji in seveda ne prirejati variacij in podobnega, kar je še težje. Zlasti je težko obleči pesem

v preprosto harmonizačno obleko, da je umetnostno slogovno neoporečna in prikupna. Odločno moramo odklanjati *amerikanizacijo* v priredbah naših pesmi, kakor jih slišimo na ploščah. Tu je narodna pesem iskano prikrojena na čutne dražljaje, ima izrazit ritem jazza, je oslajena z instrumenti ter je podjetju zgolj za trgovsko blago. Ker so naše pesemce večidel za napolnitev plošče prekratke, so vpleteni med posamezne kitice instrumentalni vložki brez zveze z melodijo pesmi in brez glasbene vrednosti (primerjaj plošče, kjer pojeta Udovičeva in Lovšetova). V takšnih trogласkih priredbah se godi naši pesmi velika krivica. Poleg tega se pa z njimi kviri glasbeni okus širokih narodnih plasti. Dvomimo, ali so naši rojaki v Ameriki, ki so se že navzeli ameriških navad v vseh pogledih, najbolj poklicani, da nam prirejajo in na ploščah izvajajo našo narodno pesem.

3. Gramofonske plošče.

Vse zgoraj povedano velja še prav posebno za plošče. Te so velika, odprta rana naše narodne pesmi; ne samo ameriške, marveč tudi v Evropi, zadnje čase tudi v Ljubljani izdelane. Gramofonski plošči je z nastopom radia določena še vse važnejša vloga, kot jo je imela poprej na gramofonu. In še pomislimo, da je radio pri nas šele v razvoju, zlasti med širokimi ljudskimi plastmi, in če na drugi strani opažamo, da je ne le pri nas, marveč povsod po svetu tako zvani reproducirani glasbi na ploščah odkazan prav znaten del koncertnih sporedov, se bomo zavedeli, kaj pomenijo za našo narodno pesem slabe plošče, ki jih slišimo tedenski za tednom. Čudimo se, da se niti slovenski glasbeni svet ne zanima za to vprašanje. In na ploščah pesem ne trpi samo v glasbenem pogledu, marveč tudi v besednem, jezikovnem. Da recimo slovenski pevci na ploščah skoraj dosledno ne poznajo našega polglasnega e, je pač nerazumljivo. Najbolj čudno pa je, da pojó na ploščah naše prav tipične narodne pesmi razni srbski in hrvatski pevci oziroma kvarteti. Še Slovenci sámi, razen Ribničanov samih, ne moremo pravilno zapeti recimo preproste ribniške, da bi ji dali pravo posebnost v govorici in melodiji. Lepi, šolan glasovi niso vse, za narodno pesem niso niti najvažnejši. Važen je v pesmi poseben čar slovenske individualnosti, ki je niti Hrvat niti Srb ne more pogoditi. Melodija je sama na sebi mrtva, kar jo oživi, je čustvovanje slovenskega srca, je vsebina, ki je v notah ni! Kdor poje katerokoli narodno pesem samo po notah in dinamičnih znamenjih, bi bolje storil, da je tiho. Zato moramo plošče, ki na njih pojó neslovenski pevci naše narodne pesmi, šteti med slabe in jih odkloniti. Da je pesem še bolj popačena, je vokalizacija skrajno nezadovoljliva, včasih pa besedilo kar grdo popačeno (primerjaj *Bratci veseli vsi: Bračo veseli svi...*). Nekatere pesmi pa izvajajo naravnost odvratno v podčrtanem gostilniškem tonu (primerjaj V starodavnih časih).

Narodna pesem je last vsega naroda. Skrb, da se ohrani čista in lepa, je dolžnost v prvi vrsti vodilnih glasbenih krogov, pa tudi vseh drugih, ki jim je njena lepota pri srcu. Naša pesem je najdragocenejše bogastvo, skrbimo vsak po svoje, da nam je ne bo nihče kazil!

PREGLED SODOBNE SLOVENSKE UMETNOSTI

V Jakopičevem paviljonu v Ljubljani so letos meseca maja odprli veliko umetnostno razstavo, ki je po dolgem času zbrala spet veliko število slovenskih oblikujočih umetnikov. Skupne razstave so postale zadnja leta pri nas že redke, saj so razstavljali po večini le posamezniki in pa maloštevilne, ozke skupine po navadi idejno enako usmerjenih umetnikov. To l. pomladansko razstavo je priredilo »Društvo likovnih umetnikov dravske banovine«, ki je bilo nedavno ustanovljeno in ki hoče ko vzoru umetniških salonov v inozemstvu prirediti redne razstave. Zlasti namerava vsako pomlad zbrati pregled sodobnega umetniškega ustvarjanja v veliki skupni razstavi, katere naj bi se udeležilo kar največ slovenskih upodabljaljivih umetnikov. Misel je lepa in načrt vreden vse pohvale. Če se zamisel stalnega slovenskega pomladanskega salona uresniči, si bo društvo pridobilo za slovensko umetnost velikih zaslug.

Razstave se je udeležilo 59 slikarjev in kiparjev, ki so poslali nad poldrugsto del. Zastopani so starejši in mlajši avtorji, tako da je pregled še precej popoln. Na žalost smo pogrešali starejše impresioniste, ki so pred dobrimi tridesetimi leti začeli prirediti doma in na tujem slovenske umetnostne razstave in s tem naši umetnosti priborili ugled in veljavo. Na razstavi tudi ni bilo članov društva »Slovenski lik«, ki je prav takrat priredilo svojo lastno razstavo v Zagrebu.

Naj v naslednjem navedemo po abecedi imena vseh razstavljalcev: Stane Dremelj, Lojze Dolinar, France Goršič, Maksim Gaspari, Božidar Jakac, Dore Klemenčič, Gojmir A. Kos, Ivan Kos, Tine Kos, Fran Košir, Zdenko Kalin, Mara in Tone Kralj, Adolf Lapaine, Miha Maleš, Janez Mežan, Franc Mihelič, Zoran Mušič, France Pavlovec, Elda Piščanec, Anton Plestenjak, Mira Pregelj, Karel Putrih, Ivan Sajevec, Maksim Sedej, Anton Sever, Albert Sirk, Rajko Slapernik, Vladimir Stoviček, Avgusta in Henrika Šantlova, Saša Šantel, Mirko Šubic, Fran Tratnik, Anton Trstenjak, Bruno in Ivan Vavpotič, Fran Zupan in Lojze Žagar.

Od razstavljenih del objavljamo nekatera v reprodukcijah. Pozornost so vzbujale velike slike G. A. Kosa, in to zaradi svoje krepke slikarske tehnike. Tudi Tone Kralj, o katerem smo lani obširneje poročali, je razstavil več deloma še nezanih velikih oljnih slik in lesenih kipov. Med slikami je zaslužno vzbujala zanimanje »Južina«, prepričevalen prizor iz kmetijskega življenja. Dvoje barvno odličnih oljnih slik je razstavil Pavlovec. Njegov sveži »Krompir« objavljamo. Lepe primere plemenite barvne občutljivosti je pokazal Trstenjak. Božidar Jakac je poslal več svojih pastelnih pokrajin in risb. Med temi je objavljeno »Novo mesto«, risano s črno kredo, dokaz velikega znanja. Slikar Fran Zupan je močno napredoval, kar dokazuje tudi reproducirana »Ribiška barka«. Za način Ivana Kosa, mariborskega slikarja, je značilen portret starega sotrudnika Mladike, profesorja Šedivýja. Med mlajšimi slikarji se je zlasti Maksim Sedej močno uveljavil. Med razstavljenimi olji je »Dvojica«, lastni portret slikarja z ženo, prav odlično delo. Mladi Celjan slikar Dore Klemenčič je z »Zimskim motivom« dokazal dobro šolo. Franceta Miheliča, ki ga poznajo

naši bravci že po novih reprodukcijah, prav dobro označuje izrazita risba »Britof«.

Kakor med slikarji, je tudi več mladih kiparjev, ki so prvič javno nastopili, vzbudilo opravičeno pozornost. Tako je »Mlada mati« Zdenka Kalina prav resno in občuteno delo. Dolinarjev portret mojstra Jakopiča je močno dekorativno stiliziran. Tineta Kosa lesena skupina »Plin« pa izrazito predstavlja strašno podobo bodočih vojnih grozot.

Iz tega kratkega pregleda današnje slovenske umetnosti vidimo, da se celota umirja in da nastopajo mladi, življenja in sposobnosti polni talenti. Ob tem živahnem umetniškem udejstvovanju bi želeli le, da naši upodabljaljivi tvorci najdejo vselej dovolj razumevanja in dejavnega priznanja naše javnosti. K. D.

NOVE KNJIGE

Sigrid Undset: **Kristina, Lavransova hči**. III. knjiga: Križ. Iz norveščine prevedel J. Prezelj. Založila Jugoslovska knjigarna v Ljubljani, 1955. Str. 559. — Z letošnjo, tretjo knjigo zgodovinskega romana iz norveškega srednjega veka je zaključena izdaja velikega dela norveške pisateljice, Nobelove odlikovanke, Sigride Undsetove. Tretja knjiga, ki je najobširnejša ter skupno s prejšnjima dvema dosega skoraj 1500 strani, končuje življenjske zgodbe Kristine, Lovrenčeve hčere, norveške žene srednjega veka. S tem smo dobili eno najodličnejših sodobnih katoliških del iz svetovnega slovstva. Z nekaj besedami se delo niti ne dá označiti. Je to epopeja življenja, iz besed rastoče življenje samo, opis življenja žene od rojstva do groba. Prvi del govori o njenem mladostnem svetu, njenih starših in sorodnikih, njeni prvi ljubezni in mladostni strasti, o grehu in sokrivdi umora, v drugem jo vidimo kot poročeno ženo ter njene boje s samo seboj, z možem in očetom ter z vsem svetom, ki jo obsoja zaradi njenega dekliskega greha. Vihravi mož vitez Erlend živi za politiko in avanture, Kristina pa za otroke in družinsko življenje, kjer v žrtvah in tihem delu išče očiščenje. V tretji knjigi nam stopi pred oči izrazito Simon, njen svak, ki ji je bil nekoč določen za ženina, a ima sedaj njeno sestro za ženo. Kljub temu gori v vsem njegovem dejanju podtalna ljubezen do Kristine, globoka, a čista in plemenita. Prizori obeh moških, Erlenda in Simona, kako si možko in razumevajoče gledata v duše ter sprejemata pokoro, ki jima jo nalaga življenje, so v svoji moškosti in plemeniti zrelosti nekaj izrednega, kakor da teh strani ni pisala ženska. Prekrasno nam rastejo pred očmi Kristinini sinovi v celi vrsti, vsi s svojim obrazom. Ko se ji mož umakne v samoto, izzori tudi on in spokorno sklene svoje razvihrano življenje z veličastno viteško smrtjo. Kristina oskrbi sinove, ki se raztreseni po svetu boré sami s seboj in z grehom kakor nekoč oče in mati, ter umre polna žrtev in kesanja, v najtesnejši zvezi z Bogom, proti kateremu se je dvigala vse življenje, v samostanu ob času kuge. Dasi stojita vedno v ospredju Kristina in njen Erlend, se vendar ob njiju razvijajo zgodbe mnogih generacij norveškega viteško-kmečkega sveta. — Undsetova je ena izmed treh predstavnikov norveškega sodobnega slovstva: ona s svojim zgodovinskim romanom, Olav Duun s serijo kmečkih romanov Ljudje z Juvika ter Kristofer Uppdal z romani iz delavskih slojev. Njih dela

so izšla po svetovni vojski, zato v njih najdemo odzvek teh velikih dogodkov. Tako izraža duhovno razpoloženje po vojski tudi Undsetova v Kristini, dasi je delo postavila v 14. stoletje, kot da je hotela uteči svoji sodobnosti, katero je dotlej slikala v svojih delih. Nemir iz sodobnosti je osnova, iz katere je pisala vse svoje romane, in isto je bila osnova tudi temu zgodovinskemu romanu. V njem so zajeti sodobni pereči problemi, umsko in нравno vrenje povojnega časa — boj naše osebnosti z Bogom in njegovo postavo, ki je v nas. Zgodovinski roman, ki ga norveško slovstvo dotlej ni imelo — imelo je le zgodovinske drame Ibsenove in Björnsonove — je ustvarila Undsetova in vnesla vanj svoje boje s povojno duševnostjo. Osebe, ki jih slika, so nezgodovinske, prav tako dogodki, zgodovinsko je le ozadje, na katerem se premikajo sodobni ljudje. Na ta način je pisateljica dosegla svoj namen: podati borbo žene s samo seboj, boje z grehom in svobodo, njeno izčiščevanje in pokorjenje. Pokazati večni nemir duše in večni boj človeka, da bi resničnost preustvarjal po svojem hotenju preko ozirov na sočloveka in Boga, to je vsebina tega tako sodobnega romana. V tem smislu bomo iskali odgovorov tudi v tem romanu norveške žene. Smolej Viktor.

Dr. Malka Šimec: Zdravstveni nasveti za družino in dom. Mohorjeva knjižnica 78. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1935. — Naša poljudno znanstvena knjižnica je zelo skromna. V veliki meri je izpolnila vrzel dr. Malka Šimec. V njej opisuje širokemu ljudstvu na razumljiv in stvarno preprost način, kako si ohranimo zdravje. V glavnem so ti sestavki izšli zadnji dve leti v Mladiki, v knjigi so nekateri nekoliko predelani, mnogo je novega, zlasti pa je knjiga pregledna, opremljena s podnaslovi in praktičnim kazalom. Pisateljica pričinja z opisom okostja, kateremu sledi spretna razlaga delovanja organov. Dalje razpravlja o boleznih in opozarja ob enem, kako se jih varujemo oziroma jih zdravimo. Previdno svari pred neprimernimi in usodepolnimi napakami, ki se zgodijo neukim ljudem pri svojevoljnem zdravljenju. V posebnem, važnem poglavju navaja higienski način življenja glede na pljuča. Neprecenljiva je razlaga o prehrani, prebavi in negi zobovja. Vzorno prikazuje pripravo bolniške hrane in bolniško nego. Pouk v teh poglavjih je silno stvaren, globoko

zajet, nad vse jasen, lahko umljiv in popoln, da je iskreno želeli, da bi knjiga prodrla med narod. V sestavku, ki govori o obleki, je izčrpno zbrala higienske predpise, v onem o stanovanju pa odkriva način, kako je ustvariti v skromnih razmerah ličen in udoben dom. Pisateljica je po poklicu zdravstvena svetnica pri šolski polikliniki in uspešno deluje v korist mladine. Njeno delo je veren dokaz njenega praktičnega udejstvovanja in študija. Naslov knjige: »Zdravstveni nasveti za družino in dom« se mi zdi preskromen, kajti delo ne bo nudilo opore samo družini in domu, ampak tudi poklicna bolniška negovavka bo lahko črpala obilo gradiva. Zato bo knjiga: »Zdravstveni nasveti za družino in dom« vsem, ki žele pomagati človeku, priročnik in vodnik. Dr. Sašina Praprotnik.

Dr. Andrej Gosar: Za nov družabni red. Drugi zvezek. Drugi snopič. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1935. — Gosarjevo delo hitro izhaja. Obsegalo bo še tri snopiče. Drugi snopič nadaljuje najprej poglavje o pogojih obče blaginje, pričemer govori o umski in moralni zrelosti ljudi, svobodi in enakopravnosti, o redu pravic in dolžnosti in o avtoriteti. Potem pa začinja Gosar najvažnejši in najbolj pričakovani del svoje knjige: o podružabljenju gospodarstva. Bavi se n. pr. z vprašanjem svobode in vezanosti v gospodarstvu, z neredom v sedanjem gospodarstvu in njegovih vzrokih, s karteli, koncerni in trusti, delavskimi strokovnimi organizacijami in začinja že vprašanje narodnega gospodarstva in poti do njega. — Že po tem spoznamo, da so v tem snopiču obsežena morda najbolj važna sociološka vprašanja, o katerih mora biti pač sleherni poučen. Menim, da bo Gosarjevo delo zelo porabna socialna čitanka za društvene večere, seveda bo treba poglavja za branje primerno prirediti. Knjigo odlikuje poljudnost, ponekod je kakor kramljajoče pripovedovanje; suhe znanosti v knjigi vobče ni. Vprav zaradi tega je pa knjiga le preobširna in zato je tudi premalo pregledna. Zakaj ni pisatelj rajši podal posameznih vprašanj strnjeno, podrobne obdelave pa namenil bolj za strokovni časopis. Zato bi želeli, da bi na koncu drugega dela dodal še prav kratek izvleček, posnetek vsega dela, kjer bi se mogel zlasti izobražen bravec hitro orientirati v množici socioloških vprašanj.

Franc Mihelič: Britof. (Risba.)

DOM IN DRUŽINA

KAKO SNAŽIMO TLA

Š. H.

Snaženje tal v stanovanju je eno tistih gospodinjskih opravil, ki daje gospodinjici obilo truda in dela, a ne rodi nobenih trajnih uspehov. Vendar pa so bila že od nekdaj v gospodinjstvu vprav tla merilo snažnosti. O hiši, v kateri je bila snaga na višku, so govorili, da bi tam lahko jedli s tal. Na Japonskem je običaj, da se ljudje sezujejo, preden stopijo v stanovanje. Ta navada ni brez pomena. Če le malo pomislimo, po kakšni nesnagi hodimo po cestah in kaj vse prinesemo na obušal v stanovanje, se nam bo zdelo umestno, v slabem vremenu pa celo potrebno, da zamenjamo čevlje, s katerimi smo hodili po cesti, z drugimi, ki jih nosimo doma. Četudi obušal pri durih dobro osnažimo in pred sobnimi vrati obrišemo ali celo sezujemo, vendar se nabere na tleh še dovolj nesnage, ki dá gospodinjici dovolj truda, ako hoče ohraniti stanovanje snažno. Ker pa imamo tla več različnih vrst, je potrebno, da se pomenimo o vsaki posamezni, ki pride v splošnem v poštev.

Lesena tla.

V večini stanovanj so tla lesena; v gospodinjskih in gospodarskih prostorih in tudi po sobah, zlasti na deželi, so po večini iz mehkih smrekovih ali borovih desk, v meščanskih sobah pa iz trdega lesa, zloženega v majhnih deščicah — takim tlom pravimo s francosko besedo »parket«. Lepa mehka tla dá rdečerumeni ameriški bor (»pitchpine«, izg. pič-pajn; pitch = smola; pine = bor), ki ga radi uporabljajo v ta namen. Parket pa je navadno hrastov ali bukov, uporabljajo pa zanj tudi orehovino in razne plemenite vrste lesa v obliki furnirja.

Vsa lesena tla pa se obrabijo, in to tem bolj, čim mehkejši je les, iz katerega so. Da pa je les bolj odporen in da se ohrani dlje časa, ga navadno prevlečejo z različnimi snovmi, ki les varujejo, mu dajejo lepšo zunanost in gospodinjici znatno olajšajo čiščenje. Razna olja, laki in loščila naredé lesno ploskev gladko. Tak les je seveda mnogo manj sprejemljiv za nesnago kakor hrapav, ne vpija več toliko vlage in se manj krči in razteza. Na najbolj enostaven način prevlečemo mehka lesena tla, ako jih namažemo z lanenim firnežem. To je večkrat prekuhanano laneno olje, ki zleze v luknjice lesa, se spoji z njegovimi sestavnimi delci (oksidira) in tvori na njem tenko, a trdno prevleko. S firnežem moramo mazati po malem in vse olje, ki ga les ne vpije, s cunjjo pobrati, da se firnež ne maže po tleh. Prevleka s firnežem dá tlom lepo rumenkasto barvo, skozi katero so žile lesa vidne, in zapre v njem vse luknjice, da nesnaga ne more prodreti vanje.

Na isti način kakor firnež uporabljajo včasih za prevleko mehkih lesenih tal neko mešanico raznih

mineralnih olj, ki se sicer hitreje suši — v štiri in dvajsetih urah namesto v šest in tridesetih — a ne prevleče tal tako izdatno kot firnež in jih zato ne more stalno varovati pred umazanostjo. Taka tla niso tako lepa in dajo tudi pri snaženju več dela.

Tla iz trdega lesa pa mažemo z oljem samo tam, kjer po njih zelo veliko hodimo, kakor n. pr. v uradnih in šolskih prostorih. Če so z oljem prevlečena tla zelo zamazana, jih je treba umiti; sicer pa samo pometemo večje smeti, prah pa pobremo z vlažno cunjjo. Pri temeljitim čiščenju pa jih poribamo z vodo in po potrebi uporabljamo pri tem tudi milo, pesek ali sodo.

Navadna lesena tla ribamo z milnico, a brez sode, ker vzame ta lesu sčasoma lepo belo barvo. Neprimerna so tudi vsa čistilna sredstva, ki vsebujejo sodo. Dobra pa je milnica, ki je na tla ne vlivamo, ampak nosimo s cunjjo, sicer je namreč preveč zaide med posamezne deščice. Sploh moramo paziti, da lesa preveč ne premočimo.

Lepo poribamo tla, ako ravnamo takole: Če imamo dva škafa ali dve vedri, napolnimo enega z vročo milnico, drugega pa z vročo čisto vodo. V vsako teh posod denemo po eno cunjjo. Dobro je, če imamo na razpolago star kos linoleja, na katerem klečimo, a bo naj toliko velik, da imata na njem prostor tudi obe posodi. S krpo zmočimo del tal z milnico in drgnemo s krtačo za ribanje v smeri desk toliko časa, da odrgnemo vso nesnago. Nato splaknemo tla s čisto vodo in cunjjo iz druge posode. Če hočemo res čisto poribati, moramo vodo pogosto menjati. Posebno lepa so tla, če jih končno še enkrat splaknemo s čisto vodo in do suhega zbrišemo. Za prostor, ki meri 12 m², potrebujemo približno šest litrov milnice, ki smo jo napravili iz 50 g jedrnatega ali 50 g mazavega mila. Če drgnemo tudi s peskom, zadostuje polovična količina milnice.

Vse drugače pa je s tli, ki so prevlečena z oljem. Soda tem ne škoduje, ker pride na oljnato plast, ne pa naravnost na les. Nesnaga se z oljnatih desk tudi hitro odmoči, da jo z lahkoto odstranimo. Lug iz sode je za taka tla prav dober in nam nadomesti milnico in druga čistilna sredstva. Za prostor, ki meri 12 m², potrebujemo šest litrov tople vode, v kateri smo raztopili 60 g sode. Tako temeljito snaženje tal pa odstrani sčasoma oljnato plast, zato je treba deske po večkratnem ribanju nanovo prevleči z oljem. Za omejen prostor je potrebno 900 g, t. j. en liter firneža.

V stanovanjskih prostorih pa mehka tla prevlečejo navadno z lakovo raztopino. Ko se tak lak posuši, pokriva les kot trda in precej odporna prevleka, ki pa propušča vidne žile lesa in je zelo primerna za ameriški bor. Deske iz mehkega lesa pa barvajo tudi z oljnato barvo in potem lakirajo. Na ta način dobimo lahko v stanovanjski prostor mnogo barvitosti, kar je še posebno ugodno, ako se barva tal lepo ujema z ostalimi barvami v prostoru. Pri snaženju takih tal je posebno treba paziti na to, da čim dlje časa ohranijo prvotni lesk. Za metlo primemo le, če je na tleh mnogo nesnage. Navadno pa pometamo z omelom, ki ima vlakna nekoliko namaščena, ali z mokro cunjjo, ki pa smo jo zelo krepko ovili, da je le malo vlažna. Nikoli ne smemo brisati s preveč mokro cunjjo, sicer se napravi na tleh umazana plast, ki se pozneje spremeni v umazano skorjo. Z lakiranih tal skušamo od-

straniti nesnago samo s toplo vodo (45° C); le če so zelo umazana, pridenemo še malo milnice. Ne smemo pa uporabljati sode, ker se ta loti laka. Iz istega vzroka smemo uporabljati samo cunjjo ali pa krtačo z mehкими vlakni. Čim več umivamo lakirana tla z milom, tem manjši je blesk in tem hitreje se zopet zamažejo. Načeta plast laka namreč veliko bolj prime prah kakor pa nepokvarjena, ki je čisto gladka. Odpornost takih tal pa zelo povečamo, če jih namažemo z loščilom za parkete, a to zelo tenko, in dobro drgnemo, da se svetijo, z mehko cunjjo. Zadostuje 120 g za 12 m². Tako položena tla prenesejo tudi umivanje z milnico in celo s šibko raztopino sode, ne da bi se zmanjšal lesk.

Parketna tla.

Parkete mažemo z voskom in loščimo s krtačo, ki ima kratke in trde ščetine. Z loščilom se zamaše vse luknjice v lesu, obenem pa se napravi na njem tenka in trda prevleka, ki varuje les pred neposredno obrabo. To pa dosežemo samo s prvovrstnim loščilom. Parketna tla so že toliko v rabi, da je snaženje te vrste tal vsem gospodinjam dobro znano. Vendar pa še vse ne vedo, da smemo tudi parkete zbrisati z nekoliko vlažno cunjjo, ne da bi to škodovalo njegovi lepoti in njegovemu lesku. Takoj, ko se posuše, jih zdrgnemo, da se tla svetijo.

Pač pa se je spremenil način temeljitega snaženja parketov. Običajno drgnjenje deščic z železnimi stružki so izpodrinila kemična sredstva, ki raztopé nesnago in odstranijo staro voščeno plast, ne da bi trpela barva tal; tla ne dobé nobenih zarez, kakor pri drgnjenju s stružki, ampak ostanejo gladka. Čistilo nanesimo na les s ščetko, s katero ga podrgnemo, z mehko cunjjo pa poberemo nesnago, ki se je odločila od tal. Za 12 m² parketa zadostuje poldrugi liter čistila. Rabljenega in umazanega čistila ne zavržemo, ampak počakamo, da se nesnaga v posodi usede na dno, nato pa čisto tekočino odlijemo. Posoda naj bo vedno zaprta in paziti je treba nanjo tudi zaradi ognja, čeprav je vrelišče čistila, ki je neke vrste bencin, šele pri 150–200° C.

A čeprav so nam na razpolago kemični pripomočki, imejmo vendar v zalogi nekaj stružkov; potrebujemo jih namreč, kadar hočemo odstraniti kak trdovraten madež, ki ga drugače ne moremo spraviti iz lesa.

Vosek ali loščilo za parkete nanašamo le na čista tla z mehko in redko cunjjo in ga krepko razmažemo; čim tanjše in čim bolj enakomerno ga porazdelimo, tem lepša so tla. Loščimo šele, ko se je loščilo posušilo. Z volneno cunjjo pa končno še povečamo blesk. Za parketna tla porabimo več voska kakor za lakirana, ker je pri prvih treba zamašiti tudi luknjice v lesu. Nikoli ne mažemo na staro voščeno plast. To smemo napraviti, če je potreba, le s tekočim loščilom.

Pri čiščenju parketnih tal nam nudijo veliko olajšavo tudi električne priprave. Izbirati je treba take, ki imajo več delov za izmenjavanje (več vrst krtač, klobučevino itd.), da ena sama priprava opravi vsa dela, t. j. čiščenje deščic, mazanje, svetličanje in končno poliranje. Ker se zavrti stroj 800krat v eni minuti, se proizvaja pri tem toplota, ki povzroča, da se vosek posebno enakomerno in drobno porazdeli.

Linoleji.

Za snaženje linoleja velja isto kakor za parkete, s to razliko, da linolej pri temeljitem snaženju lahko umivamo z mlačno milnico. Šele popolnoma suhega zopet namažemo. Zadostuje 180 g loščila za 12 m². Pri umivanju je treba strogo paziti, da ne pride voda pod linolej, zakaj ta je za vodo bolj občutljiv, kakor v splošnem mislimo. Če ga ne bi mazali z loščilom, bi vpliva vode dolgo časa ne vzdržal. Kemično čistilo, ki smo ga omenili pri parketnih tleh, uporabljamo pri linoleju samo za madeže. Te pa odstranimo tudi, če jih malo podrgnemo s smirkovim platnom ali steklenim papirjem; osnaženo mesto je navadno nekoliko svetlejšje, zato ga pomažemo z lanenim oljem, da dobi prvotno barvo. Vse to pa prenese samo dober linolej, ne pa linolej z natisnjenim vzorcem in nadomestki.

Kamenoleseni tlak.

Sem in tja najdemo že tudi kamenolesena tla, ki so iz posebnega umetnega lesa, ki ga delajo iz magnezija in žaganja in mu z grško tujko pravijo »ksilolit«, to je kameneni les. S takimi tli ravnamo tako, kakor z linolejem ali parketom. Če so tla zelo umazana, jih umijemo z mlačno vodo in milom, potem pa jih zopet namažemo in položimo, da se lepo svetijo. Kamenolesena tla so brez špranj in razmeroma topla za noge ter združujejo dobre lastnosti lesenih in kamenitih tal.

Kamenita tla

Kamenita tla so mrzla, a se dajo zelo lahko snažiti. Sem spada zbrusen tlak iz betonske malte s primešanimi drobci marmorja ali drugega kamena, ki mu pravimo »terrazzo« (izg. teraco), in tlak iz cementnih, šamotnih ali terakotnih pločnic (»terracotta«, izg. terakota, žgana glina). Če so kamenita tla v celem, kakor terrazzo, nimajo špranj; take iz ploščic pa imajo to dobro lastnost, da laže izmenjamo obrabljena mesta. Sicer pa so kamenita tla zelo trpežna, le mrzla so za noge. Umivamo jih z vodo in milom ter zelo varčno mažemo z loščilom. Da se svetijo, uporabljamo iste načine kakor pri drugih opisanih vrstah tal.

Oton Gaspari: Koroška kovačija.

KUHARICA

Krompirjeva juha z grahom.

Skuhaj v 2 l vode tri na majhne kocke zrezane krompirje, posebej pa v $\frac{1}{2}$ l slane vode $\frac{1}{4}$ l izluščenega graha z vejico janeževega perja. Ko je oboje kuhano, stresi skupaj in prideni prežganje, ki si ga pripravila iz velike žlice masti in žlice moke ter razredčila z zajemalko mrzle vode. Ko vse nekaj minut vre, prideni žlico drobno zrezanega zelenega petršilja in žlico kisa.

Lisičke s krompirjem.

Osnaži, operi in zreži lisičke, jih deni v kozo in polij z mlekom, da so pokrite, in jih kuhaj 30 minut. Posebej kuhaj na kocke zrezan krompir, ki ga prideni z vodo vred k lisičkam, prideni ščep popra, osoli in kuhaj še četrť ure. Ako daš lisičke za prikuho, naj bodo gostljate. Ako pa jih postaviš kot juho na mizo, kuhaj krompir z nekoliko več vode.

Svinjsko meso s kumno.

Pol kilograma ne premastnega svinjskega mesa zreži na oreh velike kocke. Zarumeni v žlici masti dve srednje debeli čebuli, prideni meso, velik ščep kumne in popra ter prilij toliko vode, da se meso duši in da postane mehko. Prideni pol kilograma na kocke zrezanega in na pol kuhanega krompirja z vodo vred, osoli in kuhaj vse skupaj še nekaj minut.

Ptički ali mesni zvitki.

Pol kilograma telečjega mesa zreži na tenke zrezke, ki jih potolci in osoli. Male koščke in odpadke mesa drobno seseklaj. Zreži drobno 5 dkg slanine in jo pusti z zrezano čebulo in petršiljem nekoliko zarumeneti, nakar jo zmešaj z zrezanim mesom, drobnim jajcem in nekoliko soli. Namaži zrezke s tem nadevom, vsakega zvij in poveži z močno nitjo. Zrezke polagaj v omako, ki si jo pripravila iz žlice masti, v kateri si zarumenila drobno zrezano čebulo in velik ščep paprike, potresla z moko in zalila z juho v gosto omako. Ptičke duši v tej omaki eno in četrť ure in prideni, preden postaviš na mizo, $\frac{1}{16}$ l kisle smetane. Nato jim odstrani niti, s katerimi si jih povezala, in postavi jed s krompirjevim pirejem, makaroni, cmoki, z rizi-bizi ali čim enakim na mizo.

Grah s kuhanim svinjskim mesom.

Skuhaj $\frac{1}{2}$ l svežega graha v slani vodi. Kuhanega in odcejenega stresi v kozo, ki si v njej razgrela za pol jajca sirovega masla in prav malo zarumenila žlico zrezanega petršilja in pridala 1—2 žlici drobno zrezanega mesa. Potresi po grahu majhno žlico moke in zalij z odcejeno grahovko. Ko vse nekaj minut vre, postavi jed s krompirjevim pirejem ali širokimi rezanci na mizo.

Shranjevanje ali sušenje svežega graha.

Potresi liter izluščenega graha z žlico sladkorne moke, premešaj in stresi na papir, položen na pekačo ali na lesu, ter postavi v pečico, ko nehaš kuriti, ali

še bolje v peč, ko vzameš iz nje kruh. Tudi na soncu ga lahko sušiš. Posušenega shrani na suhem prostoru v zavezanih kozarcih. Kadar ga rabiš, ga prej namoči in nato pripravi kakor svežega.

Stročji fižol v slani vodi.

Fižolu odstrani niti, nato obloži dno majhnega čebra ali lončene posode z listi vinske trte, naloži na to dva prsta visoko fižol, nekoliko posoli in tako ponavljaj toliko časa, da je posoda polna, nakar jo pokrij z desko in obteži s kamnom ter shrani na hladnem prostoru. Ko fižol rabiš, ga najprej operi in šele potem kuhaj do mehkega.

Penasti narastek z breskvami ali marelicami.

Razmehčaj $\frac{1}{4}$ kg breskev in jih pretlači. Pretlačene mešaj 20 minut s 15 dkg sladkorja in dvema beljakoma. Nato dodaj sneg treh beljakov. Vse narahlo premešaj in stresi v pomazano, pred ognjem varno skledo in peci v srednje vroči pečici 15—20 minut. Nato postavi v isti posodi, v kateri se je pekel, na mizo, da ne pade skupaj.

Cesarski puding sladki.

Mešaj, da penasto naraste, 5 dkg sirovega masla, tri rumenjake, 5 dkg sladkorja in žličico drobno zrezane limonove lupine. Nato primešaj sneg treh beljakov, 5 dkg zmletih orehov, žlico drobtin in pol žličice moke. Vse narahlo premešaj in stresi v dobro pomazan model za pudinge, ki si ga potresla z drobtinami, zapri, in ga kuhaj v vreli vodi 50 minut. Kuhanega stresi na krožnik in oblij z mlečno kremo ali vinskim šatojem ali malinovim odcedkom.

Jabolčna sirova jed.

Namoči v nekaj žlicah mleka žlico ovsenih kosmičev (Haferflocken), prideni nastrgano jabolko, nekaj kapljic limonovega soka, žličico medu in žlico smetane. Namesto jabolka lahko nastrgaš hruške ali kako drugo sadje.

Črna torta.

Mešaj pol ure 15 dkg sladkorja, 10 dkg sirovega masla, dve celi jajci in drobno zrezano lupino pol limone. Prilij $\frac{1}{4}$ l mrzlega mleka, prideni 5 dkg kava, 25 dkg moke in cel pecilni prašek. Vse skupaj premešaj in stresi v dva manjša ali en velik tortni model, ki si ga dobro namazala in potresla z moko, in peci v srednje vroči pečici, da se počasi peče 45 minut. Pečeno in ohlajeno torto nadevaj po vrhu s kavno smetano.

Kavna smetana.

Stepi $\frac{1}{4}$ l smetane in ji primešaj 1—2 žlici sladkorja in dve žlici močne mrzle črne kave.

Nadev za jajca.

Za tri jajca namoči v mrzlem mleku pol žemlje, jo ožmi in pretlači skozi sito s tremi rumenjaki, ki si jih vzela iz beljakovih skledic, nato prideni pol žlice drobno zrezanega drobnjaka, sol, ščep popra in ščep stolčene kumne ali strok česna. Nadevaj s tem nadevom beljakove skledice.

M. R.

ZABAVANŠALA

Iznajdljiv matematik.

Sacha Guitry, sloviti francoski igravec in pisatelj veseloiger, si je v svojem desetem letu takole pomagal iz hude zagate.

Vstopil je nekega dne k trgovcu jestvin in samozavestno naročil:

»Kilogram kave po dva funta pet in sedemdeset.«

»Še kaj?«

»Sedemnajst zavitkov sveč po en frank petdeset.«

»Potem?«

»Štiri kilograme sladkorja po pet in osemdeset stotink,« in gledoč na listek, je nadaljeval: »Osem in dvajset litrov petroleja po pet in petdeset stotink. To je vse.«

Trgovec je napravil račun, ga izročil Sachu in rekel: »Ali ti je mamica dala denar ali naj vpišem v knjižico?«

»Moja mati nima pri tem nič opraviti,« je odvrnil resno Sacha Guitry in vteknil račun v žep, »to je moja računaska naloga, ki je sam nisem znal rešiti.«

Res umetnik.

Genovski umetnik Miha Canzio je imel veliko veselje, koga potegniti, in še sedaj krožijo po mestu vesele zgodbe o njem. Nekoč mu je zaupal mlad slikar, da bi rad šel na privatni ples aristokratske družine, kamor bi moralo iti tudi njegovo dekle.

»Zakaj nisi bil povabljen?« ga je vprašal Canzio.

»Nimam sreče, da bi poznal vso puhlo gospodó!«

»Če hočeš, te predstavim jaz gospe grofici.«

»Dobro; a mislim, da je že prepozno...«

»Kaj še! Obleci se lepo in ob določeni uri pojdeš z menoj. So sicer aristokratje, a sovražijo predpise olike. Predstavim te kar po domače.«

Rečeno, storjeno. Ob uri, ko so se dvorane začele polniti s povabljenici, je stopil Miha Canzio s svojim prijateljem h gospe grofici in rekel:

»Milostljiva, imam čast, predstaviti vam svojega prijatelja, kiparja B. V., ki želi iz vsega srca prisostvovati vaši veselici.«

»O, jako lepo, kar prosim,« je odvrnila ljubeznivo grofica, »toda vi, kdo ste?«

»Jaz? Jaz nimam veselja, prisostvovati vaši slavnosti; nima smisla tedaj, da bi vam povedal, kdo sem.«

S temi besedami se je Miha Canzio globoko poklonil in dostojanstveno odšel.

Crispi in osli.

Znani italijanski državnik in ministrski predsednik Crispi, Garibaldijev sodelavec in svobodomiselni demokrat, je imel nekoč volivni shod na deželi. Med njegovim govorom je vstal neki kmet in mu pričel ugovarjati, ko ga nekdo iz občinstva prekine: »Sedi, osel!« Kmet se je razjezil in odvrnil: »Kdo me zmerja?

Ali mar išče brata?« Crispi, ki mu ves ta dvogovor očividno ni bil všeč, je vzkliknil: »Zdi se mi, da je tu nenavadno število oslov; a za božjo voljo, naj rigajo drug za drugim!« Prvi kmet se je tedaj bliskoma povzpел na stol in zaklical Crispiju v obraz: »Dobro je; začnite torej!«

Po ovinkih.

»Mama, pojdi v sobo, se bova igrala cirkus,« je rekel petletni Ivanček, »jaz bom slon!«

»No, kaj bom pa jaz?«

»Ti, mama, boš pa občinstvo, ki daje slonu bonbone in sadje.«

Od daleč.

Gustelj je sedel na galeriji in škripal z zobmi. »Kaj!« je kričal Gustelj. »Jaz sem vstopnico pošteno plačal in hočem igro videti do konca!«

»Vi ste motili mir v gledališču in morate ven!« se je zadril nad njim galerijski sluga.

»Jaz? Zakaj?«

»Že dobro veste zakaj!«

»Jaz ne vem nič. Dal sem samo svojemu znanцу dve jajci in to se bo vendar smelo?«

»Že, ampak ne, kadar je znanec v parterju, vi pa na galeriji!«

Dober izhod.

»Gospod, moja zadnja cena za to preprogo je pet sto dinarjev. Toda verjemite mi, da dodam pri tem dve sto dinarjev iz svojega.«

»Dobro, potem pa mi dajte sto dinarjev, preprogo pa obdržite!«

Bistroumna opazka.

Spoštovani in priljubljeni profesor Grča je dosegel osem in devetdeseto leto, ne da bi bil kdaj bolan. Slednjič je moral pa tudi on plačati svoj davek naravi. Od starosti oslabel je legel za zmeraj.

O njegovi starosti in smrti so se povsod živahno pogovarjali, nekdo pa je prav po modrijansko pripomnil:

»Veste kaj! Če že tak zdrav človek, kakor je bil Grča, lahko umrje, potem ni na vsem svetu noben človek več varen življenja!«

Neumno vprašanje.

»Kako pa to, Pavel, da si v nalogi 'Moja mati' prav tisto napisal, kakor tvoj brat Peter?«

»Zato, ker imava oba isto mater, gospod učitelj!«

Dieta.

»Če hočete spet ozdraveti, se morate strogo držati diete — nekaj peresc solate in kozarec pomarančnega soka, to je vse.«

»Dobro, gospod doktor — pred jedjo ali po jedi?«

Učeno vprašanje.

»Mama, rad bi te nekaj vprašal.«

»Že spet? Kaj bi pa rad vedel?«

»Ali je nespodobno, če govorim s polnimi usti?«

»Zelo nespodobno!«

»Pa je nespodobno, če rečem 'hvala'?«

»Zelo spodobno!«

»Če pa rečem s polnimi usti 'hvala', ali je to potem spodobno ali nespodobno?...«

UGANKE IN MREŽE – KDO JIH RAZVEŽE?

Konjiček.

(Hostar, Radovljica.)

a	i	a	c	o	z	e	m	o	p	n	b
v	r	d	i	v	u	m	s	d	i	v	o
m	k	k	z	a	e	l	k	e	B	u	o
s	i	s	š	s	e	p	e	š	.	m	i
d	č	e	r	d	d	o	j	a	n	t	d
ž	v	v	l	b	i	s	r	š	i	n	i
e	a	a	n	e	i	u	t	a	n	i	l

Črkovnica.

(Natan, Celje.)

Ilčmč mloasbjk hfbmoeč sg m pbhg sdočbmoeč lčnrpč kopmoh m pbhg sdočbmo mbfdo.

Ključ: Abcč = pes, dčefgh = slovenski pisatelj, ihjklm = riba, noprs = jugoslovansko mesto.

Spremenitev.

(Jota, Ljubljana.)

V e r a
 . * * .
 * . . *
 . * * .
 * . . *
 k r s t

Računska.

(L. R., Ljubljana.)

Neko sejmišče ima štiri vhode. Skozi vsak vhod pripeljejo po štirje vozniki. Vsak voznik ima štiri vozove. Na vsakem vozu so po štiri kletke, v vsaki kletki so po štiri stare svinje. Vsaka svinja ima štiri mlade pujske. Koliko svinjskih nog je bilo na sejmišču, če drugih prašičev ni bilo na sejmu?

Poročno naznanilo.

(L. R., Ljubljana.)

Karl C Nikič
Nasta Rubin
 poročena

Idrija

Kaj sta novoporočenca?

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Tudi vse rokopise za uganke pošiljajte zastavljavci ugank na isti naslov. — Lepo risane uganke bomo primerno nagradili.

Rešitev ugank v avgustovski številki.

Konjiček. Kdor čuti, da ima mater, se čuti otroka. Kdor se čuti otroka, se vrača k materi.

Kitajskinapis. Srednja pot, najboljša pot.

Konjiček. O, simpatija bôli, enakost tuge.

Vremenska za avgust. Vsaki naslednji besedi prištetj iz abecede eno črko več.

Kakor prve dni avgusta se je vreme pokazalo — tako bo do konca tega meseca ostalo.

Čarobni kvadrati. V sredi: Aron, Riko, okov, Novi; 1. osel, sani, Enos, lisa; 2. slon, Laba, obod, nada; 3. Iran, rana, Anti, Nain; 4. igla, glad, lama, Adam.

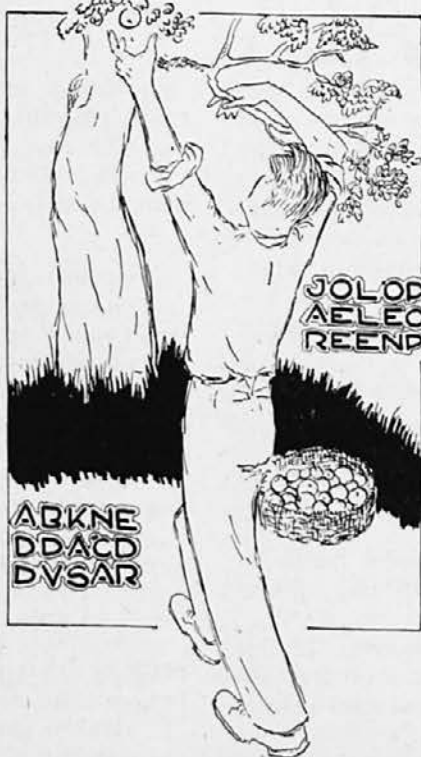
Preštevalnica. »Preštevalnica« ima trinajst črk, zato jemlji vsako 13. črko. Najdeš: življenje ni največje dobro, a krivda je največje zlo.

Posetnica. France Bevk, Huda ura.

Črkovnica. Vzemi 1., 2., 3., 4., 5. oziroma 6. črko, ki se nahaja za dotičnimi črkami v abecedi:

Sadje.

(S. O., Sele.)

Položajnica.

(M-č, Ljubljana.)

Le, nuh, gos, sii, nus, ede, pod, šče, ted, kov, dav, zni, mu, mpra, aki.

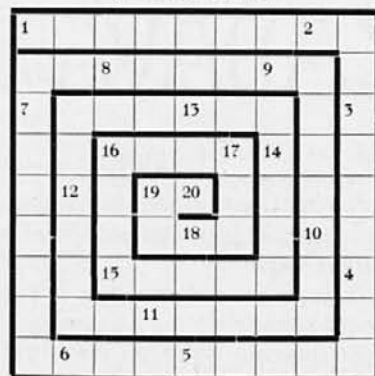
Črkovna podobnica.

(Pepe, Kropa.)

Vstavljavnica.

(K. M., Ljubljana.)

Pomen besed: 1–2 gorovje v Češko-slovaški, 2–3 vas pri Ljubljani, 3–4 ježa, 4–5 je malo na svetu, 5–6 vzhodnoazijska kraljevina, 6–7 vas v Istri, 7–8 svetopisemska oseba, 8–9 javni uradnik, 9–10 meja med severom in jugom, 10–11 moško krstno ime, 11–12 pritok Morave, 12–13 obmorsko mesto v Italiji, 13–14 ribji zarod, 14 do 15 hči kralja Oidipa, 15–16 drobec materije, 16–17 trpljenje, 17–18 mašniško oblačilo, 18–19 finsko mesto, 19–20 električna merska enota.

V obeh prekotnicah od zgoraj navzdol čitaš: I–II država v Ameriki, III–IV poglavar roparjev.

Končna črka vsake besede je obenem začetna črka naslednje besede.

Številnica.

(Radoš, Stari trg.)

a (6 + 8 + 14 + 21 + 25 + 27 + 33 + 45) + b (20 + 42) + c (40) + č (10 + 12 + 17 + 19 + 29 + 31 + 35 + 41) + d (1 + 7 + 24 + 28) + e (15 + 16) + f (9 + 30 + 32) + g (2) + h (34 + 37) + i (5 + 18 + 26 + 36) + j (39) + k (5 + 22) + l (58) + m (4 + 15 + 25) + n (11).

Ključ: hljeamfcd = samotarec; nečba = namizno orodje; gik = del sulice.

Skrit napis.

(Janko Moder, Dol.)

Kptnsiri sssaknsa ii kpsniptsiip, ssta tpspsarasn ii kpriksiasiip.

OB VELIKEM HERDERJU

(Der große Herder, novi leksikon.)

Slovenci imamo svoj Slovenski biografski leksikon, veliko delo o vseh naših možeh in naši kulturi. Hrvatje ponujajo svoj splošni leksikon Minerva. Francozi izdajajo vedno znova svoj leksikon Le Larousse, zlasti ljudsko izdajo Le nouveau Petit Larousse. Med nemškimi leksikoni, ki so nam bili in so nam še najbližji, se zadnje čase širi ceneni Knaurjev. Po vojski je začel znova izhajati Veliki Brockhaus (1928) v 15. izdaji, ki bo obsegala 20 zvezkov in ki bo po svetovnem nazoru spet nevtralna kakor prej, čeprav do katolicizma bolj pozitivna, saj ima tudi katoliške znanstvenike med sodelavci. Tudi znani Meyerjev leksikon je leta 1924 začel z novo, 7. izdajo v 15 zvezkih.

Katoliški Herderjev splošni leksikon, ki je prvič izšel leta 1853, je po vojski postal znova potreben, ne le zaradi tolikih sprememb na vseh področjih življenja in duha, temveč tudi zaradi tolikih vprašanj sodobne kulture, civilizacije, ki so čakala odgovora s stališča katoliškega svetovnega nazora, in tudi zaradi tako pomnožene tehnike in praktične znanosti. Že leta 1923 je izšel Mali Herder (Der kleine Herder), ki je bil z velikim veseljem sprejet in že dozdaj tolikokrat tiskan. Od leta 1931 pa izhaja novi Veliki Herder (Der große Herder), ki bo obsegal 12 zvezkov in 1 atlas. Dozdaj manjka samo še en zvezek. Je to velikopotezno delo, pri katerem sodelujejo skoraj vsi najboljši sodobni nemški katoliški znanstveniki in mnogo inozemcev in ki vsebuje vse važno sodobno znanje vseh strok in področij in ga vrednoti s katoliškega zrelišča. Je to velika katoliška enciklopedija, delo za več desetletij, s kakršnim se težko postavi kak narod.

Kakor drugi moderni leksikoni tudi Herderjev ni več »konverzacijski«, to je učenim razgovorom namenjen, kakor so bili to leksikoni v tisti dobi 19. veka, ko so še naivno verovali v vse odredujočo moč znanosti in za geslo pisali: Znanje je moč (Wissen ist Macht). Medtem ko pa drugi ostajajo tudi še danes pretežno znanstveni, je ustvaril Herder s svojim leksikonom docela nov tip, ki ga izraža že geslo v podnaslovu: »Za znanje in življenje« (für Wissen und Leben). Ni mu zgolj za znanje, temveč za omiko vsega človeka, razuma, srca in značaja; ni mu za teoretsko znanost, temveč za praktične potrebe tudi prav vsakdanjega življenja. Tako je postal zdaj to splošni, ljudski leksikon. Zato je tudi vsak odstavek razdeljen vsebinsko in tudi tiskovno v tri dele: prvič oznaka, splošen opis, drugič strokovno gradivo s številkami in tretjič strokovna navodila za praktično življenje. Zato je leksikon res poraben prav za vse sloje. Za večja vprašanja ima posebne članke v okviru — v teh se kaže zlasti njegova svetovna nazorna usmerjenost: v njih izbiri in obdelavi; ti so za katolika prava zakladnica, h kateri se bo vedno lahko zatekal in ki ga bo varno vodila v vseh stvarih in povrh hitro poučila. Tako nadomesti izobražencu tak leksikon podrobno strokovno literaturo posameznih področij, mu nudi zadostno splošno znanje iz vseh strok, s katerimi se v poklicu ne more baviti.

Posebno pa se novi Herder odlikuje po jasnem katoliškem gledanju na vse in s tem izpolnjuje veliko kulturno dolžnost današnjih katoličanov, da namreč ruje zadnji plevel katoliškega liberalizma, ki so ga med katoliško inteligenco zanesli ne v majhni meri vprav nevtralni, v bistvu liberalni leksikoni, ki so nudili le posamezno znanje, celotne slike sveta pa niso nudili. Kako važno je to — poudarja založba sama — pri izbiri snovi, pri obravnavanju (vzemite n. pr. le zakon, materinstvo itd.) in pri celoti!

(Zanimivo je, da založba sama izpodbija tisti slepilni ugovor: »Vi ste po svetovnem nazoru vezani, mi pa smo nevtralni«, in sicer takole: To je spet tisto liberalno nazarje, zaradi katerega je 19. stoletje propadlo in 20. še hira in ki je v bistvu osebni egoizem. Nevtralnost je mogoča le, kjer gre za odnose med posamezniki. Nasproti celoti pa nevtralnost ni mogoča, če hoče nuditi celotni, univerzalni pogled in noče biti le odlomek. Zato nismo in ne moremo biti nevtralni.)

Prav s tem se je ta leksikon najbolj približal prvotnemu namenu takih enciklopedij: uveljavljati svoj nazor. Seveda stari francoski enciklopedisti so širili svoje prosvetljeno naziranje, z njim pa seveda tudi usodni racionalizem in materializem, Herderjeva enciklopedija pa je katoliška. Kak pomen ima tak leksikon, ki je po svetovnem nazoru jasen, so spoznali tudi ruski boljševiki, ki z veliko

naglico izdajajo kar osem svojih enciklopedij, med temi eno v 60 zvezkih!

Tehnično je Herderjev leksikon na višku, tako da tudi svetovni listi priznavajo njegovo izredno pomembnost. Vodilni angleški listi so pisali, da se odlikuje po svoji zanesljivosti, popolnosti, bogati ilustraciji (ima 20.000 slik), temeljitosti in praktičnosti. Obsega 18.000 besed. Atlas pa ima 106 kart in posveča posebno pozornost gospodarstvu posameznih dežel in je v tem prvi atlas. Podatki držav pa so priključeni v posebnem spopiču (Die Welt in Maß und Zahl), ki ga bo mogoče po potrebi menjati, ne da bi atlas sam zastarel.

Herderjeva založba se zadnje čase odlikuje po sintetičnih delih. Izdaja zgodovino vodilnih narodov (30 zvezkov), dalje bogoslovni leksikon (Lexikon für Theologie und Kirche), izdala je vzgojeslovni in državoslovni leksikon (Lexikon der Pädagogik in Staatslexikon der Görresgesellschaft), največje delo in sinteza vseh teh je pa Veliki Herder. To je veliko kulturno poslanstvo!

Ker smo mi še vedno v marsičem navezani na nemško kulturo in ker je tudi naše domače življenje v tem leksikonu pravično upoštevano, je taka izdaja tudi nam dobrodošla, zlasti še zaradi svoje nazorne jasnosti. Daje namreč jasen in točen odgovor v marsičem, o čemer se pri nas doma še pripravamo Katoliški inteligenci bo taka knjiga velik in vsakdanji učitelj. Čistila bo pa tudi naše ozračje. Zato se spodobi, da tako velepomembno delo tudi našim bravcem omenimo.

REŠIVCI UGANK V AVGUSTOVSKI ŠTEVILKI

Dobrovoljc Lojze (10), Kržišnik Angela (10), Kržišnik Helena (10), Ložar Janez (10), Modrinjak France (10), Župni urad, Pišce (10).

Aleš France (8), Bulovec Ivo (8), Brezar Marica (7), Cesar Anton (8), Čekuta Viljem (9), Demšar Viktor (8), Erjavec Malka (7), Golnar France (7), Jeglič Stanko (9), Jug Franjo (7), Kladenšek Jernej (9), Kalan Minka (7), Kocmur Pavla (8), Lukovšek Ivanka (8), Mihelič Franc (8), Mlakar Jožef (8), Lipoglavšek Slava (9), Papler Marija (8), Pavlin France (8), Petelin Mimi (7), Petelin Francka (7), Rotar Marija (9), Rakovec Josip (9), Sodja Franc (8), Sodja Anton (8), Samostan, Stična (7), Šušteršič Franc (7), Videnšek Ana (6), Vovk Joža (8), Zorec Alojzij (7).

Izžrebani so:

Za 1. nagrado: Modrinjak France, Pišce. Za 2. nagrado: Čekuta Viljem, Ljubljana, Pod Rožnik VII. 31. Za 3. nagrado: Demšar Viktor, Lancova 40, Radovljica.

RAZPIS NAGRAD ZA SEPTEMBER

Za 1. nagrado: Slovenska zemlja v podobah (platno).
Za 2. nagrado: Fr. Ks. Lukman, Martyres Christi (platno).
Za 3. nagrado: Marija Remec, Kuharica (platno).

Kdor bi rad poznal tuje dežele in življenje po njih, kakor ga od blizu gledajo stotisoči slovenskih izseljencev, kdor bi rad poznal življenje, mišljenje, načrte, upe, veselje, uspehe, skrbi, razočaranja, trpljenje slovenskih izseljencev, razkropljenih po vsem širnem svetu, naj si naroči slovenski izseljenski tednik, revijo

»Duhovno življenje«

ki že tretje leto izhaja v Buenos Airesu, Rep. Argentina, in ima svoje dopisnike in sodelavce med slovenskimi izseljenci vsega sveta, posebno odlično pa seznanja svoje čitatelje z razmerami v Argentini, deželi velike bodočnosti. Vsaka številka obsega 32 strani. Letno dve debeli velezanimivi knjigi. Od januarja do maja 1935 je izšlo 664 strani. Letna naročnina znaša 70 Din, ki jih na naš račun nakažite Zadrugi gospodarski banki v Ljubljani.

UPRAVA »DUHOVNEGA ŽIVLJENJA«
Avalos 250
BUENOS AIRES, REP. ARGENTINA

ŠOLSKE KNJIGE

in druge ŠOLSKE POTREBŠČINE kakor beležnice, dnevnike, steno-grafske beležnice, notne zvezke, notni papir, risanke, skiciranke, barvice in svinčnike, čopiče, peresa, ravnila itd. za osnovne, meščan-ske, srednje in strokovne šole Vam nudi po konkurenčnih cenah

KNJIGARNA MOHORJEVE TISKARNE

V CELJU

in njena podružnica

V LJUBLJANI

na Miklošičevi cesti števil. 19

(Palača Vzajemne zavarovalnice pri glavnem kolodvoru)

Zahtevajte seznam pomožnih učnih knjig — dobite ga brezplačno!

Posebno opozarjamo na

CVETJE IZ DOMAČIH IN TUJIH LOGOV

Doslej so izšli tile zvezki (cene so udninske):

1. D r. I v a n P r e g e l j : **Simon Gregorčič, Izbrane pesmi.** Broširan izvod Din 9.—, v platno vezan Din 18.—.
2. D r. A. S l o d n j a k : **Fran Levstik, Martin Krpan.** Broširan izvod Din 3.—, v platno vezan Din 9.—.
3. P r o f. A. S o v r è : **Horacij, Pismo o pesništvu.** Broširan izvod stane Din 7.50, v platno vezan Din 13.50.
4. D r. M. R u p e l j : **Josip Jurčič, Jurij Kozjak.** Broširan izvod stane Din 9.—, v platno vezan Din 18.—.
5. D r. I. G r a f e n a u e r : **Valentin Vodnik, Izbrano delo.** Broširan izvod Din 9.—, v platno vezan Din 18.—.
6. D r. A. P i r j e v e c : **Matija Čop, Izbrana dela izidejo v kratkem.**

Pripravljamo pa še tale dela: Simon Jenko, Izbrano delo; Janez Cigler, Sreča v nesreči; Josip Jurčič, Deseti brat; Jurčič-Kersnik, Rokovnjači; Prof. V. Novak, Izbor prekmurskega slovstva; Gogolj, Revizor; Homer, Iliada itd.